

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

«Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К.Д. Ушинського»

Нерубайський академічний ліцей №1 Нерубайської сільської
ради Одеського району Одеської області

Одеський приватний заклад освіти «Тіква- Ор Sameax»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО - ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

«МОДЕРНІЗАЦІЯ

**ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ»**

Одеса - 2024

УДК 371

ББК 74

Рекомендовано до друку Вченою Радою

Державного закладу

«Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»

Протокол № 11 від 29 лютого 2024 р.

Модернізація освітнього процесу в сучасних закладах освіти : збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 26-27 лютого 2024 року). Редколегія: І.А.Княжева, Т.І.Койчева, Т.Ю. Осипова, О. А. Галіцян, І. О. Бартенєва, І.С.Артемьєва, О.П.Ноздрова, П.П.Кинєва. Одеса: Університет Ушинського, 2024. 204 с.

Усі матеріали збірника подаються у редакції авторів.
Відповідальність за достовірність фактів несуть автори.

© Кафедра педагогіки Університету Ушинського, 2024

© Нерубайський академічний ліцей № 1 Нерубайської
сільської ради,

Одеського району Одеської області, 2024

© Одеський приватний заклад освіти «Тіква - Ор
Самеах», 2024

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ: РОЗВИТОК ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

1. С.П.Зубрицька Концептуальні засади Комплексної Стратегії розвитку Нерубайського академічного ліцею № 1 Нерубайської сільської ради.....	5
2. А.І.Ганєва Реалізація ціннісних орієнтирів базової середньої освіти в Нерубайському академічному ліцеї №1.....	19
3. Л.Б. Савеліч Інноваційний навчальний курс «Навчаємося жити в громаді» - ефективна громадянська освіта учнівської молоді.....	29
4. А.А. Майстренко Впровадження технологій STEM-освіти у процес навчання.....	39
5. О.І Кісіль Мотивація школярів до навчання на уроках з використанням міжпредметних зв'язків.....	47
6. О.А.Майстренко Нестандартні форми навчання в початковій школі.....	54
7. Л.А.Носик Модернізація освітнього процесу у територіальній громаді.....	59
8. Т.В.Прокопенко Ціннісні орієнтири курсу «Здоров'я, безпека та добробут» - основа здоров'язбережувального освітнього середовища у територіальній громаді.....	68
9. О.В.Струкова Розвиток якісної освіти в територіальній громаді.....	76
10. О.О.Чалюк Розвиток читацької компетентності учнів на уроках літературного читання в початковій школі.....	81

СЕКЦІЯ: ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

11. Л.О.Калінчук Девіантна поведінка підлітків як психолого-педагогічна проблема.....	88
12. Ю.В. Смокова Вектори психологічної корекції гіперактивності у дітей.....	97
13. Т.М. Копилова. Використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі початкової школи.....	110

СЕКЦІЯ: РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ
ОСВІТИ

14 І.А.Княжева, М.С.Доріч Формування гендерної ідентичності як завдання статевого виховання дітей старшого дошкільного віку	125
15. О.П.Ноздрова Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх педагогів під час вивчення педагогічних дисциплін	133
16. І.О.Бартенєва Виховання толерантної поведінки особистості як необхідна складова підготовки сучасного вчителя	138
17. О.А.Галіцан, М.Ю.Штреблев Самоосвітня компетентність сучасного фахівця з фізичної культури і спорту	145
18. О.П.Ноздрова, В.П.Бойко Використання методу арт-терапії на уроках мистецтва в початковій школі	150
19. Є.В.Тягнирядно, К.В.Ноздрова Використання методів правової інформованості суспільства у системі громадянського виховання – вимога сьогодення	157
20. Г.Є.Брянський Формування творчого потенціалу майбутнього вчителя як внутрішньої передумови його творчої діяльності	171
21.Є.В.Тягнирядно Мовностилістичні вимоги до тестів нормативно-правових документів	178
22. Д.О. Кібіч Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва: ключові аспекти успішної педагогічної практики в новій українській школі	184
23. Г.С. Прокопенко Наочність як ефективний засіб у навчанні граматики англійської мови школярів	191
24.Л.В. Саєнко використання структурно - логічних схем у викладанні філософії	197

СЕКЦІЯ: РОЗВИТОК ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Зубрицька Світлана Петрівна

*директорка Нерубайського академічного ліцею № 1
Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КОМПЛЕКСНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ НЕРУБАЙСЬКОГО АКАДЕМІЧНОГО ЛІЦЕЮ № 1 НЕРУБАЙСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ

Анотація. У дослідженні зазначено комплексну Стратегію розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради, яка розроблена педагогічним колективом закладу за участю експертів швейцарсько-українського проєкту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти». Доведено актуальність концепції Стратегії розвитку, тому що вона базується на аналізі та моніторингу досяжності стратегічних цілей на рівні ЗЗСО (зкладах загальної середньої освіти) та сприяє соціалізації особистості в демократичному суспільстві, актуалізує необхідність розвитку демократії в школі.

Ключові слова: Стратегія розвитку закладу, швейцарсько-український проєкт DECIDE, Школа дієвої демократії, Перспективний план Стратегії розвитку.

Вступ. У сучасній освіті інтенсивно розвиваються процеси активізації науково-педагогічної ініціативи на засадах гуманізації та демократизації освіти, гармонійного поєднання загальнолюдських цінностей з національним характером освіти. Наслідком такої творчості стають нові концепції та моделі освіти, технології навчання та виховання, нові типи навчальних закладів.

Одним із варіантів таких проєктів, в яких поєднується спільна творчість педагогічної науки та практики, є **комплексна Стратегія розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради, яка**

розробляється за участю експертів Швейцарсько-українського проєкту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» та базується на аналізі та моніторингу досяжності стратегічних цілей на рівні ЗЗСО (закладах загальної середньої освіти).

Ініціаторами розробки Стратегії розвитку був наш заклад освіти. Експертний супровід забезпечили ментори Швейцарсько-український проєкту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти», які спільно з педагогічним колективом Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради розробили принципи Стратегії розвитку:

- Відповідність розвитку ЗЗСО нормативним вимогам (Законам України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», плану заходів щодо реалізації Концепції «Нова українська школа», Порядку проведення інституційного аудиту закладів освіти тощо).
- Врахування принципів прав людини та демократії в процесі розвитку ЗЗСО.
- Встановлення взаємозв'язку із стратегічними документами на рівні громади та регіону у межах застосування програмно-цільового підходу управління, а відповідно належного фінансування ЗЗСО.
- Використання системи уніфікованих критеріїв та індикаторів розвитку освіти.
- Партисипативний підхід до розроблення та впровадження Стратегії розвитку ЗЗСО.
- Гендерно-орієнтований підхід як наскрізна лінія.
- Релевантність Стратегії розвитку ЗЗСО потребам освітніх стейкхолдерів та освітньому контексту.
- SMART цілі та SMART досягнення розвитку ЗЗСО.

Результати та обговорення. Хочемо зазначити у дослідженні, що методологія розробки Стратегії розвитку

базується на застосуванні системи уніфікованих критеріїв та індикаторів розвитку освіти: критеріїв нормативних вимог, критеріїв впровадження Школи дієвої демократії, критеріїв оцінки розвитку освіти, розроблених менторами проєкту DECIDE.

Підготовка Стратегії розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради відбувалася у складних умовах дії воєнного стану та нових викликів, пов'язаних з впровадженням дистанційної та змішаної форм навчання; необхідністю посилення безпекових заходів; напруженою психологічною обстановкою; міграцією педагогічних працівників та учнів; збільшенням кількості ВПО, у тому числі серед дітей; зменшенням фінансових можливостей засновників.

У той же час, наявність стратегічного документу нашого закладу загальної середньої освіти є нормативною вимогою, що відповідає цілям та завданням впровадження НУШ, профільної школи та закріплюється можливостями, які відкриває автономія закладів освіти щодо залучення ресурсів, управління кадрами та їх впливу на освітній процес. Стратегія розвитку визначає довгострокове бачення, пріоритетні проблеми, вирішення яких сприятиме розвитку та досягненню мети – створити необхідні психологічні та педагогічні умови для всебічного розвитку творчого потенціалу учнів ліцею, становлення духовної, культурної особистості громадянина України.

Також беззаперечним є той факт, що освіта відіграє важливу роль у побудові майбутнього, відображає, до якого саме світу ми прагнемо підготувати дітей. Так, освіта в Україні, зокрема шкільна, є ключовим рушієм у просуванні основних цінностей Ради Європи: демократії, прав людини та верховенства права.

Крім того, культура школи як система колективних цінностей, норм і традицій укладу спільної життєдіяльності

дітей і дорослих на рівні “клас-школа-громада”, визначається одним із ключових факторів, що має безпосередній вплив на якість освіти. І незалежно від того, який фокус береться за основу для визначення запитів до змісту та цілей сучасної освіти, демократична основа залишається незмінною. Адже потреба у школі, яка б сприяла соціалізації особистості та навчала б необхідних для життя в демократичному суспільстві компетентностей, актуалізує необхідність розвитку демократії в школі. Так, задекларована в Концепції Нової української школи та відображена в державному освітньому законодавстві цінність культури демократії, вимагає від шкіл автентичності у поцінуванні демократії та прав людини [1].

Стратегія розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради стала інструментом створення Школи дієвої демократії, оскільки вона:

- **зміцнює дисципліну** (учні, яким довіряють і залучають до прийняття рішень, є відповідальніші);
- **покращує навчання** (учні, яким надається значна свобода вибору щодо того, що і як вивчати; яким чином вони будуть оцінені, мають менше проблем з неуспішністю і відсутністю мотивації);
- **знижує рівень конфліктів** (взаємоповага та взаєморозуміння можуть посприяти створенню більш комфортного та безпечного освітнього середовища у школі);
- **робить школу конкурентноспроможною** (шанобливе поводження з дітьми у школі може посприяти формуванню позитивного ставлення батьків до школи);
- **забезпечує майбутнє існування стійких демократій** (учні навчаються відповідальності за умови своєї реальної впливовості, яка пов'язана із справжньої участю в найважливіших питаннях їх освіти і повсякденного шкільного життя) [3].

Розроблення, затвердження, реалізація, здійснення моніторингу та оцінювання реалізації Стратегії розвитку

Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради є складовими єдиного стратегічного планувального циклу проєкту DECIDE, що передбачає таку послідовність процесів:

- **Аналіз** – вивчення ситуації, основних переваг та проблем, оцінка ситуації за напрямками: «**Освітнє середовище**», «**Система оцінювання**», «**Педагогічна діяльність**», «**Управлінська діяльність**», – відповідно до дотримання нормативних вимог, демократичних цінностей та принципів (Школи дієвої демократії), критеріїв оцінки розвитку освіти (розроблених експертами швейцарсько-українського проєкту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти»); збір статистичних даних, у тому числі у гендерному розрізі; проведення необхідних опитувань, фокус-груп із зацікавленими сторонами; самооцінювання стейкхолдерів (проведення на цій основі профільного та SWOT-аналізу).

- **Планування** – визначення цінностей, місії, стратегічного бачення, стратегічних і оперативних цілей; способів реалізації завдань і заходів; ключових результативних показників досягнення встановлених цілей Стратегії розвитку, з урахуванням системи уніфікованих критеріїв та індикаторів розвитку освіти: критеріїв оцінювання впровадження Школи дієвої демократії та критеріїв розвитку освіти, розроблених проєктом DECIDE.

- **Впровадження** – розроблення та затвердження Плану впровадження Стратегії через реалізацію проєктів розвитку; формування кошторису з урахуванням цілей, визначених у Стратегії розвитку; реалізація проєктів розвитку; моніторинг досягнення цілей та їх коригування у разі необхідності.

Оцінювання – визначення результатів впливу реалізації Стратегії розвитку на розвиток ЗЗСО; оцінка впровадження демократичних цінностей та принципів Школи дієвої

демократії; досягнення інших запланованих результатів та врахування їх у наступному планувальному циклі.

Розроблення Стратегії розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради відбувалося за допомогою менторського супроводу фахівців швейцарсько-українського проєкту DECIDE «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» та передбачало кілька етапів.

Першим кроком роботи над Стратегією розвитку було формування робочої групи щодо розробки Стратегії з урахуванням партисипативного та гендерного підходів.

До складу робочої групи увійшли представники адміністрації, громадського самоврядування ліцею (педагогічні працівники, батьки, учні), представники місцевого самоврядування (керівник відділу та управління освіти, представник Піклувальної ради, депутати сільської ради, які опікувалися питаннями освіти). На офіційному сайті Нерубайського закладу освіти було створено розділ «Стратегія розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради».

Під час другого етапу було оцінено та проаналізовано середовище та фактори розвитку Нерубайського закладу освіти; складено аналітичний профіль закладу освіти на підставах статистичного аналізу наявної ситуації з урахуванням гендерної та інклюзивної складової; проведено опитування учасників освітнього процесу (педагогічних працівників, учнів, батьків) щодо їх бачення ситуації та пріоритетів, напрямів розвитку закладу освіти відповідно до принципів Школи дієвої демократії.

Аналіз освітнього середовища щодо причинно-наслідкових зв'язків та факторів розвитку Нерубайського

академічного ліцею №1 показав проблеми та потенціал закладу освіти. Проведена освітня та виховна робота педагогічного колективу ліцею дозволила забезпечити релевантність Стратегії розвитку закладу освіти потребам замовників освітніх послуг.

Під час третього етапу було визначено базові цінності закладу освіти, його філософію. Цінності знайшли своє відображення в місії та візії Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради.

Педагогічний колектив нашого ліцею сформулював **місію закладу освіти**: це уявлення - для чого існує заклад освіти та в чому його відмінність від подібних установ. Ми переконані, що місія забезпечить узгодження зовнішніх інтересів суб'єктів, які впливають на заклад освіти (держава та інші споживачі освітніх послуг, громадськість, різні партнери закладу освіти) та внутрішніх інтересів учасників освітнього процесу (адміністрація, педагогічні працівники, учнівська та батьківська спільнота). Зазначимо, що наш ліцей - сприятливе освітнє середовище для розвитку самодостатньої особистості, здатної до позитивного мислення, самовизначення, яка готова до подальшого самовдосконалення та самореалізації.

У процесі дослідження ми виокремили стратегічне бачення (візію) та цілі Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради.

Стратегічне бачення - це був стислий і узагальнений опис перспективи розвитку закладу освіти в довгостроковому баченні з урахуванням його унікальних особливостей та демократичного вектора розвитку. Стратегічне бачення окреслювало узгоджене, всебічне та оптимістичне формування

майбутнього закладу освіти у всіх сферах, що було основою для визначення стратегічних та операційних цілей. **Візія нашого ліцею:** це безпечне та інноваційне освітнє середовище, орієнтоване на розвиток предметних та ключових компетентностей, активної громадської позиції, соціальної відповідальності, національної свідомості та конкурентоспроможності особистості.

Стратегічні та операційні цілі освітнього закладу відповідали демократичним цінностям та принципам Школа дієвої демократії, SMART-цілям, цілям стратегічних документів, затверджених у громаді. Наша команда визначила **три стратегічні цілі** розвитку ліцею:

- 1) Безпечне та конкурентоспроможне освітнє середовище;
- 2) Випускник ліцею - соціально відповідальна особистість з активною громадською позицією;
- 3) Інноваційний освітній процес.

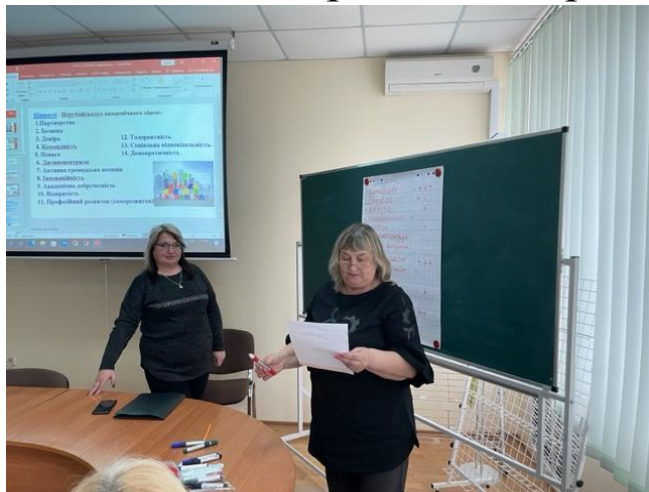
Стратегічні та операційні цілі визначили орієнтацію на **проєкти розвитку ліцею (2023-2025 р.р.):** «Творчість – інструмент інклюзивного навчання», «Ми – майбутнє нашої держави!», «Професійна ідентифікація та професійний розвиток вчителів», «Партнерство з батьками заради майбутнього дітей», «Сучасний освітній простір. Ефективна профільна освіта».

Ми запланували, що протягом 2023-2027 р.р. буде розроблено такі проєкти: «Сучасний стадіон «ЛІДЕР», «Психічне здоров'я – запорука гармонійного розвитку», «Оновлення освітнього середовища. Ресурсна кімната», «Оновлення освітнього середовища. Клас безпеки».

Для роботи над визначенням стратегічних цілей було використано на засіданнях педагогічної ради методичний інтерактивний інструмент «Дерево проблем», а взаємозв'язок та ієрархію цілей, завдань було відображено у вигляді інноваційної вправи «Дерево рішень».

Розробивши Стратегію розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради, робоча група ініціювала його обговорення через оприлюднення на офіційному сайті закладу освіти та на відкритих засіданнях робочої групи.

Після обговорення доопрацьовану Стратегію розвитку було розглянуто та схвалено на засіданні педагогічної ради й подано на затвердження дирекції закладу освіти.

Впровадження Стратегії розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради здійснювалася на основі розробленого на три роки Плану заходів з її реалізації. У плані впровадження Стратегії розвитку було визначено

конкретних виконавців, строки, фінансування, що сприяло контролю її впровадження.

Завершальним кроком у розробці Стратегії розвитку закладу освіти було його затвердження уповноваженим органом місцевої влади з подальшим оприлюдненням на офіційному сайті закладу освіти.

Для забезпечення прозорості усі етапи розроблення Стратегії розвитку супроводжувалися інформаційною кампанією на офіційному сайті ЗЗСО та у соціальних мережах; проводилися інформаційні заходи в онлайн та офлайн форматах. Їх мета - не тільки інформувати про хід розробки Стратегії розвитку

Стратегії розвитку

Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради, а й вивчити думки суспільства та отримати зворотній зв'язок.

Впровадження розробленої Стратегії розвитку покладалося на адміністрацію ЗЗСО та педагогічний колектив. Однак, для успішного втілення поставлених цілей та реалізації проєктів розвитку, необхідно було залучити всіх стейкхолдерів (включаючи Піклувальну раду), органи шкільного самоврядування педагогічної, учнівської та батьківської спільнот, управління освіти, донорів та інших партнерів.

В межах реалізації Стратегії розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради на основі Перспективного плану її впровадження передбачалося розроблення річних планів реалізації Стратегії розвитку; їх розгляд та схвалення на засіданнях педагогічних рад; затвердження керівником закладу освіти та оприлюднення на офіційному сайті закладу освіти.

Ми хочемо у дослідженні зазначити, що відповідно до розроблених Планів впровадження Стратегії розвитку закладу освіти відбувався моніторинг її реалізації. Ми намітили, що моніторингова група протягом останнього місяця кожного року буде проводити оцінювання результатів реалізації проєктів

Важливо зазначити, що Стратегія розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради фіксує напрями розвитку ЗЗСО, але є гнучким документом на проєктному рівні. Тому важливо на постійній основі здійснювати моніторинг та оцінювання процесу реалізації Стратегії, адаптувати її передусім до зовнішніх викликів.

Наведемо приклад моніторингу проєкту розвитку **«Сучасний освітній простір. Ефективна профільна освіта»**(один із напрямів планувального циклу). Його мета - забезпечити реалізацію операційної цілі щодо забезпечення

умов для здійснення ефективної міжгалузевої інтеграції та профільного навчання з урахуванням потреб та інтересів здобувачів освіти.

Отже, задля досягнення цілі, нашою командою було розроблено систему попереднього визначення потреб випускників 9 класів та проведено анонімне анкетування. Для чого це було зроблено?

В результаті реалізації проєкту наші випускники отримали цілу низку переваг, а головне – вони були впевнені, що будуть компетентними випускниками, адаптованими до соціуму.

Щороку в нашому закладі освіти близько 120 здобувачів освіти завершують навчання за освітнім рівнем базової загальної середньої освіти та завдяки проєкту всі вони мають можливість зробити свідомий вибір майбутньої професії. А разом з тим і збільшуються шанси на якісне професійне самовизначення, успішну соціалізацію, полегшення адаптації до самостійного життя.

За результатами анкетування майже 49% респондентів добре оцінюють профорієнтаційну роботу в ліцеї, майже 11% вважають її відмінною, 30% - задовільною та 10,6% - незадовільною, що спонукає до пошуку більш ефективних шляхів професійної орієнтації здобувачів освіти. Крім того, більш ніж 55% опитаних добре оцінюють соціально-психологічні умови в закладі для розвитку та самореалізації; 17% вважають їх відмінними та майже 28% респондентів - задовільними.

Нас дуже цікавила роль Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради у саморозвитку та самореалізації респондентів. 66% опитаних вважають, що колектив та умови навчання у нашому закладі освіти сприяють їх саморозвитку та самореалізації, забезпечуючи участь в олімпіадах, конкурсах, ініціативах, громадських заходах та різних активностях. А це значний результат, хоча,

беззаперечно, є ще над чим працювати та є простір для розвитку проєкту.

Хочемо зазначити у дослідженні показники нашого проєкту:

Показник 1: вивчення нормативно-правової бази організації допрофільної підготовки та профільного навчання.

Показник 2: обладнання предметних кабінетів, поповнення бібліотечних фондів навчально-методичною, літературою відповідно до змістового наповнення компонента державного стандарту освіти на профільному рівні.

Показник 3: розроблення анкетування для учнів з метою визначення професійних інтересів, нахилів, здібностей.

Показник 4: допрофільна підготовка (курси за вибором, факультативні курси).

Показник 5: організація профілів навчання у закладі освіти.

Показник 6: працевлаштування випускників закладу освіти з урахуванням обраного профілю.

Результати запуску проєкту надихають колектив ліцею до ретельного опрацювання цього напрямку роботи: розпочато розробку щодо проведення заходів, які покликані поглибити та розширити взаємодію з громадою, батьками та здобувачами освіти у напрямку розвитку профільної освіти. Зокрема, організацію окремого освітнього простору для технологічної та інформативної освітньої галузі з урахуванням потреб майбутніх випускників ліцею.

У дослідженні хочемо навести також приклад щодо проєкту розвитку **«Оновлення освітнього середовища. Клас безпеки»** (один із напрямів планувального циклу). Зазначимо цілі, які ми ставили перед собою: виділити та облаштувати відповідне приміщення відповідно до санітарно -технічних вимог (конкретні цілі); рандомні співбесіди із 500 здобувачами освіти початкових класів ліцею (вимірні цілі); матеріально-технічне оснащення, безпечне використання потенціалу

«Класу безпеки» учасниками освітнього процесу (досяжні цілі); моделювання безпечної поведінки в умовах НС (актуальні цілі).

Індикатор результату цього проєкту відповідно аналізу документації, спостережень, опитування свідчить про наступне:

-100 % учасників освітнього процесу використовують можливості «Класу безпеки»;

- проведено 11 безпекових заходів на сучасному рівні;

- 79% відсотків здобувачів освіти вважають, що навчання у «Класі безпеки» сприяє систематичній підготовці учнів з питань цивільного захисту, особистої безпеки, здорового способу життя та формування навичок самозахисту та рятування в умовах надзвичайних ситуацій.

Висновки. Таким чином, особливої актуальності сьогодні набуває проблема розробки та створення таких інноваційних проєктів, які б відповідали принципам єдності, наступності системи освіти, її безперервності. Завдяки принципу демократизації сучасної освіти є реальна можливість вирішувати сформульовану проблему силами творчих колективів науковців, менторів разом з учителями-практиками. Адже **кредо** нашого ліцею : «Якісна освіта сьогодні – майбутній добробут держави» та **цінності** : «Партнерство. Безпека Соціальна відповідальність. Академічна доброчесність. Інноваційність. Професійний розвиток (саморозвиток)» сприяють створенню Школи дієвої демократії.

Можемо зазначити сьогоднішні результати щодо Стратегії розвитку Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради:

➤ 700 здобувачів освіти навчаються за інтегрованими курсами;

➤ 120 здобувачів освіти можуть обирати та навчатись за профілями;

➤ 68 % учнів обирають профільні предмети для складання НМТ;

➤ Більше 80 % учнів вважають освітній простір ліцею інноваційним та сучасним.

Перспективи на майбутнє ми вбачаємо в облаштуванні сучасного стадіону.

Це також запровадження системи управління безпечністю харчових продуктів системи НАССР, створення міжшкільного ресурсного центру з профільного навчання.

Хочемо сказати, що реалізовані, працюючі проекти – це яскраві, сильні емоції. Тому прохаємо всю освітню спільноту пережити ці емоції разом з нами та нашими дітьми – тут і радість нових здобутків, і очікування нових звершень, і зосередженість поступового дорослішання. От саме за ці емоції – величезна вдячність і від колективу ліцею, і від батьків, і від дітей.

Література

1. Концепція Нової української школи:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagaina>

2. Сидоренко В.В. Концептуальні засади української школи: ключові компетентнісні орієнтири, освітні результати // *Педагогіка і психологія*. № 5. 2018. С.56-60.

3. Місцеве самоврядування в Україні та світі. Цікаві факти / Заг. редакція та упорядкування Парасюк І.Л, Телешова Ю.В. Київ: [ФОП Москаленко О.М], 2016. 15 с.

Ганєва Алла Іванівна

заступниця директора з навчально-виховної роботи

Нерубайського академічного ліцею № 1

Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В НЕРУБАЙСЬКОМУ АКАДЕМІЧНОМУ ЛІЦЕЇ №1

*Якісна освіта сьогодення –
майбутній добробут держави.*

Анотація. У статті зазначено, що саме цінності є фундаментом освіти та умовою формування людини та суспільства. Доведено, що організація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою неодмінно сприяли ефективним позитивним результатам у навчанні.

Ключові слова: ціннісні орієнтири, активна громадянська позиція, якісна освіта, ціннісно орієнтоване навчання.

Вступ. У Законі України «Про освіту» мету освіти визначено як всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей [1]. Це виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу; підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору.

Відтак ми розуміємо, що саме цінності є фундаментом освіти та умовою формування людини та суспільства, які у своїй як професійній, так і повсякденній діяльності зважають морально-етичний та публічний інтереси. На відміну від

звичайної передачі знань з будь-якої навчальної дисципліни, певна цінність може успішно впроваджуватися у людській свідомості лише наскрізно, через настановлення й особистий приклад [3].

Варто розуміти, що виховання будь-якої цінності або чесноти в дітях – це титанічна праця. Неправильна інтерпретація цінності може завдати не менше зла духовному та інтелектуальному розвитку людини, ніж її повна відсутність. Завдання ускладнюється тим, що освітній процес відрізняється своєю тривалістю, безперервністю, відповідальністю та витонченістю.

Цінності в освіті мають бути не просто добіркою хороших та гідних правил життєдіяльності у суспільстві, а наочним набором внутрішніх щоденних принципів, які допоможуть у дорослому житті не лише обрати професію, знайти своє покликання, але й реалізувати свій творчий потенціал - стати гідним громадянином, сім'янином тощо [4].

Важливо, щоб кожна дитина усвідомила, що цінності – це не є щось апріорі правильне, якась божественна складова, красива на папері, проте неприкладна у житті. Математично цінність виміряти неможливо, адже принципи, якими послуговується людина при прийнятті рішень у повсякденному житті, спонукають її до певної суспільно корисної або суспільно шкідливої поведінки, визначають її долю.

Результати та обговорення. Ми впевнені, що реальна реформа української школи можлива лише у тому разі, коли освіта України, уже володіючи значними багатотисячними надбаннями, визнаними в усьому світі, зможе стати на шлях як інституційного, так і змістовного оновлення. Це буде неможливо без кропіткої праці багатотисячної плеяди вчителів, які є живим серцем української освіти. Вони разом з іншими відповідальними учасниками освітнього процесу,

насамперед, батьками, втілюють ціннісно орієнтоване навчання.

Віктор Франкл, автор книги «Людина у пошуках справжнього сенсу», стверджував, що цінностей не можна навчитися, їх можна тільки пережити. Неможливо уявити вчителя, батьків дитини, які б могли якісно передати ціннісну життєву філософію дітям, самі не сповідуючи її, не будучи наставниками. Адже цінність формується щодня, а не згідно з розкладом навчальних занять[3].

Слід зазначити, що й у суспільстві на сьогодні часто немає єдиної думки щодо умовного переліку та більш-менш узгодженого змісту тих цінностей, які мають об'єднувати суспільство. Тому повсякчас трапляються випадки перекручування та маніпуляції категоріями патріотизму, гідності, верховенства права чи свободи. Наприклад, сформованість ціннісного ставлення в учнів до навколишнього світу, охоплює різні напрями:

- ставлення до себе: адекватна самооцінка, бачення власних переваг та недоліків, готовність працювати над вирішенням проблем самовиховання, самовдосконалення;

- ставлення до друзів, однолітків: уміння розуміти та співчувати, готовність допомогти, проявити терпимість до недоліків інших, здатність пожертвувати своїми інтересами заради друга;

- ставлення до старших людей: уважне ставлення до старших, вияв поваги до батьків, учителів;

- ставлення до праці, громадських доручень: добросовісне виконання доручень, надання допомоги іншим у здійсненні гарних справ;

- ставлення до природи: активне піклування про її збереження, відчуття єдності з природою;

- ставлення до суспільства, держави: чітка громадська позиція, знання історії та вільне володіння державною мовою [1].

Відповідно рекомендацій МОН України саме згідно цих напрямів у фокусі лежать 8 орієнтирів [1].

1. Унікальність й талановитість кожної дитини, stop дискримінації

2. Формування цілісного світогляду.

3. Становлення вільної особистості.

4. Гармонійний фізичний та психоемоційний розвиток.

5. Добробут та безпека.

6. Утвердження людської гідності та доброчесності.

7. Визнання свої ідентичності.

8. Активне громадянство.

Місія нашого Нерубайського академічного ліцею №1 полягає в розвитку кожної дитини, незалежно від її здібностей і схильностей; створенні системи життєзабезпечення, орієнтованої на конкурентоспро-можність випускника ліцею; сприяттї адаптації учнів до реалій суспільного розвитку; задоволенні освітніх потреб учнів, батьків; забезпеченні здобуття середньої освіти кожним учнем на максимально можливому та якісному рівні відповідно до індивідуальних можливостей.

Модель педагога Нерубайського академічного ліцею №1 включає необхідні для сьогоденної сучасної освіти компоненти:

- професійну компетентність;
- любов до дітей;
- толерантність;
- креативність мислення;
- ініціативність;
- емоційність, безконфліктність;
- володіння технологіями;
- адекватність у вимогах до учнів;
- досконале володіння матеріалом;
- здатність до самовдосконалення та саморозвитку.

З метою успішної реалізації вищезазначених орієнтирів педагоги ліцею приділяють особливу увагу співпраці з Департаментом освіти і науки Одеської ОДА, КЗВО Одеська обласна академія неперервної освіти; бере участь у різних ініціативах з міжнародних проєктів. Наш заклад на достатньому рівні забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням, що необхідні для реалізації освітньої програми ліцею .

У 2017 році заклад став учасником Програми експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти».

У проєкті взяло участь 75 учнів ліцею. Два класи із кількістю понад 35 учнів, з якими працювали та працюють 19 вчителів закладу, що проходили відповідні курси та семінари.

Реалізація даного проєкту була б неможливою без відсутності співпраці та підтримки Міністерства освіти і науки України, Департаменту освіти і науки Одеської обласної ради, КЗВО Одеська академія неперервної освіти.

По – перше, це готовність працювати в змішаному режимі: наявність укриття й мультимедійне обладнання у всіх кабінетах.

По – друге, завдяки програмі «Вчитель» в нашому ліцеї облаштовані сучасний кабінет біології та кабінет фізики, в яких діти можуть отримувати знання та проводити спостереження.

Ідея Нової української школи ґрунтується на цінностях.

Першу цінність, яку ми реалізуємо у роботі з учнями - повага до особистості кожної дитини, її інтересів та досвіду. Кожний учитель пам'ятає, що дана цінність формується щодня, а не згідно з розкладом навчальних занять. І кожна дитина довіряє не тому, що чує, а тому, що бачить.

Заклад планує та реалізує діяльність щодо запобігання будь-яким проявам дискримінації та булінгу. Щорічно в закладі проводяться Всеукраїнський тиждень проти булінгу, Міжнародний день толерантності, Всеукраїнська акція «16 днів проти насилля».

Що стосується поваги до інтересів та досвіду кожної дитини, то сміливо можна зазначити, що кожний педагогічний працівник ліцею будує свою роботу за принципом «Навчаємось, граючи, та граємо, навчаючи».

Чому гра? Йоганн-Фрідріх Шиллер стверджував: «Люди тільки тоді повною мірою є людьми, коли перебувають в стані гри» [2]. Педагоги використовують метод гри у навчанні, адже впевнені:

- гра є ефективним інструментом у засвоєнні матеріалу;
- гра збільшує рівень зацікавленості вихованців;
- гра формує важливі навички комунікації;
- гра полегшує навчальний процес і водночас робить нові виклики.

Учні 5-9 класів мають змогу вивчати дві іноземні мови (англійську та німецьку), що теж свідчить про те, що ми враховуємо та поважаємо інтереси кожної дитини.

Наступний ціннісний орієнтир - рівний доступ до здобуття повної загальної середньої освіти, який забезпечується шляхом зарахування до початкової школи без проведення конкурсу; організованого підвозу учнів - доступності для осіб з особливими особливими освітніми потребами; викладанням навчальних предметів (інтегрованих курсів) методами, які найбільш ефективні для осіб відповідного віку; використанням сучасних розвиваючих засобів і методів навчання, які сприяють успішному засвоєнню змісту навчання та розвитку дитини [1].

В умовах сьогодення мегаважливим є надання освіти у змішаному форматі, адже освіту в нашому ліцеї можуть отримувати учні, що сьогодні проживають за межами країни.

У закладі застосовуються методики та технології роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Оскільки у закладі навчається 13 учнів з ООП, ліцей забезпечений асистентами вчителів, практичним психологом, вчителем-дефектологом, іншими фахівцями для реалізації інклюзивного навчання .

Окремо варто виділити роботу із учнями ромської національності, які складають 10% учнів від загальної кількості. Дані учні дуже люблять співати, тому вчителем музики створено ансамбль ложкарів. Окрема робота ведеться щодо співпраці з Правозахисним ромським центром. У роботі з учнями різних національностей користуємося гаслом «Ми різні, але ми – рівні».

Однією із компетентностей НУШ є академічна доброчесність. Багато діячів зазначають: «Академічна доброчесність є способом змінити цей світ». Доброчесність починається із доброчесної поведінки кожного: учнів, батьків, вчителя, директора, працівників органів управління освітою.

Учасники освітнього процесу дотримуються принципів та визначених законом правил під час навчання, викладання та провадження творчої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та творчих досягнень. Іноді саме батьки підштовхують дитину до недоброчесної поведінки, купуючи їй книжку готових домашніх завдань, виконуючи замість дитини поробки або інші завдання.

Таким чином дитина звикає, що будь-яке завдання можна виконати не самотійно, порушує авторські права та знецінює роботу тих, хто працює самотійно. Хоча з проблемами необ'єктивного оцінювання ми всі з вами зіткнулися на початку дистанційного навчання та боримося по сьогоднішній день.

Наступна компетентність, що реалізується педагогами Нерубайського академічного ліцею №1 - становлення вільної особистості та самостійність дитини. Вона дає змогу виховати творчу особистість та конкурентноспроможного випускника. Щороку 21 листопада ми відзначаємо День гідності та свободи.

Здоров'я та добробут є чи не найважливішою цінністю сьогодення. Систематично проводяться заходи з охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Ведеться профілактично - роз'яснювальна робота серед дітей щодо правил поведінки та безпеки у транспорті. Поквартально очно проводяться зустрічі з представником Державної пожежної рятувальної частини ГУ ДСНС України в Одеській області.

Довіра та безпека – цінність, що сприяє активному та відповідальному навчанню.

По - перше, слід виділили п'ять елементів довіри: доброзичливість, передбачуваність, компетентність, відвертість та відкритість.

Вчителі відчувають повагу та довіру від батьків, учнів та адміністрації, працюють над залученістю батьків до навчання та виховання учнів; зацікавленістю життям школи. Не можна не звернути увагу на культуру співпраці між колегами. Молодші колеги можуть допомогти у втіленні змін, нових ідей та подоланні опору від тих колег, які не хочуть змінюватися. Адміністрація сприяє глибшому спілкуванню між учителями, що допомагає обмінюватись досвідом та сприяє менш ізольованому робочому середовищу. Керівництво ліцею мотивує працівників до підвищення якості освітньої діяльності, саморозвитку, здійснення інноваційної освітньої діяльності. Значна увага приділяється спільній праці та спільному відпочинку.

Створено умови для безпечного використання мережі Інтернет. Щороку із учнями проводяться Тижні безпечного Інтернету. Якщо ми говоримо про безпеку, то звісно, як раніше

було згадано – це наявність у нашому закладі укриття. Ми працюємо над посиленням профілактичної роботи з питань безпеки життєдіяльності здобувачів освіти, з питань Безпечного інтернету.

У ліцеї функціонує шкільна служба порозуміння «Злагода». Щорічно відзначається День миру, День єднання.

В умовах сьогодення такий ціннісний орієнтир як активна громадянська позиція та патріотизм неодмінно важливий для реалізації серед учнівської молоді. Органіація освітнього процесу на засадах людиноцентризму, прийняття управлінських рішень на основі конструктивної співпраці учасників освітнього процесу, взаємодії закладу освіти з місцевою громадою неодмінно дадуть корисні результати.

Нам приємно, що саме наша область потрапила до 4 обраних областей – партнерів у межах впровадження проєкту DECIDE. Нашій новоствореній громаді важливою та корисною є підтримка команди даного проєкту. Сьогодні ми цілеспрямовано працюємо над впровадженням Стратегії розвитку освіти ліцею. Колектив ліцею разом із учнями брали участь у кількох ініціативах проєкту DECIDE.

В межах ініціативи «Громадський бюджет на дитячі мрії», на території закладу запрацював освітньо-культурний хаб «Nextlevel». В рамках ініціативи «DECIDE Winter Clubs «Ми вдома – в Україні»» 48 учнів ліцею отримали змогу безкоштовно покращити свої знання з основ режисури. 18 серпня рішенням сесії Нерубайської сільської ради затверджено Стратегію розвитку Нерубайського академічного ліцею №1. Відповідно Стратегії розроблено 9 проєктів для реалізації в нашому ліцеї.

Не забуваємо й про урочисте відзначення таких державних свят як відзначення Дня соборності, Дня Збройних сил, Дня партизанської слави, адже у нашого села своя історія з партизанами та відомими далеко за межі України катакомбами.

Остання цінність, на якій хотіла б зосередити увагу - любов до рідного краю, зокрема, розвиток громадянських та соціальних компетентностей учнів. Окраса й гордість нашого закладу - етнографічний музей «Українська хата», який отримав у 2020 році звання «Зразковий музей». Окремий щабель у формуванні даних цінностей відіграють «музейні уроки», що проводяться вчителями ліцею саме в стінах української хати.

Висновки. Сьогодні є необхідність формування нових ціннісних орієнтирів, ціннісних ідеалів, ціннісного світогляду дитини, адже це процес постійний, який залежить від рівня духовного та інтелектуального розвитку особистості, її вольових якостей та бажання пізнавати дійсність. Але ми чітко усвідомлюємо, що маємо спільну мету та велике бажання працювати на благо наших учнів. Ми впевнено крокуємо та переконані, що з такою педагогічною командою намічені плани будуть втілені в життя, а освіта в громаді буде якісною.

Література

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг.ред. Бібік Н.М. Київ: ТОВ «Видавничий дім Плеяди», 2017. 208 с.
2. Савченко О.Я. Навчально-виховне середовище сучасної школи: діалог з В.О.Сухомлинським // *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського* : збірник наукових праць. Миколаїв. Вип.8. Серія «Педагогічні науки». 2004. С 4-9.
3. Онищук Л.А. Гуманізація освіти як основна детермінанта розвитку особистості // *Український педагогічний журнал*. Київ, 2017. С.102-108.
4. Бутковська Т.В. Проблема цінностей у соціалізації особистості: наук-метод. збірник. Київ, 1997. С. 27-31.

Савеліч Лариса Богданівна
*вчитель історії та правознавства Нерубайського академічного
ліцею № 1*
Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області

ІННОВАЦІЙНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ КУРС «НАВЧАЄМОСЯ ЖИТИ В ГРОМАДІ» - ЕФЕКТИВНА ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У дослідженні представлено інноваційний навчальний курс за вибором «Навчаємось жити в громаді», який спрямований на формування та розвиток громадянської та соціальної компетентностей особистості, тобто спроможності учнів брати участь у громадському та суспільному житті класу й закладу освіти. Зазначено, що курс за вибором є складовою швейцарсько-українського проекту «DECIDE», який націлений на розвиток партнерських відносин в демократичних освітніх системах громад.

Ключові слова: навчальний курс за вибором «Навчаємось жити в громаді», громадянська освіта, швейцарсько-український проєкт «DECIDE».

Вступ. Сьогодні в Україні відбувається активна децентралізація й розвивається місцева демократія. Усі ці процеси створюють нові можливості для жителів територіальних громад, які повинні мати активну життєву позицію. Тому необхідно поглибити громадянську освіту учнівської молоді, адже це зазначено в Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні та Національній молодіжній стратегії до 2030 року [1].

Активна участь молоді у громадському житті – один із чинників розвитку демократичного врядування, тому заклади освіти сьогодні особливу увагу приділяють саме розвитку спроможності молоді до такої активності. Для цього додаткові можливості відкриває нам запроваджений в Нерубайському академічному ліцеї №1 Нерубайської сільської ради

навчальний курс за вибором «Навчаємось жити в громаді», який для учнів 8 класів викладають Савеліч Л.Б. та Войтенко Л.О.

Даний курс за вибором спрямований на формування ключових компетентностей учнів, які сьогодні вкрай необхідні кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Проте, основна увага курсу зосереджена на формуванні та розвитку громадянської та соціальної компетентностей, тобто спроможності діяти як відповідальні громадяни, брати участь у громадському та суспільному житті класу й закладу освіти.

Результати та обговорення. В Нерубайському академічному ліцеї №1 Нерубайської сільської ради вже третій рік (з 2021 по 2023 н.р.) викладається навчальний курс «Навчаємось жити в громаді». Програма курсу рекомендована швейцарсько-українським проектом «DECIDE», в якому наш ліцей приймає участь.

Курс викладається у 8-х класах. Він викликав зацікавленість учнів і бажання пізнати щось нове. Діти сприймали матеріал відкрито та з великим бажанням долучалися до участі в житті нашої територіальної громади; зрозуміли як працює громада, які питання вирішують депутати. І це не десь там далеко – у вищих органах влади, а безпосередньо тут, на місці, в нашому селі.

У дослідженні ми презентуємо програму навчального курсу за вибором «Навчаємось жити в громаді», який сприяв розвитку активної громадянської позиції учнів.

Програма навчального курсу за вибором «Навчаємось жити в громаді»(8 клас).

1.Вступний розділ. Я. Ми. Громада.

2.Розліл 1. Самоврядуємо в школі. Школа – модель громади.

3.Дослідницький проєкт «Це ми і це наша територіальна громада».

4.Учнівське самоврядування. Вибори до органів учнівського самоврядування. Лідер учнівської спільноти.

5.Правила й процедури учнівської спільноти. Реалізація учнівських прав та інтересів.

6.РОЗДІЛ 2. Беремо участь у житті громади.

Громада, дружня до дітей та молоді. Інституційна участь дітей та молоді в житті громади

7.Сприяння й підтримка участі дітей та молоді в житті громади. Партнери й зацікавлені сторони участі дітей та молоді в житті громади.

8.Адвокація прав дітей та молоді на місцевому рівні

9.Дослідницький проєкт «Це ми і це наша територіальна громада. Презентація проєкту.

10.Соціальний проєкт «Активна молодь – успішна громада».

11.РОЗДІЛ 3. Досліджуємо самоврядування в територіальній громаді.

Територіальна громада. Рада територіальної громади. Виконавчі органи ради територіальної громади. Голова територіальної громади. Виконавчі органи. Староста старостинського округу.

12.Матеріальна і фінансова основа територіальної громади. Самоврядування в територіальній громаді.

13.РОЗДІЛ 4. Вивчаємо місцеву демократію.

Історія й сьогодення місцевого самоврядування в Європі та світі. Історія та новий виток розвитку самоврядування в Україні.

14.Децентралізація влади. Сучасний територіально-адміністративний устрій України

15.Соціальний проєкт «Активна молодь – успішна громада». Презентація проєкту

16..РОЗДІЛ 5. Створюємо майбутнє разом. Громадянськість особистості й активна громадянська позиція. Активна молодь – спроможна громада

Один із основних принципів Нової української школи – партнерство. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [2]. Швейцарсько-український проєкт «DECIDE» також націлений на розвиток партнерських відносин в демократичних освітніх системах громад. Орієнтуючись на програму курсу, яку запропонували зарубіжні експерти, ми розпочали навчання з теми «Шкільне самоврядування» - підготовка та проведення виборів до шкільного парламенту, визначення органів учнівського самоврядування, написання передвиборчих програм. Учні 8-х класів підійшли до цієї справи серйозно, відповідально й зі свідомим розумінням важливої та необхідної для їх шкільного життя справи.

Наведемо приклад проведення **звітно-виборчої конференції шкільного самоврядування**, яка проходила для учнів 8-х класів (тема «Учнівське самоврядування. Вибори до органів учнівського самоврядування. Лідер учнівської спільноти») за таким планом:

1.Виборці 8-х класів подавали кандидатури на пост президента школи до виборчої комісії.

2.Виборча комісія ознайомлювалася з кандидатами, реєструвала їх.

3.Пропонувалося вибрати президію конференції, лічильну комісію, голову та секретаря для ведення протоколу.

Педагог-організатор представляв орган учнівського самоврядування – раду лідерів, якою повинен керувати президент школи. Рада лідерів презентувала міністерства: міністерство освіти; внутрішніх справ; інформації та преси; екології, спорту та туризму; культури та дозвілля. Також було представлено два клуби за інтересами: «Школа добра» волонтерського напрямку та клуб «Пошук» туристично-краєзнавчого напрямку.

Педагог-організатор координував співпрацю різних категорій активу та рад справ, надавав учням методичну й практичну допомогу. Метою нашого заняття було – це всебічне виховання учнівської молоді через участь в органах учнівського самоврядування. На уроці учні були переконані, що головне завдання учнівського шкільного самоврядування – задовольнити природне бажання дітей самим вирішувати, яким повинен бути зміст їхнього життя.

Рада лідерів у своїх доповідях розкрила такі завдання: допомога учням розуміти один одного, вирішувати складні життєві проблеми, активізувати їх потенціал в сфері навчання й виховання.

На уроці Рада лідерів зазначила основні напрямки розвитку нашої школи:

- забезпечення та захист прав та інтересів учнів;
- забезпечення виконання учнями своїх обов'язків;
- сприяння у навчальній та творчій діяльності учнів;
- створення різноманітних учнівських гуртків, клубів за інтересами; товариств, об'єднань;
- організація співробітництва з молодіжними організаціями, учнями різних шкіл.

На уроці виступали кандидати на пост президента школи зі своїми передвиборними програмами; виборча комісія після голосування оголосила президента школи 2023-2024 року.

Новообраний президент складав присягу та оголошував свої рекомендації.

Після цього педагог-організатор нагороджував почесними грамотами лідерів класних колективів та найбільш успішні ради лідерів учнівського самоврядування.

Під гаслом «Навчальний заклад – простір демократії» цікаво проходив урок для учнів 8 класу з теми «Інституційна участь дітей і молоді в житті школи та громади». Мета: навчити розуміти ефективні форми участі вчителів, учнів та батьків у врядуванні навчального закладу та громади; розуміти роль

учнівського самоврядування у процесі соціалізації та громадянського становлення учнів; налагоджувати партнерські стосунки з адміністрацією навчального закладу, вчителями; брати участь в демократичних процедурах на рівні навчального закладу; сприймати навчальний заклад як простір демократії та територію прав людини.

Урок проходив у формі ділової гри «Брейн-ринг», де учні були поділені на команди та змагалися за почесне звання «кращого знавця демократії». Учням пропонувався термінологічний словник навчальної дисципліни та проблемні питання. Наприклад: назвати права та обов'язки членів самоврядування, принципи самоврядування; назвати завдання учнівського самоврядування та структуру. Викликали інтерес такі запитання: презентувати повноваження Парламенту; повноваження Президента школи; охарактеризувати головний принцип життя демократичного навчального закладу.

Вивчаючи тему уроку «Правила й процедури учнівської спільноти. Реалізація учнівських прав та інтересів» (8 клас), була проведена **настільна гра** з партисипативним тлом «Школа «Дія». Під час гри лідери учнівського самоврядування отримали можливість поглибити власні знання про права дитини; бюджет та учнівське самоврядування, його сфери впливу, функції та принципи діяльності; розвинути навички критичного аналізу інформації, здатність працювати в команді та бути відданим їй; розвинути ціннісне ставлення до прав дитини, демократії, партисипації та партнерства.

На уроках навчального курсу «**Навчаємося жити в громаді**» учні виконували різноманітні справи на розвиток громадянської свідомості, будували моделі громади, підіймали проблеми села й пропонували шляхи їх вирішення. Практичною та цікавою частиною навчального курсу була розробка різних соціальних проектів. Так, протягом 2-х навчальних років були розроблені такі проекти:

1) **«Юні дослідники»**. Мета проекту – поповнення колекції шкільного етнографічного музею новими артефактами. Учні досліджували та описували предмети й старожитності, що відносилися до минулого нашого села; визначали особливості побуту села в минулому; відмічали те, що притаманне саме нашій місцевості. Це викликало в школярів неабиякий інтерес.

2) Цікавою була робота над проектом **«Відомі люди нашого села»**, в ході якого учні відвідували місцевих жителів; брали в них інтерв'ю; дізнавались про їх діяльність. Було зроблено висновок: сьогодні серед нас живуть авторитетні, самовіддані й заслужені працівники, які працюють заради майбутнього та примножують славу села.

3) Під час виконання проекту **«Громадський бюджет»** учні розробили й конкретизували бюджет на створення в школі освітнього простору; змістовного проведення вільного часу, як на перервах так і в позаурочний час.

Наведемо приклад щодо виконання проекту **«Громадський бюджет»** для учнів 9-х класів на уроках з навчального курсу «Навчаємося жити в громаді».

Громадський бюджет.

Нерубайський академічний ліцей №1 Нерубайської сільської ради

Автор проекту : Савеліч Лариса Богданівна

Заклад назва освіти (повна): Нерубайський академічний ліцей №1 ЗЗСО I-III ступенів, Нерубайський навчально-виховний комплекс «школа-гімназія» Нерубайської сільської ради Одеського району Одеської області;

(нова назва закладу : Нерубайський академічний ліцей №1 Нерубайської сільської ради Одеського району Одеської області)

Територіальна громада: Нерубайська територіальна громада

Бюджет: 42000

Категорія: Створення нового освітнього простору в школі та громаді. Конкурс: шкільний громадський бюджет 2022

Назва проєкту : Лаунж -зона «Навчаючись, відпочивай!»

Команда проєкту: 1. Савеліч Лариса Богданівна - учитель .

2. Нікішина Карина Миколаївна - учениця 9 класу.

3. Прокоф'єва Марія Сергіївна - учениця 9 класу.

4. Ганєв Єгор Аркадійович - учень 9 класу.

Назва установи / закладу, адреса:

Нерубайський академічний ліцей №1 Нерубайської сільської ради Одеського району Одеської області

67661, Одеська область, Одеський район, с. Нерубайське, вул. Педагогічна, 21

Опис проєкту: принцип нашого проєкту «Навчаючись – відпочиваємо». **Мета проєкту** – створити умови для кращого відпочинку учнів, змістовного проведення вільного часу, як на перервах так і в позаурочний час.

Вступне слово учителя. Всі учасники освітнього процесу мріють та бажають більше часу проводити на свіжому повітрі. Дітям сьогодні необхідно більше спілкуватися, обговорювати свої новини й проблеми, висловлювати власні думки. Всім відомо, що сучасна шкільна молодь більшу частину часу проводить в приміщенні, в стінах ліцею, а різнобічний розвиток молодої людини залежить саме від її оточення, від обміну своїми інтересами та ідеями. Тому облаштування комфортної та затишної зони для такого відпочинку у затишному, внутрішньому дворі важлива для наших вихованців.

Ця зона включає наступні об'єкти: три зручні лавки; зарядну універсальну станцію для підзарядки гаджетів та телефонів, розташованих під навісом з потужними прожекторами для освітлення. Це дасть можливість мати затишне місце відпочинку, можливість більше перебувати на свіжому повітрі. Можна буде розвантажити галасливі шкільні приміщення та коридори під час перерв і в позаурочний час, а

також це забезпечить спілкування групами за інтересами; можливість організації цікавого змістовного відпочинку.

Для кого цей проєкт: реалізація проєкту розрахована на всіх учнів ліцею та вчителів.

План заходів з реалізації проєкту:

1. Організація та закупівля альтанки.
2. Доставка та встановлення навісу та освітлення.
3. Організація та закупівля дитячих лавок.
4. Доставка та встановлення лавок.

Очікувані результати:

1. Створення сучасного простору для учасників освітнього процесу.
2. Покращення умов зустрічей на відкритому просторі.
3. Забезпечення позитивного впливу на самопочуття школярів.
4. Підвищення рівня благоустрою пришкольної території.

Бюджет:

Перелік товарів, робіт і послуг	Одиниця виміру	Кількість шт.	Ціна за одиницю, грн.	Витрати на логістику (доставка) в розрахунок на од.	Всього, грн. ((ціна за од. + вартість доставки за од.) x	Посилання на товар (референс) на сайті потенційного постачальника 3-4 приклади
1	2	3	4	5	6	7
<u>Виготовлення та встановлення тентового навісу</u>	Шт.	1	1500	50	1550	https://pandetent.com.ua/ua/p633863202-navesy-dlya-letnego.html
<u>Придбання лавки</u>	Шт.	1	1100	100	1200	https://www.olx.ua/d/obyavlenie/lavochka-derevyannaya-IDPdxXA.html

<u>Зарядна універсальна станція органайзер</u>	Шт.	1	1399	50	1449	https://rozetka.com.ua/timstool_sg0106q_ua_sl/p294924758/
--	-----	---	------	----	------	---

У дослідженні ми можемо назвати ще такі проекти як: «Я волонтер», «Як покращити життя в нашій громаді та що потрібно для цього?» тощо.

Протягом навчального року проводилися зустрічі з депутатами Нерубайської ОТГ, начальниками управлінь і відділів. Учні задавали багато питань про формування місцевого бюджету, про витрати, про плани розвитку села та інше. Бесіди були дуже цікавими.

В жовтні 2023 року Нерубайський академічний ліцей №1 Нерубайської сільської ради відвідала делегація представників Швейцарії, які спілкувалися з учнями. Вони цікавилися враженнями школярів про сам проект DECIDE, про значення навчального курсу; ділилися враженнями від сьогоденного життя. Учні залюбки спілкувалися з ними, ділилися своїми надбаннями та планами.

Висновки. Отже, у дослідженні ми хотіли акцентувати увагу на інноваційному курсі «**Навчаємося жити в громаді**», який націлений на формування та розвиток громадянської та соціальної компетентностей, тобто спроможності діяти як відповідальні громадяни, брати участь у громадянському та

суспільному житті класу й закладу освіти; виявляти повагу й толерантність, уміти співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема, пов'язаних із різними проявами дискримінації.

Література

1. Громадська участь: підготовка аналітики, адвокація та втілення змін / П.Казмеркевич, О.Коваленко, О.Гвоздік, І.Тітаренко. Київ: ФОП Ямчинський О.В, 2019. 64с.

2. Лідерство в місцевому самоврядуванні: словник термінів / За заг.ред. В.А.Гошової, Л.А.Пашко, А.К.Гука та ін. Харків: Фактор, 2015. 156 с.

3. Місцеве самоврядування в Україні та світі. Цікаві факти / Заг. редакція та упорядкування Парасюк І.Л, Телешова Ю.В. Київ: [ФОП Москаленко О.М], 2016 15с.

4. Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / За ред. І.В.Пешої. 2-е видання. Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. 40 с.

Майстренко Анжела Андріївна

*вчитель фізики Нерубайського академічного ліцею №1
Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області*

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ STEM-ОСВІТИ У ПРОЦЕС НАВЧАННЯ

Анотація. В статті розглянуто впровадження технології STEM-освіти в сучасний навчальний процес. Зазначається, що однією з ключових проблем сучасних навчальних закладів є необхідність підвищення якості знань учнів та формування логічної культури. STEM-освіта визначається як глобальний тренд, спрямований на розвиток міждисциплінарного та практичного підходу, об'єднуючи області науки, технологій, інженерії, математики та мистецтва.

Розглядається важливість впровадження цих концепцій у навчання для розвитку абстрактного та логічного мислення учнів.

Ключові слова: STEM-освіта, навчальний процес, міждисциплінарний підхід.

Вступ. Однією з головних проблем, з якою зараз стикаються навчальні заклади, є підвищення якості знань учнів. Мета сучасної системи освіти – спрямувати людину на сприйняття стимулювання та оцінки ззовні, суспільства. Проблема формування логічної культури у студентів педагогічних вишів свідчить про те, що сучасний процес демократизації суспільства та розвитку його економічної сфери потребує якісно нового рівня професійної підготовки фахівців, пов'язаного в значній мірі з їх логіко-методологічною підготовкою. Головне завдання школи – допомогти учням стати не лише майбутніми фахівцями, а й особистостями з розвинутою культурою логічного мислення.

В даний час STEM є одним з головних трендів у світовій освіті. Завдяки стрімкому розвитку технологій з'являються нові професії, постійно зростає затребуваність фахівців STEM. Наприклад, в країнах ЄС частка працевлаштованих фахівців у даній області збільшилася з 2007 по 2021 рр. на 12%. Також в європейських країнах прогнозується, що попит на професіоналів в області STEM зросте до 2025 року на 8%, тоді як на інші професії – лише на 3%. У 2020 році з 16 розглянутих країн ОЕСР у Фінляндії спостерігалось найбільш високе число випускників STEM-спеціальностей: 1 109 на 100 тис. населення у віці 20-39 років. Даний показник удвічі більший, ніж у Канаді та Швейцарії [1].

Результати та обговорення. STEAM-освіта є однією з основних глобальних тенденцій, яка ґрунтується на міждисциплінарному та практичному підході, а також інтеграції всіх п'яти областей в єдину систему навчання. Основними вимогами до цього виду навчання є його послідовність та здатність дітей співпрацювати у робочих групах, де вони можуть обмінюватися ідеями та думками.

Тому це навчання спрямоване на розвиток абстрактного та логічного мислення, такі як технологія Lego, дитячі експериментальні та дослідницькі діяльності, включені до основної освітньої програми.

За допомогою підходу STEM діти можуть вивчати логіку подій та явищ, розуміти їх взаємозв'язок, систематично досліджувати світ, що сприяє розвитку цікавості, інженерного мислення, вміння вирішувати критичні ситуації, а також навичок командної роботи та основ управління і самопрезентації. Ці аспекти, в свою чергу, забезпечують фундаментальний рівень розвитку кожної дитини.

Ми у дослідженні хочемо розглянути : чим відрізняється від традиційного навчання наукам і математичної освіти STEAM-освіта? Вона має на увазі змішане середовище навчання й показує учням, як науковий метод може бути застосований до повсякденному житті.

STEAM – це один з напрямків реалізації проектної та навчально-дослідницької діяльності в школі та поза школою. STEM-освіта – це сукупність методик, програм навчання, орієнтованих саме на глибоке прикладне навчання чотирьом основоположним напрямкам. Вже зараз світу потрібні фахівці в області робототехніки, програмування, проектування, кібернетики, новітніх напрямків науки, а й навчання всьому цьому має бути відповідним для того, щоб бути в «ногу з прогресом» і, у зв'язку з цим, необхідний ефективний спосіб передачі інформації. Півстоліття тому, ніхто не міг подумати та уявити собі такі професії, як інженер з обслуговування мобільних телекомунікаційних мереж, або інженер з тестування сонячних батарей для супутників, або спроектувати роботів, схожих на людей.

Нове покоління вимагає іншого підходу й інших методик, як показує практика – традиційні заняття не задовольняють потребам сучасного учня.

STEAM – це аббревіатура, яка складається зі слів наука, технологія, інженерія, математика, мистецтво (наука, технологія, інженерія, мистецтво, математика). Ці дисципліни пов'язані одна з одною та розвиваються синхронно й в швидкому темпі. Скоро з'являться професії, які поки що складно собі уявити, але всі вони так чи інакше будуть пов'язані з технологіями в контексті природничих наук.

STEM-освіта – це новий термін, розшифровуючи кожну букву якого отримуємо:

- Science (наука).
- Technology (технології).
- Engineering (інженерія).
- Math (математика).

Термін STEM родом з США, введений в шкільну програму для того, щоб посилено розвивати та посилювати компетенції своїх власних учнів у науково-технічному напрямку, оскільки про те, що все вже сьогодні пов'язано з технологіями, знають всі.

Варіації напрямку STEM, розширені і поглиблені – STREAM (додали в комплекс «R» – robotics / робототехніка) або STEAM (додали «A» – art/мистецтво) [2].

На національному рівні STEM був введений в шкільну програму в Штатах для навчання майбутніх високотехнологічних гуру з раннього віці. Тому вони починають з STEM / STEAM-навчання з перших класів.

У багатьох країнах STEM-освіта є пріоритетом з наступних причин:

- найближчим часом в світі і, звичайно ж, в Україні, буде відчуватися гостра нестача програмістів, інженерів, спеціалістів високотехнологічних виробництв тощо;
- у далекому майбутньому з'являться професії, які важко собі уявити; всі вони будуть пов'язані з технологіями й високотехнологічним виробництвом на стику з природничими

науками; спеціалісти з біо- та нанотехнології будуть затребувані;

– професіонали майбутнього вимагають всебічної підготовки та знань з найрізноманітніших освітніх областей природничих наук, техніки й технології.

STEM-освіта – це основа високотехнологічного навчання. Тому багато країн, такі як Австралія, Китай, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур і США, проводять державні освітні програми STEM. В Україні вони також розуміють цю проблему – вони відкривають центри підтримки технічної освіти, які частково вирішують проблему залучення студентів в області машинобудування та робототехніки. Завдяки партнерству з бізнесом, наприклад, з Intel, з STI, СТР і технопарками відкриваються stem-центри, які надають студентам можливість знайомитися з наукою, брати участь в наукових дослідженнях [3].

Умови впровадження технології STEM:

1. Необхідно вибудувати розгалужену систему пошуку, підтримки талановитих дітей.

2. Необхідно створити творче середовище для виявлення особливо обдарованих дітей у кожній середній школі. Старшокласникам має бути надано можливість навчатися в очних та заочних школах, що дозволяє їм, незалежно від місця проживання, освоювати спеціалізовані програми навчання .

3. У той же час необхідно розвивати систему підтримки освічених талановитих дітей. Це, перш за все, навчальні заклади повинні працювати цілодобово. Існуючий досвід діяльності фізико-математичних шкіл і шкіл-інтернатів в ряді іноземних вузів повинен бути поширювати.

4. Робота з обдарованими дітьми повинна бути економічно вигідною. Стандарт подушного фінансування повинен визначатися відповідно до характеристик школярів, а не тільки освітньої установи. Викладач, завдяки якому учень

домігся високих результатів, повинен отримувати значні заохочувальні виплати.

5. Необхідно ввести систему морального і матеріального стимулювання для підтримки вітчизняного навчання. І найголовніше – залучити молодих талановитих людей до педагогічної професії [5].

Ми у дослідженні наголошуємо на тому, що філософія STEM-освіти полягає в тому, щоб зробити світогляд наших дітей цілісним, допомагаючи вирішувати проблеми, які виникають в житті, використовуючи теоретичні знання з різних наук. Робототехніка стала новою тенденцією в глобальній системі освіти STEM, яка дозволяє нам розвивати навички програмування і проектування, будучи інтегратором всіх чотирьох компонентів STEM.

Необхідно особливо відзначити складність і універсальність навчання STEM, в результаті чого розробляється широкий спектр програм з точки зору типу, напрямку й рівня складності для вирішення проблем, пов'язаних з недостатньою грамотністю STEM. Можна виділити наступні основні підходи до їх розвитку:

1. Пропонують розширити представники першого напрямку освітній досвід з окремих STEM-предметів, використовуючи проблемно-орієнтовану навчальну діяльність, в ході якої аналітичні концепції застосовуються до реальних проблем світу, з метою кращого розуміння студентами складних концепцій.

2. Намагаються інтегрувати знання STEM представники другого підходу – предметів для того, щоб глибше зрозуміти їх зміст, що зрештою призведе до того, що в майбутньому у студентів з'явиться більше можливостей для вибору технічного або наукового напрямку кар'єри.

3. Деякі вчені вважають, що в STEM-освіті повинен переважати міждисциплінарний підхід, який використовує інтегративність у викладанні STEM-дисциплін, як це робиться

в реальних виробничих умовах. Таким чином, студент зможе застосувати свої знання для вирішення погано структурованих технологічних завдань, розвинути технічні навички і більш інтенсивно оволодіти навичками високоорганізованого мислення [1].

Саме навчання повинно бути побудовано на основі проблемно-орієнтованої навчальної діяльності (на основі методу проекту й технічного проектування), яка об'єднує наукові принципи, технології, дизайн і математику в одну шкільну програму STEM. Цю програму можна викладати як новий індивідуальний шкільний предмет або використовувати для надання допомоги існуючим STEM-предметам для досягнення найбільш значущих результатів.

4. Впровадження інновацій в метод навчання кожного окремого STEM-предмета та інтегративний підхід до навчання, коли основні поняття науки, техніки, техніки та математики переносяться в одну навчальну програму, яка називається STEM [5].

Висновки. Такий широкий спектр підходів обумовлений складністю явища. Дослідники згодні з тим, що навчання в STEM є сучасним освітнім явищем, що означає поліпшення розуміння учнями дисциплін, пов'язаних з наукою, технологіями, інженерією та математикою. Мета - підготовка дітей до більш ефективного використання своїх знань; навчити вирішувати професійні завдання (в тому числі шляхом вдосконалення навичок високоорганізованого мислення); розвиток компетенції в STEM (результат, який ви можете назвати STEM-грамотним).

В цілому, важливість реформи освіти в STEM-напрямку може бути виражено через три ключові фактори: перший пов'язаний з глобальними економічними проблемами, з якими стикається кожна нація; другий вказує на мінливі потреби в робочій силі, які вимагають більш складних і гнучких знань і навичок, відповідних вимогам XXI століття; третій підкреслює

потребу в грамотності STEM, яка необхідна для вирішення глобальних технологічних і екологічних проблем [4].

Слід зазначити, що вчителям також необхідно готуватися до нововведень в системі освіти та проходити перепідготовку. Майбутнє належить технології, а майбутнє технології – вчителям нового формату, які позбавлені забобонів, не приймають формальний підхід і можуть своїми знаннями «підірвати мозок» учням. розширити свій кругозір. У сучасній системі української освіти можна виділити яскраво виражену вузьку спеціалізацію вчителів, в результаті чого знання випускників шкіл. в основному. носять фрагментарний характер. Слід зазначити, що у відповідь на виклики нашого часу Україна також працює над розвитком STEM-освіти.

Література

1. Божинова Ф. Я. Фізика. 8 клас: зошит для лабораторних робіт. 3-тє вид. Харків: Вид-во «Ранок», 2018. 48 с.
2. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир: Кондор, 2013. 192 с.
3. Гончарова Н. О. Професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM // *Наукові записки Малої академії наук України*. 2015. № 7. С. 141-147.
4. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор - укладач Н. П. Наволокова. Харків: Вид. група «Основа», 2020. 176 с.
5. Кузьменко О. С. Використання ЕОМ під час вивчення оптики в середній школі // *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2019. Вип. 10. Ч. I. С. 72-78.

Кісіль Олександра Ізатулловна
вчитель інформатики Нерубайського академічного ліцею № 1
Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області

МОТИВАЦІЯ ШКОЛЯРІВ ДО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ З ВИКОРИСТАННЯМ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Анотація. У статті обгрунтовано, що реалізація міжпредметних зв'язків сприяє підвищенню якості освіти, глибини та міцності знань учнів, допомагає вчителю сформувати в учнів цілісну картину світу. Доведено, що використання міжпредметних зв'язків на уроках інформатики сприяє підвищенню навчальної мотивації.

Ключові слова: урок інформатики, міжпредметні зв'язки, інформаційна компетентність, формування світогляду учнів.

Вступ. Проблема міжпредметних зв'язків цікавила освітян з давніх часів. Відомий чеський педагог Ян Амос Коменський виступав за взаємопов'язане вивчення учнями граматики та філософії, а також – філософії та літератури, а Джон Локк – історії та географії [1].

Проблемі реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні приділялась значна увага на всіх етапах розвитку педагогіки. Загальновідомо, що успішне розв'язання цієї педагогічно-соціальної проблеми суттєво впливає на якість і ефективність навчального процесу. Тому вона постійно перебуває в центрі уваги дослідників і вчителів-практиків.

Задача вчителя – сформувати в учнів інформаційну компетентність, вміння перетворювати на практиці інформаційні об'єкти за допомогою засобів інформаційних технологій. Ці уроки також дозволяють показати зв'язок предметів, вчать застосовувати на практиці теоретичні знання, активізують розумову діяльність учнів, стимулюють їх до самостійного набуття знань. На таких уроках учні працюють активно, з цікавістю, у них розвивається пізнавальний інтерес [2].

Результати та обговорення. Науковці (Максимова В.Н., Зверев І.Д.,) зазначають, що зв'язок між навчальними предметами є, перш за все – відображенням об'єктивно існуючого зв'язку між окремими науками та зв'язку науки з технікою, з практичною діяльністю людей, що визначає роль предмета, який вивчається та його значення в майбутньому житті кожного з учнів загальноосвітньої школи [2].

Міжпредметні зв'язки також є конкретним виразом комплексних уроків, які являють собою інтеграційний процес, який відбувається сьогодні в науці та у житті суспільства загалом. Ці зв'язки відіграють важливу роль у підвищенні практичної та науково-теоретичної підготовки учнів, суттєвою особливістю якої є оволодіння ними узагальненим характером пізнавальної діяльності [3].

Ми у дослідженні акцентуємо увагу на тому, що впровадження в навчальний процес міжпредметних зв'язків допомагає формуванню в учнів цілісного уявлення про явища природи та взаємозв'язок між ними, що робить знання практично більш значущими та застосовними. Це допомагає учням ті знання та вміння, які вони набули при вивченні одних предметів, використовувати щодо інших предметів, і дає можливість застосовувати їх у конкретних ситуаціях, при розгляді так само і особистих питань, як у навчальній, так і позаурочній діяльності, у майбутньому виробничому, науковому та суспільному житті випускників.

Хочемо навести приклад використання міжпредметних зв'язків з українською літературою на уроці інформатики у Нерубайському академічному ліцеї №1. На заняттях активно проводилася робота з впровадження хмарних технологій.

На уроках інформатики в нашій школі була застосована інтерактивна технологія web-квесту. Виконання проекту було запропоновано учням 10 класу під час вивчення теми «Комп'ютерні презентації та публікації». Оскільки більшість учнів класу були досить добре знайомі з технічною стороною

створення комп'ютерних презентацій, було прийнято рішення поглибити та розширити знання з теми саме за допомогою виконання проекту через проходження web-квесту «Супер доповідач!».

Під час виконання веб-квесту учні поглиблювали матеріал з української літератури, були ораторами щодо презентації творчості Т.Г.Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка.

Метою уроку було не лише поглиблення знань учнів з інформатики та української літератури, а й ознайомлення з основними вимогами, що висувалися до змісту та оформлення слайдових презентацій, основними правилами ораторського мистецтва, а також найбільш поширеними помилками, яких припускалися доповідачі під час виступів.

Працюючи над проходженням квесту, учні виконували пошукову роботу, систематизували інформацію, оформлювали її у вигляді комп'ютерної презентації та захищали власні проекти.

За результатами проектної діяльності учнів можна зробити висновок, що завдяки творчому підходу до організації проектної діяльності учнів на уроках інформатики через розробку власних web-квестів, досягалося:

- ріст мотивації учнів до самоосвіти;
- закріплення вмінь та навичок роботи з програмним забезпеченням;
- формування ключових компетенцій;
- вдосконалення вміння знаходити, фільтрувати, опрацьовувати, оформлювати та презентувати інформацію;
- оволодіння окремими прийомами ораторського мистецтва;
- ефективна реалізація креативного потенціалу;
- зростання особистісної самооцінки учнів [3].

Також технологія використання web-квестів давала безліч можливостей для реалізації міжпредметних зв'язків шляхом

розробки інтерактивних завдань, що вимагало від учнів знань з різних напрямків.

Прикладом такого web-квесту був Інтернет-ресурс «7 природних чудес України», виконання якого ми пропонували учням 6 класів під час вивчення теми «Комп'ютерні мережі» на уроках, присвячених пошуку інформації в Інтернеті (наприклад, міжпредметні зв'язки з уроками географії), або учням 10 класів у рамках вивчення теми «Комп'ютерні презентації та публікації».

Хочемо зазначити, що для реалізації зв'язку між навчальними предметами варто звернути увагу на зв'язок науки і техніки, із практичною діяльністю людей, що визначає роль предмета, який вивчається, надалі буде також вивчатися у майбутньому житті. Це підвищує зацікавленість вивчення предмета [1].

Міжпредметні зв'язки є конкретним виразом процесу інтеграції, що дозволяє формувати в учнів цілісне уявлення про явища природи, допомагають їм використовувати свої знання щодо різних предметів.

Також є можливість застосовувати знання та вміння у конкретних ситуаціях, при розгляді приватних питань, як у навчальній, так і позаурочній діяльності. Це можливість застосувати знання в навчальній, професійній, творчій та науковій діяльності учнів; допомагає учням вільно орієнтуватися у різних дисциплінах.

Так, при вивченні якоїсь теми на певному етапі уроку учні з легкістю можуть навести приклади з життя, і, використовуючи знання з різних дисциплін, вирішувати логічні та експериментальні завдання.

Міжпредметні зв'язки слід розглядати, як відображення у процесі між наукових зв'язків, що становлять одну з характерних рис сучасного наукового пізнання.

Науковець І.Д. Зверєв зазначає, що міжпредметні зв'язки виконують у навчанні низку функцій:

1. Методологічна функція виражена в тому, що тільки на її основі можливо формувати в учнів наукове пізнання та теоретичне осмислення поглядів на природу науки, сучасних уявлень про її цілісність та розвиток, оскільки міжпредметні зв'язки сприяють відображенню в навчанні методології сучасної науки.

2. Освітня функція полягає в тому, що з її допомогою вчитель формує такі якості знань учнів, як системність, глибина, усвідомленість, гнучкість. Вчитель має бути винахідливим, творчим, ерудованим та гнучким у своїй поведінці. Міжпредметні зв'язки виступають як засіб розвитку понять, сприяють засвоєнню зв'язків між ними та загальними поняттями.

3. Розвиваюча функція полягає у розвитку системного та творчого мислення учнів; у формуванні її пізнавальної активності, гнучкості та самостійності розуму, а також інтересу до пізнання. Міжпредметні зв'язки допомагають подолати утруднення перемикання з одного виду на інший, а також сприяють розширенню кругозору в учнів.

4. Виховна функція виражена в сприянні всім напрямкам виховання учнів у процесі навчання. Вчитель, спираючись на зв'язки з іншими предметами, реалізовує комплексний підхід до виховання.

5. Конструктивна функція полягає в тому, що вчитель удосконалює зміст навчального матеріалу, методи і форми організації навчання. Реалізація міжпредметних зв'язків потребує спільного планування вчителями комплексних форм навчальної та позакласної роботи, які передбачають знання ними підручників та програм із суміжних предметів [2].

Дослідниця В.Н. Максимова охарактеризувала, що для реалізації міжпредметних зв'язків необхідно:

1. Знати основні засади організації навчально-методичної роботи з реалізації міжпредметних зв'язків у освітньому процесі;

2. Знати педагогічні проблеми реалізації міжпредметних зв'язків у процесі навчання;

3. Знати основні функції міжпредметних зв'язків для їх реалізації в освітньому процесі;

4. Розуміти роль міжпредметних зв'язків у системі сучасної освіти та бачити шляхи їх розвитку;

5. Розуміти психолого-педагогічні аспекти навчання із використанням міжпредметних зв'язків під час уроків;

6. Мати уявлення про структуру, класифікацію та особливості реалізації міжпредметних зв'язків в освітньому процесі;

7. Мати уявлення про найважливіші світоглядні проблеми сучасності засобами різних предметів і наук у зв'язку з життям;

8. Вміти обробляти та узгоджувати навчальний матеріал з учителями інших дисциплін, для ефективного реалізації міжпредметного зв'язку на уроці [3].

Ми у дослідженні зазначаємо, що у вчителів мають бути сформовано:

розуміння значення міжпредметних зв'язків у формуванні світогляду учнів;

концептуальний стиль мислення. Вчитель повинен мати:

1) Знання програмних засобів, методів і прийомів, які сприяють реалізації міжпредметних зв'язків.

2) Вміння застосовувати ці знання на практиці, тобто володіти відповідною технологією навчання.

3) Навичками ведення педагогічного дослідження [3].

Для розвитку інноваційного процесу слід створити творчу атмосферу в освітній установі і створити умови для прийняття різноманітних нововведень. Вчителі мають достатній творчий потенціал, здатні вносити зміни у зміст освіти, впроваджувати нові методики та технології навчання та виховання. Реалізація міжпредметних зв'язків сприяє підвищенню якості освіти, глибини та міцності знань учнів, допомагає вчителю сформувати в учнів цілісну картину світу [4].

При цьому підвищується результативність навчання та виховання, збільшується можливість наскрізного застосування знань, вмінь, навичок, отриманих на уроках з різних предметів. Вчителю варто звертати увагу на те, щоб учні розуміли зв'язок навчальних дисциплін між собою та можливості застосування набутих у процесі навчання, знань у житті.

Навчальні предмети своїм об'єднанням та взаємопроникненням допомагають один одному у засвоєнні навчального матеріалу. При застосуванні міжпредметних зв'язків надалі удосконалюється навчально-виховний процес. Застосування у системі навчання уроків із реалізацією міжпредметних зв'язків сприятимуть формуванню цілісної картини світу дітей, розумінню зв'язків між явищами у природі, суспільстві та в цілому.

Висновки. Отже, одним із способів підвищення навчальної мотивації школярів є раціональне використання міжпредметних зв'язків. При вивченні будь-якого предмету значну роль відіграють міжпредметні зв'язки, зокрема й підвищення пізнавального інтересу школярів до нових знань. По-перше, міжпредметні зв'язки представляють собою надійну опору, тобто фундамент для повноцінного сприйняття, розуміння та засвоєння нових знань, формування навичок та розвитку умінь; по-друге, дозволяють узагальнювати та систематизувати наявний умовний досвід і, по-третє, використовуючи науковий підхід, а також всебічно вивчаючи тему уроку, забезпечують повноту знань.

Література

- 1.Максимова В.Н., Міжпредметні зв'язки та вдосконалення процесу навчання: Книга для учителя. Київ: Просвітництво, 2019. 143 с.
- 2.Зверев І.Д., Максимова В.М. Міжпредметні зв'язки в сучасній школі. Київ: Педагогічний часопис, 2019. 60 с.
- 3.Максимова В.Н. Міжпредметні зв'язки у навчально-

виховному процесі сучасної школи: навчальний посібник зі спецкурсу для студентів педінститутів. Київ : Просвітництво, 2018. 160 с.

4. Сільвейстр А. М. Реалізація міжпредметних зв'язків під час навчання фізики, хімії і біології у школі // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*. 2018. Вип. 109. С. 110-113.

5. Желізняк Л.Д. Технологія «Веб-квест» на уроках інформатики. [Електронний ресурс] – Режим доступу http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734/

Майстренко Оксана Анатоліївна

*вчитель початкових класів Нерубайського академічного ліцею
№ 1 Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області*

НЕСТАНДАРТНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті зазначено, що використання сучасних технологій та створення сприятливого середовища для навчання на уроках у початковій ланці освіти - це кроки, які сприяли підвищенню якості освіти в громаді. Охарактеризовано нестандартні форми проведення уроків, які створювали комфортне, безпечне освітнє середовище, атмосферу довіри й підтримки в учнів початкових класів.

Ключові слова: нестандартні уроки, початкова школа, активні методи навчання.

Вступ. Освіта в територіальних громадах є ключовим фактором для соціального, економічного та культурного розвитку. Забезпечення якісної освіти визначає майбутнє суспільства, сприяє формуванню компетентних та відповідальних громадян. Розвиток освіти в територіальній громаді вимагає комплексного підходу, що враховує потреби спільноти та готовність впроваджувати інновації. Залучення всіх зацікавлених сторін, використання сучасних технологій та

створення сприятливого середовища для навчання - це кроки, які можуть сприяти підвищенню якості освіти в громаді [1].

Сучасні діти, які навчаються в НУШ – це діти покоління «альфа». Вони зайняті кількома справами одночасно. Не уявляють себе без гаджетів і дуже мобільні. Саме ці характеристики учнів ми враховували під час вибору методів, прийомів формування ключових і предметних компетентностей на уроках «Я досліджую світ».

Дітей не можна змусити щось робити, в них потрібно викликати зацікавленість, що буде спонукати їх до активної пізнавальної діяльності. Учні початкових класів надзвичайно допитливі, мають безліч питань до дорослих. Їм цікаво все, що відбувається навколо них. Для вибудови ефективної взаємодії з учнями в реаліях сьогодення створювали на уроках комфортне, безпечне освітнє середовище, атмосферу довіри й підтримки [2].

Результати та обговорення. Ми у статті зазначаємо, що на уроках «Я досліджую світ» намагалися спонукати учнів самостійно ставити запитання, проводити дослідження, робити висновки, формулювати та обговорювати ідеї в команді. Заохочували учнів до конструювання власних знань через досвід та дослідження; формували критичне мислення; навчали спиратися на наукові факти й зосереджуватися на вирішенні проблеми.

Наприклад, на уроках «Я досліджую світ» ми проводили певні види досліджень:

- дослідження-розпізнавання (наприклад: «Що це? Яке воно?») (обстеження за допомогою органів чуттів; опис, порівняння з іншими

предметами, явищами; аналіз спільного-відмінного; до якого цілого воно належить);

- дослідження-спостереження (наприклад: «Як воно діє? Що з ним відбувається? Для чого призначене?»);

- дослідження-пошук (наприклад: запит, передбачення, встановлення часової й логічної послідовності явищ, подій; встановлення причинно-наслідкових зв'язків (наприклад: «Чому? Яким чином? Від чого залежить? З чим пов'язано?»), догадка, висновок-узагальнення.

Під час опитування учнів з теми «Людина і природа» (1 клас) ми запропонували учням зробити колажі «Фантастичні рослини», «Фантастичні тварини» Завдання: пояснити, частини яких живих організмів вони використали в роботі та в яких умовах будуть жити їх фантастичні герої.

При вивченні теми «Континенти» (2 клас) виготовляли проекти «Я досліджую Африку», «Загадкова Антарктида», лепбуки «Досліджуємо Євразію», «Знайомимось з Америкою».

Під час вивчення розділу «Людина і природа», теми «Пори року» (3 клас) пропонували учням описати та порівняти пори року, спираючись на нотатки у власному «Щоденнику спостережень за погодою», який діти вели кожного дня протягом року. Добирали

завдання та запитання такі, щоб вони були цікавими, спонукали до розумової діяльності, адже саме вона сприяла підвищенню рівня розвитку дитини. Заохочували та підтримували сам процес діяльності, допомагали учням втілити їхні власні задуми, адже всебічному розвитку дітей сприяло творче середовище.

В залежності від орієнтації на отриманий продукт діяльності учнів можна було визначити такі види запитів:

- запит-дослідження – орієнтований на власне відкриття (учень самостійно створював опитувальник, проводив експеримент, опитування, пошук інформації, її перевірку);
- запит, орієнтований на пошук інформації (учень самостійно знаходив інформацію з різних джерел чи проводив дослід за вже розробленою стратегією) [3].

Залучали учнів до співдії, співпраці. У процесі спільної роботи учні радилися один з одним, домовлялися й шукали компроміси, а відтак добували одне з ключових умінь – треба бути командним гравцем.

По закінченню вивчення теми або розділу застосовували технологію сторітелінгу - створення історії та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери здобувача освіти. За допомогою сторітелінгу ми отримали важливі результати:

- пожвавлення атмосфери на занятті, зняття напруженості, створення невимушеної обстановки;
- встановлення контакту між учителем і учнями шляхом привернення їх уваги.

Теми для історій брали з «Щоденника вражень», який учні заповнювали наприкінці вивчення кожної теми (наприклад, «Історія про мене»). Написання історії про себе – це описати свої вчинки та почуття, проаналізувати власні дії, оцінити наслідки, зробити висновки на майбутнє. Наприклад, «Історія за картинками» - ця вправа формувала просторовий вид мислення, розширювала горизонти природничої компетентності. Слухаючи

історії, які складали учні, використовували метод «Вільне крісло» або «Крісло вчителя».

Хочемо у дослідженні зазначити, що дидактична гра – незамінний атрибут освітнього процесу в початковій школі. Ця діяльність сприяє підвищенню ефективності роботи на уроці та в позакласній діяльності, адже з грою учні знайомі ще з молодшого віку.

Упродовж уроку створювали кілька ігрових ситуацій чи організовували урок у вигляді сюжетно-рольової гри.

Перевагу надавали тим іграм, під час яких була залучена більшість учнів класу: «Магазин», «Знайди помилку», «Знайди пару», «Закінчи речення». Під час вивчення живої природи використовували такі ігри, які стимулювали розвиток пізнавальної активності школярів: «Збираємо букет», «Урожай», «Що спочатку, а що потім?», «Потрібно – не потрібно».

Використовували вірші, пісні, прислів'я, відео, стереоефекти (шум моря, спів птахів) за певною тематикою. Загадки під час проведення гри сприяли кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Висновки. Таким чином, ми навчили учнів досліджувати ті теми, які їх цікавили; записувати результати; висловлювали власну точку зору; використовували способи перевірки ідей; проводили експерименти; вчилися бачити деталі; виявляти протилежності, змінювати власну точку зору. Саме це буде потужною основою для подальшого успішного опанування природничих дисциплін у середній школі.

Ми зазначаємо, що розвиток освіти в територіальній громаді вимагає комплексного підходу, бо враховує потреби спільноти та готовність впроваджувати інновації. Залучення всіх зацікавлених сторін, використання сучасних технологій та створення сприятливого середовища для навчання - це кроки, які можуть сприяти підвищенню якості освіти в громаді.

Література

1. Нестандартні уроки в початковій школі / Упоряд. О.Кондратюк. Київ. Ред. загальнопед. газ. 2005. 128 с.
2. Методичні об'єднання вчителів початкової школи: нестандартні форми проведення / Автор-укладач С.В.Сигида. Харків: Вид. група «Основа», 2014. 64 с.
3. Сходінками творчості. Методика ТРВЗ в початковій школі / Автори-упорядники: О.В.Лесіна, В.П.Телячук. Харків: Вид.група «Основа»: «Тріада+», 2007. С.5-20.

Носик Людмила Анатоліївна

*вчитель початкових класів Нерубайського академічного ліцею
№ 1*

Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області

МОДЕРНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Анотація. У дослідженні зазначено, що освіта відіграє важливу роль у підвищенні загального рівня життя, економічному розвитку, соціальній стабільності та культурному збагаченні громади. Акцентується увага на особливостях впровадження Концепції Нової української школи у початковій ланці освіти для ефективного розвитку всіх напрямків діяльності громади.

Ключові слова: територіальна громада, початкова ланка освіти, Концепція «Нова українська школа».

Вступ. Освіта, як система, передбачає своїм результатом формування спільної основи для активної співпраці між членами територіальної громади - обмін між ними інформацією, знаннями, професійними навичками.

Головне завдання освіти в громаді – виховання ініціативного громадянина – творця; формування принципу вільного та усвідомленого вибору людиною свого щасливого майбутнього. Освіта має бути системною й цілісною та продовжуватись через просвітництво, науку, культуру,

духовність; засновуватись на загальнолюдських принципах людяності [1].

Вчені (Є. Яковлєв, В. Захарченко) зазначають, що основа розвитку громади – домогосподарство та сім'я, які мають можливості для саморозвитку, розвитку та відтворення. Люди в територіальній громаді повинні мати умови для отримання власного рецепту свого «особистого щастя», що складається з їм зрозумілих «складових та інгредієнтів» (наприклад, домогосподарство, сім'я, родина) [2].

Головним принципом для щасливого життя територіальної громади та кожного громадянина – є ефективний розвиток всіх напрямків діяльності громади (наприклад: освіта, наука тощо). Розвиток економіки, медицини, в громаді неможливий без розвитку цілісної системи якісної освіти

У кожному секторі управління територіальною громадою працюють люди – громада сподівається, що вони найкращі фахівці в своїй галузі. Всі дії членів громади, завдяки якісній освіті кожного, мають поєднуватись через формування зваженої колективної думки щодо критеріїв якісного розвитку громади.

Результати та обговорення. Ми у дослідженні зазначаємо, що розвиток якісної освіти в територіальній громаді є одним з ключових чинників її процвітання. Освіта відіграє важливу роль у підвищенні загального рівня життя, економічному розвитку, соціальній стабільності та культурному збагаченні громади.

Ось декілька стратегічних кроків, які ми запровадили у Нерубайському академічному ліцеї № 1 Нерубайської сільської ради для покращення якості освіти:

1. Модернізація навчальної інфраструктури – оновлення шкільних приміщень, забезпечення доступу до сучасних технологій та лабораторій, що дозволили учням здобувати практичні навички.

2. Кваліфікація вчителів – регулярно організовували професійні тренінги та курси для вчителів, аби вони могли належно застосовувати новітні методики та підходи в навчанні.

3. Залучення батьків та місцевої спільноти – створення партнерських відносин між школами, батьками та місцевими підприємствами, яке сприяло кращому розумінню потреб учнів і забезпечило їх додатковими ресурсами.

4. Інклюзивна освіта – усі діти мають право на якісну освіту незалежно від їх фізичних можливостей чи соціального статусу. Це включає адаптацію навчальних планів, умов навчання та доступність шкільних приміщень.

5. Створення безпечного навчального середовища – запорука фізичної та емоційної безпеки у школах є критично важливим для сприятливого навчального процесу.

6. Інвестування у STEM освіту – наука, технології, інженерія та математика є фундаментом для сучасного розвитку, тож розвиток цих напрямів у шкільній програмі є важливим.

7. Впровадження життєвої та професійної орієнтації – допомагали учням зрозуміти їхні інтереси та можливості для майбутньої кар'єри; розробляли навички, які необхідні для успіху в житті.

8. Активна робота з обдарованими дітьми – підтримка та розвиток обдарованості через спеціальні програми привело до появи нових лідерів та інноваторів серед молодшого покоління.

9. Ефективне керівництво шкіл – керівники відіграють ключову роль у створенні стратегічного бачення розвитку ліцею та у втіленні змін.

10. Забезпечили постійне фінансування – без адекватного бюджетування та фінансування неможливо забезпечити стійкий розвиток освітніх програм та інфраструктури [2].

Кожен з цих кроків вимагав планування, ресурсів та залучення всіх зацікавлених сторін, включно з владними інституціями, освітніми закладами, бізнесом та громадянським суспільством.

У дослідженні також хочемо поділитися досвідом щодо особливостей впровадження Концепції Нової української школи у початковій ланці освіти.

У Нерубайському академічному ліцеї № 1 Нерубайської сільської ради актуальними для реалізації ідей Нової української школи у початковій ланці освіти є:

- орієнтація на інтереси та досвід учнів, активність учнів у навчальному процесі; створення навчального середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини;
- практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;
- – відмова від орієнтації навчально-виховного процесу на середнього школяра та обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;
- – виховання вільної незалежної особистості;
- – забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності; урахування її вікових та індивідуальних особливостей; забезпечення морально-психологічного комфорту дитини [2].

Ми зазначаємо у дослідженні, що удосконаленню освітнього процесу у початковій школі сприяло відмова від застарілих підходів: фронтальних форм організації освітнього процесу, класичного розташування учнів у класі, статичних поз на заняттях і уроках тощо. Для забезпечення оптимальної рухової активності дітей ми змінили динаміку проведення уроку (зміна видів діяльності).

Відповідно до вимог Концепції Нової української школи одним з ефективних шляхів оновлення змісту й методів

навчання в сучасній школі є інтеграція, яка реалізується на засадах тематичного та діяльнісного підходів [1].

Ми наголошуємо у дослідженні, що однією з оптимальних моделей інтеграції у початковій школі у Нерубайському академічному ліцеї № 1 Нерубайської сільської ради була інтеграція навколо соціокультурної теми під час тематичних днів.

Утілюючи ідеї педагогіки партнерства, ми використовували в своїй роботі не тільки стандартні методи організації навчально-виховного процесу, але в більшій мірі виявляли ініціативу; будували навчання й виховання таким чином, щоб дитина була постійно залучена до спільної діяльності.

Організація освітнього процесу на принципах наступності, перспективності, врахування індивідуальних особливостей забезпечила всебічний гармонійний розвиток дитини.

Отже, ми у дослідженні рекомендуємо учителям початкових класів: під час навчання молодших школярів вибирати або створювати освітні програми з більш широкою інтеграцією освітніх галузей; реалізовувати тематичне навчання (тематичні дні, тижні, декади), враховуючи запити учнів.

Ми зазначаємо, що використовуючи інтеграцію, ми активно впроваджували діяльнісний підхід, як важливу складову інтеграції, для формування компетентностей та наскрізних умінь (проектне навчання, STEM-освіта, методика компетентнісного навчання «б цеглинок», тощо).

Це було запровадження у навчальний процес співчителювання, коли двоє вчителів планували й проводили інтегровані або окремі уроки, які об'єднували різні освітні галузі, але мали спільну тему.

Ми вдало співпрацювали з учнями на уроці на правах партнерів у досягненні мети та активно використовували

елементи проєктної діяльності як одного з ефективних засобів налагодження педагогіки партнерства.

З метою підвищення мотивації школярів до навчання та результативного засвоєння інформації, впроваджували різноманітні прийоми візуалізації матеріалу; інформаційно-комунікаційні технології в освітній діяльності.

Ми переконані, що зараз потрібно перезавантаження реформи НУШ з огляду на зміни, що відбулися під час повномасштабної війни. Наприклад, психоемоційний елемент уже був присутній у НУШ, але тепер його треба розвинути.

Вчителям потрібно більше розуміння, як здійснювати психологічну корекцію на уроках; вміти розпізнавати певні психологічні розлади в учнів; допомагати психологам, які будуть працювати з дітьми. Необхідно самим вчителям себе стабілізувати, освоїти методики соціально-емоційного навчання; звернути увагу на те, яким чином долати освітні втрати.

Ми вважаємо, що перший крок – це **змішане навчання**, тобто цільовий дистанційний курс. Це – методика, за якою учні засвоюють частину матеріалу онлайн і самостійно керують своїм часом, а частину – офлайн, у класі. Водночас, це логічно пов'язані між собою компоненти теми й, зрештою, учні отримують цілісний навчальний досвід.

Наприклад, наведемо зразок плану адаптації до дистанційного навчання у початковій ланці освіти у Нерубайському академічному ліцеї №1 Нерубайської сільської ради.

- Обрали теми, які можна перенести на самостійне опрацювання учнями; сюди включили теми, з яких наявні якісні ресурси.
- Ущільнили теми, простіші для засвоєння, і, навпаки – визначили ті, що потребують детальнішого вивчення.
- Визначили теми, що вивчаються вперше та без яких неможливе засвоєння подальшого матеріалу.

Дистанційне навчання може бути синхронним і асинхронним.

Зупинимося у дослідженні на асинхронному режимі, який ми застосовували у початковій школі.

Асинхронний режим застосовувався до різних форм цифрового та онлайнного навчання. Наприклад, використовували короткі відео-уроки, пояснення або навчальні завдання на основі ігор, які учні виконували самостійно, асинхронний режим включав:

- записані презентації, такі як слайд-шоу та відео;
- електронну пошту;
- дошки для обговорень;
- групи в соціальних мережах або Viber.

Ми у дослідженні визначили, що перевагами асинхронного навчання є незалежність, гнучкість, індивідуальний темп. В асинхронному режимі учень може працювати у власному темпі, що складно при синхронному навчанні.

Зазначаємо, що у виборі режиму навчання, зазвичай, оптимальним є змішаний підхід, який допомагає вчителю об'єднати переваги синхронного та асинхронного режимів, навчання в режимах онлайн та офлайн.

У результаті, з одного боку, учні тримаються звичного для них розкладу, а з іншого — вони не перевантажені онлайн-присутністю.

Забезпечити різноманітність пізнавальної діяльності та зацікавити учнів на уроці допомагали проєктні, пошукові, дослідницькі завдання. Основна частина таких завдань виконувалася учнями в асинхронному режимі.

Одним з різновидів організації такого навчання було застосування технології «Перевернутий клас», що передбачало надання учням завдань для ознайомлення з новим матеріалом до того, як його пояснюватиме вчитель на уроці.

Це був перегляд відео, розбір практичних проблемних ситуацій, опрацювання навчального тексту та перетворення його в іншу форму – таблицю, графіки, діаграми, тести тощо.

Хочемо зазначити у дослідженні, що самостійне опанування учнями матеріалу під час дистанційного навчання в умовах війни має свої особливості.

Важливо пам'ятати, що самостійна робота повинна мати чітке завдання, зрозуміле учням Це були таблиці, графіки, понятійні поля, текст іншого стилю, інфографіка, малюнок, низка виконаних вправ тощо. Завдання стосувалися як усього обсягу матеріалу, так і його частини.

У дослідженні ми зазначаємо, що саме в умовах дистанційного навчання, коли значну частину матеріалу учні мають проходити самостійно, особливої уваги набуває формувальне оцінювання.

Ми намагалися якомога частіше давати учням зворотній зв'язок: відзначали успіхи, щоб зберігати мотивацію; надавали поради про те, що потребує додаткового опрацювання; хвалили за помилки, якщо вони були виявлені самим учнем. Відзначення навіть найменших успіхів є важливою підтримкою для всіх дітей, особливо молодших школярів.

В умовах дистанційного навчання найбільше уваги приділяли співпраці з батьками учнів, оскільки саме вони організовували навчання своїх дітей.

Висновки. У дослідженні ми хочемо наголосити на тому, що провідною метою кожної освітньої реформи, є підвищення якості освіти.

Ми впевнені, що чинниками, які забезпечують якість початкової ланки загальної середньої освіти є: повне та своєчасне охоплення навчанням усіх дітей молодшого шкільного віку; осучаснення та оздоровлення освітнього середовища; використання досягнень дошкільного періоду; впровадження методик особистісно і та компетентнісно-

зорієнтованого навчання; виховання й розвитку молодших учнів.

Тож, учителю початкової школи варто орієнтуватися на головні компоненти Концепції «Нової української школи»:

- на новий зміст освіти, який заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві;-

- на потреби учня в освітньому процесі (дитиноцентризм);.

- на наскрізний процес виховання, який формує професійно-педагогічні цінності;

- на педагогіку, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками [1].

Ми визначили у ході дослідження, що під час організації освітнього процесу необхідно:

- змінювати роль педагога, як керівника освітнього процесу (учень є активним співавтором уроку);

- надавати перевагу дослідницьким та активним формам роботи;

- опановувати продуктивні способи діяльності;

- максимально використовувати особистий досвід учня;

- розвивати критичне мислення;

- формувати мотивацію до навчання.

Література

1. Лаврик Г.В. Державні стандарти освіти і національне освітнє законодавство. Термінологічний словник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 208 с.

2. Гончарова Н. О. Професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM // *Наукові записки Малої академії наук України*. 2015. № 7. С. 141-147.

3. Як технічно організувати дистанційне навчання — покрокова інструкція: <https://nus.org.ua/articles/yak-tehnikno-organizuvaty-dystantsijne-navchannya-pokroкова-instruktsiya/>

4. 35 інструментів для дистанційного навчання — добірка НУШ: <https://nus.org.ua/articles/30-instrumentv-dlya-dystantsijnogo-navchannya-dobirka-nush/>

5. Практики та підходи до дистанційного навчання — рекомендації для вчителів: <https://nus.org.ua/articles/praktyku-ta-pidhody-do-dystantsijnogo-navchannya-rekomendatsiyi-dlya-vchyteliv/>

6. Чотири сервіси, які допоможуть організувати дистанційне навчання: <https://nus.org.ua/articles/chotyry-servisy-yaki-dopomozhut-organizuvaty-dystantsijne-navchannya/>

7. Як працювати в Google-класі: покрокова інструкція: <https://nus.org.ua/articles/yak-pratsyuvaty-v-google-klas-pokroкова-instruktsiya/>

8. Як використовувати YouTube у дистанційному навчанні: <https://nus.org.ua/articles/yak-vykorystovuvaty-youtube-u-dystantsijnijnomu-navchanni/>

9. Дистанційне навчання в 3–4 класах: інструкції, приклади уроків та комунікації з батьками: <https://nus.org.ua/articles/dystantsijne-navchannya-v-3-4-klasi-instruktsiyi-pryklady-urokiv-ta-komunikatsiyi-z-batkamy/>

Прокопенко Тетяна Володимирівна
*практичний психолог Нерубайського академічного ліцею № 1
Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області*

ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ КУРСУ «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ» - ОСНОВА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

*«Вивчай все не з марнославства,
а задля практичної користі».*
Георг Крістоф Ліхтенберг

Анотація. У статті зазначено формування культури здорового способу життя учнів, створення умов для забезпечення їхнього гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту. Доведено, що вивчення учнями предмету «Здоров'я, безпека та добробут» спрямовано на збереження власного здоров'я дитини, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації.

Ключові слова: курс «Здоров'я, безпека та добробут», здоров'язбережувальне освітнє середовище, громада.

Вступ. Процес розвитку людини та громади розпочинається з окремої особистості, взаємовідносин між людьми, сім'ї, спільноти або нації.

Навчання - процес здобуття нової інформації, знань, мудрості, навичок або вмінь, воно дозволяє нам приймати нові виклики й розвивати наш потенціал. Навчання міняє нашу поведінку. Не лише індивідуумам, але і сім'ям, громадам, організаціям, народам потрібно вчитися. Громадського розвитку не відбувається, якщо люди не вчаться [1]. Співпраця між системою освіти та територіальною громадою є ключовою для створення успішного, здорового середовища. Ось чому ця співпраця є важливою.

Територіальна громада може забезпечити ресурси, інфраструктуру та підтримку для навчальних закладів, щоб забезпечити якісну освіту для всіх дітей та молоді. Громада

може залучати локальних експертів, представників громадських організацій та підприємств для надання допомоги та ресурсів у навчальних програмах та заходах.

Спільна робота може сприяти створенню безпечних та здорових умов для навчання та розвитку дітей, зокрема, шляхом розвитку програм безпеки та здоров'я на місцевому рівні. Співпраця між освітою та громадою сприяє формуванню громадянської свідомості та активності, розвиває відчуття приналежності до громади та відповідальності за її розвиток [2].

Результати та обговорення. Співпраця між системою освіти та територіальною громадою є важливою для забезпечення якісної освіти, розвитку молоді та створення благополучного суспільства.

Важливу роль в цьому грає якісне вивчення учнями предмету «Здоров'я, безпека та добробут». Навчальна програма предмету «Здоров'я, безпека та добробут» розроблена на підставі Державного стандарту базової середньої освіти (2020 р.) з урахуванням Державного стандарту початкової освіти (2018 р.) та відповідно до положень «Концепції Нової української школи» (2016 р.) [1].

Метою навчання є розвиток особистості учнів, яка здатна до самоусвідомлення, гармонійної соціальної та міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту, шанобливо ставиться до національних та культурних цінностей українського народу [3].

Вивчаючи програму курсу, ми зазначили, що для реалізації означеної мети були сформовані такі завдання:

- формування активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу;

- виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до особистого здоров'я, безпеки, добробуту;
- формування вміння визначати альтернативи і ризику, прогнозувати наслідки, ухвалювати рішення з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я і добробуту;
- розвиток вміння вчитися, потреби самопізнання як засобу підвищення рівня добробуту і збереження здоров'я;
- сприяння свідомому вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації;
- становлення поведінки свідомого споживача, яка відповідає цілям сталого розвитку [1.]

У дослідженні ми наголошуємо на тому, що реалізація мети та завдань предмета «Здоров'я, безпека та добробут» базується на ціннісних орієнтирах, а саме:

- повазі до особистості учнів і визнання пріоритету їхніх інтересів, досвіду, власного вибору, прагнень;
- підтримці пізнавального інтересу та наполегливості;
- становленні вільної особистості, підтримці її самостійності, підприємливості та ініціативності;
- формуванні культури здорового способу життя учнів, створенні умов для забезпечення їхнього гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту;
- створенні комфортного освітнього середовища, у якому забезпечено атмосферу довіри, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, сприйняття учнівством загальнолюдських цінностей;
- формуванні активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, державної мови;

➤ плеканні в учнів любові до рідного краю, відповідального ставлення до довкілля [2].

Ми акцентуємо увагу на тому, що головним методичним підходом до організації освітнього процесу є «навчання через дію», який передбачав:

- невимушену атмосферу спілкування, активізацію самостійної діяльності здобувачів освіти;
- перевагу інтерактивних діяльнісних форм і методів навчання: дослідження, проєктування, моделювання, аналіз ситуацій, сюжетно-рольова гра, командна робота тощо;
- розвиток уміння працювати з інформацією (пошук, перевірка, аналіз, інтерпретація, переформатування, оцінювання, подання, зберігання тощо), зокрема на цифрових пристроях;
- розвиток творчості, ініціативності, підприємливості, відповідальності за власну справу та результат.

Наведемо зразки використання активних методів навчання на уроці з курсу «Здоров'я, безпека та добробут» (тема: «Допомога в разі небезпеки», 6 клас).

Мета: наводити приклади небезпечних ситуацій, які можуть виникнути у школі, на прогулянці, на дорозі, в побуті та пропонувати способи виходу з цих ситуацій; приймати рішення щодо надання самопомоги та допомоги іншим особам, звертатися до інших осіб чи відповідних служб; звертатися до фахівців у небезпечних ситуаціях, наслідком яких не може зарадити власними силами; викликати необхідні рятувальні служби, повідомляючи відповідно до ситуації необхідну інформацію.

Ми пропонували завдання: об'єднайтеся у групи та обговоріть описані ситуації. Як ви діяли б у кожній із них? Наскільки доцільно в кожній із цих ситуацій викликати відповідні служби? Змоделюйте ваші дії.

Ситуація 1. Катаючись на саморобній ковзанці, дитина впала й розбила підборіддя. З рани йде кров. Поряд є аптека.

Ситуація 2. Йдучи повз сміттєві баки, ви побачили, що загорілося сміття й полум'я перекидається на сусідні об'єкти. Навколо — жодної дорослої людини.

Ситуація 3. Заходячи в будинок до свого друга, ви відчули їдкий запах газу.

Ситуація 4. Йдучи містом, ви зауважили, що за вами йде незнайома людина, і вас це непокоїть.

Робота в парах: проаналізуйте ситуативні задачі з точки зору формули безпеки:

1. Діти, не запитавши дозволу в дорослих, пішли до родичів через ліс у сусіднє село.

2. Десятирічну дівчинку батьки залишили вдома з трирічними братиками-близнятами. Дівчинка дивилась телевизор, а братики гралися в сусідній кімнаті. Раптом вона відчула запах диму.

3. Діти знайшли на городі невідомий металевий предмет і вирішили його розібрати.

4. Школярі вирішили скоротити шлях до школи і пішли по кризі ставка.

Під час підсумку уроку проводили вправу для рефлексії «Дерево». Вчитель малював на дошці дерево з корінням та кронаю. Роздавав дітям один стікери зеленого та жовтого кольору. Давав завдання: напишіть, що сподобалося на уроці та що не сподобалося, чи було нецікаво; стікери не потрібно підписувати; стікери зеленого кольору (те, що сподобалося) прикріпіть на кроні дерева, а жовтого кольору (те, що було нецікаво) – біля коріння.

Проводили вправу «Відкритий мікрофон», треба було закінчити речення:

Урок мені сподобався, тому що...

Урок мені не сподобався, тому що...

Мені було не цікаво, тому що...

Мені було цікаво, тому що...

Сьогодні на уроці я дізнався...

Також проводилася самотійна робота із взаємоперевіркою (треба було обмінятися зошитами та перевірити виконану роботу).

Завдання : «Напишіть номери телефонів, за якими потрібно звертатися у разі даних небезпечних ситуацій: (пожежа – 101; запах газу в приміщенні – 104; ДТП – 102; пограбування квартири -102; погрози та знущання – 102; отруєння – 103; потрапили під завал – 101; отримали тепловий чи сонячний удар – 103; під час пограбування на вулиці -102; заблукали – 102; відчули запах газу на подвір'ї – 104; знайшли вибухо-небезпечний пристрій – 101».

Ми впевнені, що оволодіння здобувачами освіти ключовими компетентностями буде більш результативним за умови підтримки з боку батьків, тісної співпраці з батьківською громадою та їх активної участі у розвитку сприятливого здоров'язбережувального освітнього середовища.

У зв'язку із цим актуальною є багаторівнева та багатокомпонентна співпраця педагогічного колективу, дорослих і батьківської громади на засадах партнерства. Це сприяє розвитку відкритості та зворотного зв'язку між школою та родиною, підвищенню рівня здоров'язбережувальної компетентності членів сім'ї, переконанню щодо сучасності та якості системи освіти, підвищенню значимості громади в управлінні життям суспільства з питань здоров'я, безпеки та добробуту [3].

Висновки. Ми у дослідженні зазначаємо, що вивчення предмету "Здоров'я, безпека та добробут" у територіальній громаді має важливе значення з ряду причин:

1. **Збереження здоров'я населення.** Навчання людей основам здорового способу життя допомагає попереджати хвороби, зменшує ризики та покращує загальний стан здоров'я мешканців громади.

2. **Безпека та зменшення ризиків.** Набуття знань про безпеку у повсякденних ситуаціях, на дорогах, вдома, на роботі тощо, допомагає уникнути травм та нещасних випадків.

3. **Підвищення якості життя.** Освіта про здоровий спосіб життя та безпеку сприяє підвищенню рівня життя населення, робить їх більш освіченими та самосвідомими.

4. **Створення безпечного середовища.** Вивчення предмету сприяє формуванню громадської свідомості щодо необхідності створення безпечного та здорового середовища для проживання.

5. **Попередження соціальних проблем.** Освіта з питань здоров'я та безпеки допомагає уникнути багатьох соціальних проблем, таких як зловживання наркотиками, алкоголем, насильство та інші [1].

Отже, вивчення предмету "Здоров'я, безпека та добробут" сприяє створенню здорової, безпечної територіальної громади.

Література

1. Держаний стандарт базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898).

2. Державний стандарт початкової загальної освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87).

3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.)

4. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898.

5. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 19 лютого 2021 р. № 235).

6. Основи здоров'я 6–9 класи: навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Затверджено та надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» наказ Міністерства освіти і науки України від 03 серпня 2022 року № 698.

Струкова Оксана Валентинівна

*учитель зарубіжної літератури та української мови
Нерубайського академічного ліцею № 1 Нерубайської сільської
ради, Одеського району Одеської області*

РОЗВИТОК ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В ТЕРИТОРІАДЬНІЙ ГРОМАДІ

*Вивчай все не з марнославства,
а задля практичної користі.
Георг Крістоф Ліхтенберг*

Анотація. У дослідженні зазначено, що забезпечення якісної освіти є важливою сходинкою для створення та функціонування сучасного якісного освітнього середовища. Наведено приклади активного залучення учнів до навчального процесу на уроках зарубіжної літератури, що сприяє інтелектуальному та культурному розвитку особистості, формує громадян з критичним мисленням та високою соціальною компетентністю.

Ключові слова: якісна освіта, уроки зарубіжної літератури, стандарт нового покоління.

Вступ. В сучасних вимогах освітніх стандартів освіта проголошена державним пріоритетом країни як основа соціального, політичного, економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Це є закономірним, адже інвестування в якісну освіту є важливим чинником економічного росту держави та соціального прогресу, найефективнішим засобом соціальних змін [4].

У дослідженні ми підкреслюємо, що забезпечення якісної освіти є важливою сходинкою для створення та

функціонування сучасного якісного освітнього середовища. Це завдання, в першу чергу, стоїть перед навчальними закладами різних типів (від дошкільних до закладів післядипломної освіти), але основна відповідальність покладена на загальноосвітню школу. Але не варто відкидати той факт, що не всі діти починають своє навчання з дитячого садочка, тому роль батьків у процесі формування «якісної освіти» також велика [2].

Результати та обговорення. У нормативних освітніх документах зазначено, що навчання впродовж життя — це одна з десяти ключових компетентностей, на розвиток яких спрямована Концепція Нової української школи. Тому якісна освіта відкриває можливість здобути затребувані сучасним суспільством знання, уміння та навички перед всіма учасниками освітнього процесу, а також застосовувати їх в реаліях сьогодення. Саме якісна освіта має безпосередній та найбільший вплив на особистість і суспільство, а отже є стандартом нового покоління.

Науковці (А. Зязюн, Є. Яковлєв) зазначають, що крізь призму нормативних документів поняття «якісної освіти» розглядається так: чи відповідають результати навчання тим вимогам та критеріям, які передбачені чинним законодавством та розробленим стандартам освіти й діючим програмам [2].

Вчені (Г. Бордовський, У. Парпан) наголошують, що якість освіти – комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективно формування компетентності та професійної свідомості. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягли випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання й виховання [5].

Формами оцінювання якості освіти в повній загальній середній освіті є:

- Зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО/НМТ);
- Державна підсумкова атестація (ДПА);

- PISA (Програма міжнародного оцінювання учнів).

Ми хочемо у дослідженні акцентувати на тому, що якісна освіта є ключовим фактором розвитку кожного суспільства. Вона визначає майбутнє країни, сприяє інтелектуальному та культурному розвитку, формує громадян з критичним мисленням та високою соціальною компетентністю.

Вчені (В. Захаренко, Г. Лаврик) наголошують на тому, що якісна освіта – це процес передачі знань, навичок та цінностей, який відповідає найвищим стандартам якості та розвиває індивідуальні здібності кожного учня. Якісна освіта надає засоби для розвитку не тільки академічних, але й практичних та соціальних навичок, необхідних для успішної самореалізації у сучасному світі»[4].

Наприклад, Є. Яковлев зазначає, що основний принцип якісної освіти — це індивідуальний підхід. Якісна освіта враховує різницю в індивідуальних потребах та здібностях учнів, надаючи можливість персоналізованого навчання. Сьогодні вислів «всі діти різні, але кожна дитина – особистість» не сприймається як новий, це узагальнена інформація. Також психофізіологічні особливості дітей, різні рівні їх розумових здібностей закономірно вимагають неоднакових прийомів та завдань на уроках для забезпечення ефективного навчання кожної дитини»[4].

Ми у дослідженні наводимо приклади активного залучення учнів до навчального процесу на уроках зарубіжної літератури. На етапі оволодіння новим матеріалом, ми поступово залучали учнів до опанування нових знань. Для цього пропонували завдання, з якими дитина обов'язково впорається, тобто створювали ситуацію успіху, що надавало дитині впевненості у собі та позбавляло її айд негативного ставлення до навчального предмету. У домашніх завданнях індивідуальний підхід реалізували через різнорівневі домашні завдання. Наприклад, домашнє завдання із зарубіжної

літератури в 5 класі за твором «Фарбований шакал» (індійська народна казка):

Рівень I: переказувати казку «Фарбований шакал» за поданим планом.

Рівень II: доберіть цитати до пунктів поданого плану казки «Фарбований шакал» та перекажіть твір.

Рівень III: складіть цитатний план казки «Фарбований шакал» та перекажіть твір.

Видатний педагог В. О. Сухомлинський зазначав: «Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання»[7]. Іншими словами, якісна освіта емоційно та психологічно комфортна для всіх учасників освітнього процесу, адже щаслива дитина — щасливі батьки.

Ще однією формулою у визначенні сучасного покоління дітей є вислів: «Ці діти інші, вони сприймають світ якимось не так». Тому реалізація якісної освіти потребує від вчителів та батьків креативності, яка стимулюватиме творчий розвиток учнів.

Наприклад, на уроках зарубіжної літератури під час вивчення лірики пропонували прочитати твори мовою оригіналу та зробити власний переклад (не обов'язково римований). Використовуючи модельну навчальну програму «Зарубіжна література (5-6 класи) для закладів загальної середньої освіти», рекомендовану Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795), під час вивчення теми «Слухаємо голоси природи» в 5 класі пропонували учням прослухати уривки з концертів «Пори року» Вівальді та поєднати поезію з музикою. Або діти могли самі запропонувати приклади музичного та образотворчого мистецтва, що відповідали тематиці віршів.

Ми у дослідженні наголошуємо на тому, що можливість вибору рівня підготовки до уроку, творчі завдання є чинниками активного залучення учнів до навчального

процесу. Це сприяє розвитку самодисципліни та дозволяє продемонструвати власні можливості в інших сферах. Наприклад, в інформаційній, коли діти використовують сучасні технології (гаджети, соціальні мережі) для реалізації навчальних проєктів. Але це виклик і для вчителів: для сучасного та ефективного уроку необхідні сучасні прийоми, методи та технології. Будь яка дитина потребує спілкування, тому зворотній зв'язок є невід'ємною складовою якісної освіти. Учні мають почути та проговорити враження від уроку, твору, можливо, письмово. Форма меседжа залежить від індивідуальних особливостей дитини. Зворотній зв'язок сприяє розвитку критичного мислення учнів.

Висновки Отже, окрім навчальних характеристик «якісна освіта» повинна включати виховну складову. Сучасний освітній процес неможливий без формування громадянських та соціальних компетентностей, пов'язаних з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей [2].

Якісна освіта формує молоде покоління, надаючи інструменти для досягнення успіху та розвитку суспільства в цілому. Дотримання основних принципів якісної освіти гарантує підготовку громадян, які здатні до критичного мислення, інноваційного підходу та ефективної співпраці у глобальному світі.

Якісна освіта – це вклад у майбутнє. Забезпечення відповідного рівня якості є завданням для всіх суспільних суб'єктів, від учителів і батьків до уряду та громадських організацій. Тільки разом ми можемо створити умови для розвитку та процвітання нації.

Література

1. Модельні навчальні програми для 5 – 9 класів Нової української школи. Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

2. НУШ. Режим доступу: <https://nus.org.ua>

3. Лаврик Г.В. Державні стандарти освіти і національне освітнє законодавство. Термінологічний словник. Київ: Центр учбової літератури, 2014. 208 с.

4. Ніколенко О., Ісаєва О., Клименко Ж., Мацевко-Бекерська Л., Юлдашева Л., Рудніцька Н., Туряниця В., Тіхоненко С., Вітко М., Джангобекова Т. Зарубіжна література. 5 клас: підручник. Астон, 2022 .105 с.

5. Концепція якості освіти. Режим доступу: <https://osvita.in/ua/jakisna-osvita-standart-novogo-pokolinnja-rol-suchasnogo-vchitelja/>

6. Якісна освіта: <https://aisu.school/iakisna-osvita/>

7. В. Сухомлинський. Серце віддаю дітям. Київ.1969.134 с.

Чалюк Ольга Олександрівна

*вчитель початкових класів Нерубайського академічного ліцею
№ 1*

Нерубайської сільської ради, Одеського району Одеської області

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Не дивіться на Україну, як на землю батьків.

Дивіться на неї,

як на землю своїх дітей.

І тоді прийдуть зміни...

С.Вакарчук

Анотація. У дослідженні зазначено, що вдосконалення навичок читання з використанням інтерактивних та дидактичних ігор, системи словникової роботи, вправ з розвитку техніки читання, міжпредметних

завдань дало змогу досягти помітних позитивних результатів на уроках літературного читання у початковій школі. Доведено, що основне завдання уроків літературного читання - виховання активних читачів шляхом розвитку читацької самостійності.

Ключові слова: читацька компетентність, уроки літературного читання, початкова школа, методи активного навчання.

Вступ. Сформованість навичок читання - це одна з передумов інтелектуального й духовного розвитку особистості. Основне завдання уроків читання - виховання активних читачів шляхом розвитку читацької самостійності. А для цього вчителі повинні добирати такі методичні прийоми, у яких найповніше враховуються особливості дитячої уваги, сприймання, пам'яті, мислення; які сприяють всебічному розвитку школярів - формуванню у них на відповідному мовному матеріалі прийомів розумової діяльності: аналізу й синтезу, класифікації, узагальнення, вміння робити висновки. Необхідно розвивати в учнів початкової школи мотивацію до читання. Джерелами мотивації є, насамперед, родина, а потім вже вчитель [1].

Для того, щоб забезпечити якісну освіту на уроках літературного читання в початковій школі, вчитель повинен використовувати методи активного навчання з опорою на самостійну пізнавальну діяльність. Так у дітей розвивається зацікавленість, ініціативність, самостійність, бажання навчатися. Лише поєднання різноманітних методів навчання сприятиме більш повному, глибокому та осмисленому засвоєнню знань, умінь та навичок у молодших школярів, підготовці їх до якісного набуття знань.

Результати та обговорення. Правильно підібрані творчі завдання формують інтелектуальну культуру молодшого школяра. Зацікавити дитину читанням сьогодні непросто. Сучасні діти оточені величезним потоком інформації: радіо, телевізор, Інтернет, але ніщо й ніколи не замінить спілкування з книгою.

Для того, щоб зацікавити дитину читанням, треба застосовувати нестандартні уроки з міжпредметними зв'язками. Якісного читання можна досягти додаючи різні види вправ, ігри, проєкти.

У дослідженні ми хочемо зазначити, що починати роботу треба з самого простого – виразного читання тексту. Цей вид роботи можна проводити під час перевірки домашнього завдання, адже читати можна весь текст, або його уривок. Також доцільно застосовувати вправу «Читання ланцюжком». Учні читають в певному порядку (один за одним). При цьому вчитель має можливість перевірити ефективність підготовки учнів до уроку. Самі ж діти мають можливість порівняти свої досягнення з іншими.

Наступна вправа – читання слів у «пірамідах». Можна складати «піраміди» зі слів тексту, так і з інших слів. Головна вимога – щоб слова у «піраміді» були розташовані одне під одним зі збільшенням кількості букв. Ця вправа допомагала розширювати кут зору під час читання.

На уроках літературного читання ми застосовували роботу в групах – прийом «Мозаїка». Клас ділився на групи й кожній групі пропонувалося задати питання за заданим уривком тексту.

Хочемо зазначити, що на уроках літературного читання діти проявляли великий інтерес до складання віршів. За допомогою спеціальних вправ учні вчилися римувати слова, складати римовані рядки: 1)закінчи фразу;

2) придумай риму до слова; 3. 3) «Конкурс одного рядка» (наприклад, завдання: є перший рядок вірша, придумаємо закінчення й визначаємо найкращий варіант) [3].

На уроках літературного читання ми пропонували учням такі завдання: - серед поданих слів знайди зайве: запитую, слухаю, умію, допомагають; - згадай відсутню частину тексту; - - за малюнками до тексту згадай послідовність змісту.

До прочитаного тексту ми застосовували вправу «Асоціативний куш». Уроки літературного читання ми також поєднували з уроками української мови. Це проявлялося в такій вправі, як робота зі словами. Учні знаходили слова в тексті на задану тематику та записували їх в зошит. Завдання ускладнювали: записати тільки іменники, або використати іншу частину мови.

Для розвитку творчих здібностей молодших школярів також ми використовували прийом «Інтерпретація казки». Тут кожен учень мав можливість проявити себе, виступаючи в новій ролі: розказати сюжет відомої казки від імені персонажів; закінчити сюжет казки; ввести в сюжет казки нових персонажів.

Складання казок – це один із ефективних прийомів для розвитку творчих здібностей дітей. Ми на уроках складали казку у вигляді комікса; складали казки за початком або кінцем.

Ще один вид роботи на уроках літературного читання – казка за аналогією. Наприклад, придумати до казки Г.К. Андерсена «Принцеса на горошині» історію життя однієї із горошин. Цей прийом стимулював інтерес до казки, до читання та був ефективним засобом для зняття напруги, тривоги. Починаючи з 1 класу, діти вчилися складати особисті тексти. Для засвоєння та вдосконалення цього методу застосовували такі прийоми: - «Напиши лист» (учням потрібно було написати листа від імені героя твору); - «Пишемо казку на новий лад» (діти отримували листочки паперу, на яких позначені були персонажі улюблених казок, але при цьому додавалися слова із сучасної лексики); - «Театральна діяльність» - цей прийом дітям дуже подобався. Він максимально розкривав творчий потенціал учнів. Під час драматизації кожна дитина проявляла творчість та по-своєму виражала задум автора.

На уроках літературного читання ми застосовували більш рухливі вправи. Наприклад, вправа «Крокуй і думай» - учень робив декілька кроків; на кожний крок називав слово, яке характеризувало прочитаний твір.

На підсумкових уроках застосовували метод «Телеграф». На такому уроці добиралися прислів'я, що стосувалися теми уроку. Пошепки учень, що сидів за останньою партою, передавав це прислів'я попередньому учневі ланцюжком. Учень останній повинен був назвати вголос прислів'я та пояснити.

Використовуючи ці методи, вправи, прийоми у учнів за допомогою вчителя вироблялися звички зосереджуватись, самостійно думати, розвивалася увага, спостережливість, кмітливність. Вони пробуджували в душі кожної дитини добрі почуття [4].

Ми у дослідженні хочемо акцентувати увагу на активізація словника учнів - один з важливих напрямів словникової роботи на уроках читання. Тому вчитель мав передбачати систематичні, щоденні спеціальні завдання по активізації мовлення, спираючись на тексти, які опрацьовувалися; на ті слова, з якими проводилась робота з поглибленого їх розуміння.

Звичайно, жоден урок не обходився без словникової роботи. Одні слова школярі читали з дошки, бо вони потребували колективного розбору:

- відпрацювання наголосу;
- пояснення лексичного значення слів, окремих з них за допомогою тлумачного словника;
- пояснення багатозначності слів;
- складання синонімічного ряду;
- добір антонімів.

Інші слова читали самостійно. Обов'язково робили звуко-буквений аналіз одного чи двох слів. Відшуковуючи у тексті слова, що передавали почуття радості або горя, суму чи жалю,

діти вчилися читати їх з відповідною інтонацією.

Час від часу у класі проводився конкурс виразного читання фрагментів опрацьованих творів. Звичайно, до таких конкурсів учні серйозно готувалися.

Один із елементів підготовки до конкурсу - читання в особах. Це не просто перечитування слів дійових осіб, а різноманітна й глибока робота над змістом (учні мали добре усвідомити суть і логіку висловлювання, проіннятися настроєм і почуттями героя твору), над інтонаційним забарвленням (уявити, який голос, характер персонажа, його особливості) тощо.

Учні, які активно працювали на уроці над виразністю читання, отримували особливе домашнє завдання - підготуватися до інсценування невеликого фрагмента казки. Таким чином, багаторазове перечитування перетворювалося з нудного вправління у захоплюючу гру, до якої треба придумати та зробити

костюм, маску тощо. Були учні, які комплексували й соромилися читати вголос перед учителем чи класом.

Ми ніколи не ставили учня в незручне становище, змушуючи читати перед класом малознайомий текст. Спочатку пропонували серію підготовчих вправ: на усвідомлення змісту, тренування у читанні складних слів, розвиток оперативної пам'яті, орієнтування у тексті тощо.

Підтримували постійний інтерес до самостійного читання вікторини, що використовувалися на різних уроках, зокрема, для актуалізації опорних знань або їх узагальнення. Вчитель зачитував фрагменти вивчених творів, а діти відгадували назву й автора. Згодом такі запитання пропонували один одному самі учні. Іноді навіть змагання влаштовувалися між групами школярів: хто більше пригадає казок чи віршів з певної теми.

Проводили малюнкові вікторини: назвати казку за ілюстрацією й стисло переказати або описати одного з персонажів та ще й сформулювати головну думку твору.

Висновки. Цікаві форми роботи допомагали нам швидко та якісно перевірити знання дітей, розширити їхній світогляд. Можемо зазначити, що готувати такі уроки було нелегко, бо вони потребували належної підготовки і вчителя, й самих учнів (дітям потрібен був час для дослідницької роботи, пошук та опрацювання матеріалів за завданням учителя).

Нові інтерактивні технології допомогли залучити до активної роботи всіх учнів. Але не можна нехтувати традиційними формами уроку. Перевіривши на практиці ефективність використання традиційних технологій навчання й нових інтерактивних, нестандартних методів, вважаємо, що найкращі результати можна отримати лише шляхом гармонійного поєднання, удосконалення, урізноманітнення вже відомого та впровадження активних методів навчання.

Систематичне вдосконалення навичок читання з використанням інтерактивних та дидактичних ігор, системи словникової роботи, вправ з розвитку техніки читання, міжпредметних завдань дало змогу досягти помітних результатів. У школярів виробилося уважне ставлення до слова, тобто готовність прочитати його правильно, усвідомлено; вміння виявити невідомі слова й розкрити їх значення за словником чи за контекстом; прагнення простежити хід думки під час переходу від одного речення до іншого. Вони звикли починати читати науково-пізнавальні, художні тексти з обдумуванням заголовка, оволоділи умінням визначати в прочитаному найважливіше.

Література

1. Паволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Вид. група «Основа», 2009. 176 с.
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: підручник. Київ.: Знання-Прес, 2008. 447 с.

3. Корват С.А. Інноваційні технології навчання у процесі розвитку творчих здібностей учнів на уроках української мови та літератури. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum /Tvo/2011_2/006.pdf

4. Пентилюк М., Окуневич Т. Сучасний урок мови. Харків.: Основа, 2007. 120 с.

5. Пересунько Т.М. Сенкан на уроках української мови та літератури // *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2010. №8. С. 6.

6. Плиско К. Принципи, методи і форми навчання української мови. Харків: Основа, 2005. С.34-35.

7. Рубан С.А. Системне впровадження технологій особистісно зорієнтованого навчання в роботі з обдарованими дітьми // *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2010. №1. С.2.

8. Фасоля А.М. Особистісно зорієнтоване навчання: сутність, основи, технології. Рівне: Юлат, 2008. 130 с.

СЕКЦІЯ: ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Калінчук Лілія Олексіївна

*директорка Одеського приватного закладу освіти «Тіква–Ор
Самеах», Одеса, Україна*

ДЕВІАНТНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Анотація. У статті визначено сутність девіантної поведінки підлітків у її соціальному, педагогічному та психологічному аспектах. Розкрито причини поведінкових порушень підлітків. Схарактеризовано напрями психолого-педагогічної роботи з девіантними підлітками.

Ключові слова: підлітки, девіантна поведінка, соціальна норма, поведінкові порушення, профілактика та подолання девіантної поведінки.

Вступ. Трансформація сучасного українського суспільства, зміна соціального устрою держави виявили недосконалість традиційної системи виховання. Директивна педагогіка, яка розглядає вплив за схемою «вимога – сприймання – дія», практично втратила свою ефективність, оскільки вона не розкриває суттєвих особливостей морального розвитку, не відображає всіх тонкощів способів реагування індивіда на поставлену вимогу, применшує активну роль особистості в засвоєнні норм, не враховує творчого оволодіння духовно-моральних цінностей. У школярів нерідко спостерігається недостатній рівень моральної культури. Специфіка морального розвитку, виявлення причин та умов виникнення різних форм девіацій, видів асоціальної поведінки шляхів її корекції викликають стійкий інтерес дослідників.

Результати і обговорення. Для розгляду проблеми педагогічної роботи з особами соціально-негативної (девіантної) поведінки необхідно уточнити, що являє собою дана категорія людей, які основні причини, що спричиняють їхнє формування.

Під нормою (від лат. norma) розуміють правила, точне приписання, встановлену міру. Вираз «соціальна норма» – це офіційно встановлені або сформовані під впливом соціальної практики правила суспільної поведінки й виявлення людини в конкретно-історичних умовах життя суспільства. Вони визначають сформовані або встановлені (дозволені або обов'язкові) стандарти поведінки особистості в групі, дотримання яких виступає для індивіда необхідною умовою взаємодії.

Соціальна роль людини виступає узагальненим способом виконання нею певної соціальної функції, що виявляється в сукупності відповідних дій. Вона визначається суспільним статусом особистості людини, який, у свою чергу,

визначається її положенням у середовищі (соціумі), правами й обов'язками. Поведінка людини в суспільному середовищі залежить від розуміння нею своєї ролі, ставлення до неї, прагнення й бажання її виконувати [2].

Поведінка з відхиленнями - термін, який позначає поведінку, яка не відповідає прийнятим у суспільстві нормам і рольовим призначенням. Поведінку з відхиленнями, останнім часом часто називають девіантною (від лат. *deviatio* – відхилення) або делінквентною (від лат. *delin-guens* – правопорушник). Під девіантною поведінкою мається на увазі система вчинків або окремі вчинки, дії людини, які носять характер відхилення від прийнятих у суспільстві норм. Найчастіше під девіантною поведінкою розуміють негативне відхилення в поведінці людини, що суперечить прийнятим у суспільстві правовим і моральним нормам.

Делінквентна поведінка людини свідчить про те, що її поведінка, що відхиляється, виходить за рамки закону, виявляється в кримінально карних діях, які підлягають адміністративним впливам.

Серед підлітків девіантна поведінка може бути обумовлена відхиленнями в розвитку особистості та її реагуванні. Частіше це реакції підлітків на важкі обставини життя. Вона перебуває на грані норми й хвороби, й тому повинна оцінюватися не лише педагогом, але й лікарем. Можливість появи відхилень у поведінці пов'язана також з особливостями фізичного розвитку, умовами виховання й соціального оточення [3].

Виникнення девіантної поведінки може бути обумовлене психологічними особливостями. У молодших підлітків відзначаються диспропорції в рівні й темпах розвитку особистості, з'являється почуття дорослості, яке призводить до завищеного рівня претензій, емоційність стає нестійкою, відзначається різкими коливаннями настрою, швидкими переходами від екзальтації до зниженого

настрою. При зіткненні підлітка з нерозумінням його прагнень до самостійності, а також у відповідь на критику фізичних можливостей або зовнішніх даних виникають спалахи афекту. Найбільш нестійкий настрій відзначається в 11–13 років у хлопчиків і в 13–15 років у дівчаток. На цей же вік припадає найбільш виражена впертість. Старших підлітків хвилює право на самостійність, вони шукають своє місце в житті. Відбувається диференціація здібностей, інтересів, формується світогляд. Однак цілеспрямованість і наполегливість у цьому віці усе ще співіснують з імпульсивністю й нестійкістю. Надмірна самовпевненість і категоричність сполучаються із чутливістю й непевністю у своїх силах. Прагнення до широких контактів уживається з бажанням бути на самоті, безцеремонність із сором'язливістю, романтизм із прагматизмом і цинізмом, потреба в ніжності із садизмом.

Розвиток особистості підлітка відбувається під впливом культури й суспільства, що виховали його, пов'язаний із соціально-економічним становищем і статтю. Полове дозрівання в сучасних підлітків завершується раніше наставання соціальної зрілості, наявна свобода вибору життєвого шляху подовжує час пристосування. При цьому соціальне дозрівання відбувається нерівномірно й залежить від завершення освіти, матеріальної незалежності або наставання повноліття. Підліток у деяких сферах життя може виявитися непристосованим і важко переживати свою неспроможність. Наприклад, маючи авторитет у групі спортсменів, підліток може виявитися зовсім незрілим у взаєминах з особами протилежної статі [5].

Протягом життя підлітка відбувається розширення діапазону соціальних ролей: учня, учасника самодіяльності, члена спортивної команди й т.ін. Однак їхнє освоєння відбувається насилу, що може призвести до великої емоційної напруги й порушення поведінки [1].

Серед поведінкових порушень можуть бути такі:

Гіперкінетичний розлад поведінки. Він характеризується недостатньою наполегливістю в діяльності, що вимагає розумової напруги, тенденцією переходити від одного заняття до іншого, не завершуючи жодного з них, поряд зі слабкерованою і надмірною активністю. Із цим можуть сполучатися нерозважливість, імпульсивність, схильність потрапляти в нещасні випадки, одержувати дисциплінарні стягнення через необдумане або зухвале порушення правил. У взаєминах з дорослими не відчують дистанції, діти їх не люблять, відмовляються з ними гратися. Може бути також розлад поведінки й занижена самооцінка.

Розлад поведінки, що обмежується родиною. Він включає антисоціальну або агресивну поведінку (протестуючу, грубу), що проявляється тільки вдома у взаєминах з батьками й родичами. Можуть мати місце крадіжки з дому, руйнування речей, жорстокість стосовно них, підпали будинку.

Не соціалізований розлад поведінки. Характеризується сполученням упертої антисоціальної або агресивної поведінки з порушенням соціальних норм і значними порушеннями взаємин з іншими дітьми. Вона відзначається відсутністю продуктивного спілкування з однолітками й виявляється в ізоляції від них, нехтуванні ними підлітка або непопулярності, а також у відсутності друзів або емпатичних взаємозв'язків з ровесниками. Стосовно дорослих виявляють незгоду, жорстокість й обурення, рідше взаємини гарні, але без належної довіри. Можуть бути супутні емоційні розлади. Звичайно дитина або підліток самотній. Типова поведінка включає забіякуватість, хуліганство, вимагання або напад з насильством і жорстокістю, неслухняність, брутальність, індивідуалізм й опір авторитетам, важкі вибухи гніву й неконтрольованої люті, руйнівні дії, підпали.

Соціалізований розлад поведінки. Вона відзначається тим, що стійка асоціальна (злочинство, неправдивість, прогули школи, втечі з дому, вимагання, брутальність) або агресивна поведінка виникає в товариських підлітків. Часто вони входять у групу асоціальних однолітків, але можуть бути в складі неделінквентної компанії. З дорослими, що представляють владу, стосунки погані. Змішані, поведінкові й емоційні розлади, сполучення стійкої агресивної асоціальної або зухвалої поведінки з вираженими симптомами депресії чи тривоги. В одних випадках вищеописані розлади сполучаються з постійною депресією, що виявляється в сильному стражданні, втраті інтересів, задоволення від живих, емоційних ігор і занять, у самозвинуваченнях і безнадійності. В інших - порушення поведінки супроводжуються тривогою, боязливістю, страхами, нав'язливістю або переживаннями через своє здоров'я.

Делінквентна поведінка. Маються на увазі провини, що не досягають ступені криміналу, карного в судовому порядку. Вона виявляється у формі прогулів класних занять, спілкування з антисоціальними компаніями, хуліганства, знущання над маленькими й слабкими, вимагання грошей, викрадення велосипедів і мотоциклів. Нерідко зустрічаються шахрайство, спекуляція, домашні крадіжки. Перші втечі з дому відбуваються через страх покарання або як реакція протесту, а потім перетворюються в умовно-рефлекторний стереотип. Втечі виникають: як наслідок недостатнього нагляду; з метою розваги; як реакція протесту на надмірні вимоги в родині; як реакція на недостатню увагу з боку близьких; як реакція тривоги й страху покарання; у наслідку фантазерства й мрійності; щоб позбутися опіки батьків або вихователів; як наслідок жорстокого поводження з боку товаришів; як невмотивований потяг до зміни обстановки, якому передують нудьга, туга.

Психогенне патологічне формування особистості. Це аномальне становлення незрілої особистості підлітків під впливом: спотвореного виховання й хронічних психотравмуючих ситуацій; важких переживань життєвих труднощів; затяжних неврозів; дефектів органів чуттів і тіла або хронічних захворювань. У їхньому розвитку має значення неправильне виховання, у результаті чого нерідко приєднуються порушення поведінки [1].

Підлітки роблять собі з кіногероїв кумирів і намагаються їх у всьому наслідувати, а через те що практично будь-який позитивний герой має велику кількість недоліків і підвладний різним порокам (алкоголь, паління, наркотики й т.ін.), то дитина, якій це зовсім не треба, наслідуючи свого кумира, втягується в світ пороків, до якого згодом звикає й уже має пряму залежність від цього світу.

На жаль, у суспільстві сучасних дітей девіантна поведінка знаходить заохочення. Якщо дитина в середньому шкільному віці не відчуває пристрасті до шкідливих звичок, то в більшості випадків це викликає здивування й нерозуміння в учнівському середовищі. Вважається, що більш вихована дитина просто не розуміє «справжніх висот» спілкування, до яких прагне сучасна молодь. У таку форму спілкування дитини входить справжній «коктейль» якостей особистості, що сам по собі не припустимий у нормальному культурному суспільстві – це хамство, бажання виділитися шляхом ущипливих фраз і вульгарного поводження з оточуючими людьми, демонстрація своїх слабостей (схильність до алкоголізму, паління, розпусного способу життя) також є «позитивною стороною» у суспільстві сучасних підлітків.

Девіантна поведінка не властива людині, вона стає для неї «рідною» лише за несприятливих життєвих обставин.

Для профілактики й подолання соціально-негативних форм девіантної поведінки підлітків можна виділити наступні основні напрямки в педагогічній діяльності [4]:

I. Підвищення ролі родини в профілактиці у дітей соціальної поведінки з відхиленнями:

1. Підготовка майбутніх батьків до сімейного життя й виховання своїх дітей.
2. Створення сприятливої моральної обстановки в родині й у внутрішніх сімейних взаєминах.
3. Попередження помилок у сімейному вихованні.
4. Формування в дитини твердих моральних орієнтирів, моральної позиції.
5. Виховання з раннього дитинства вольових якостей і почуття власної гідності, що дозволить сформувати в людини морально-вольові якості.
6. Запобігання насильству над дитиною, яке придушує волю, або навпаки, формує культ сили, стимулює виховання агресивності до слабких, немічних.
7. Запобігання прилученню дітей і підлітків до спиртних напоїв, паління, азартних ігор.
8. Спонування дитини до самовиховання й навчання його методиці роботи над собою.

II. Підвищення виховної ролі освітніх установ у попередженні й подоланні девіантної поведінки дітей і підлітків:

1. Підвищення якості підготовки викладацького складу, формування в нього високої педагогічної культури.
2. Створення найбільш сприятливої обстановки в умовах освітньої установи для педагогічної діяльності.
3. Спонування викладацького складу до самовдосконалення, підвищення своєї педагогічної майстерності й педагогічної культури.
4. Створення при освітніх установах соціальної служби, яка сприяла б індивідуалізації роботи з дітьми й підлітками

девіантної поведінки, надавала б допомогу вчителю й батькам у роботі з ними.

5. Розвиток системи поза навчальною виховною роботою з дітьми й підлітками в умовах освітньої установи.

III. Розвиток доцільної взаємодії родини й школи; родини, школи й адміністративних органів за місцем проживання для попередження й подолання девіантної поведінки дітей і підлітків.

IV. Ефективний вплив на вибір кола спілкування дитини в процесі його розвитку, виховання.

V. Використання позитивних можливостей засобів масової інформації й захист і підлітків від їхнього негативного впливу.

VI. Прилучення дітей і підлітків до участі в позитивних суспільних центрах, організаціях (спортивних, культурно-дозвільних, туристичних, театральних, художніх й інших).

Висновки. Успіх у справі попередження та подолання соціально-негативної поведінки підлітків багато в чому залежить від того, якою мірою всі напрямки знаходять реалізацію на практиці. Необхідне створення системи, що охоплює родину, освітні установи, адміністративні органи, державні й недержавні центри по роботі з підлітками, що орієнтовані на турботу про дітей, на їхнє виховання, попередження й подолання поведінки з відхиленнями.

Література

1. Бех І.Д. Психологічний аналіз довільної поведінки особистості. *Психологія: наук. –метод. зб.* / Редкол.: О. В. Киричук (відп. ред.) та ін. К.: Освіта, 1993. С. 45-48.

2. Кавалеров А.І., Довгополюк В.О., Кавалеров А.А. Молодіжне середовище в його девіантному вимірі: Монографія. Одеса: Астропринт, 2005. 128 с.

3. Ківенко Н. В., Лановенко І.І., Мельник П. В. Девіантна поведінка: сучасна парадигма: Монографія. Ірпінь: Академія

державної податкової служби України, 2002. 134 с.

4. Лютий В. П. Соціальна робота з групами девіантної поведінки: навч. посібник. К., 2000. 51 с.

5. Підліток: як йому допомогти / Упоряд. Т. Гончаренко. К.: Ред. загальнопед. газ., 2004. 120 с. (Б-ка «Шк. світу»).

Смокова Юлія Володимирівна

практичний психолог

*Одеського приватного закладу освіти «Тіква–Ор Самеах»,
Одеса, Україна*

ВЕКТОРИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ГІПЕРАКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ

Анотація. У статті визначено сутність поняття «гіперактивність», її причини. Схарактеризовано вектори психологічної корекції гіперактивності та роботи педагогів з даною категорією дітей.

Ключові слова: гіперактивність, психологічна корекція, методи корекції гіперактивності, причини гіперактивності.

Вступ. Складні сучасні соціально-економічні умови в державі, певні недоліки в системі освіти призвели до появи більшої кількості дітей з відхиленнями в поведінці, що призводить і дуже часто стає причиною шкільної неуспішності. Їхня гіперактивна поведінка, надмірна рухова активність, непосидючість, імпульсивність, невміння зосередитися несприятливо впливають на формування в них посидючості, уваги та загалом на навчання в школі.

Результати і обговорення. Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу зробити деякі узагальнення:

Найбільше число опублікованих робіт з вивчення гіперактивності є дослідженнями клінічного напрямку. Психофізіологічною основою гіперактивної поведінки в цих роботах виступає незрілість, недосконалість, порушення і розлади роботи мозку (за типом малих мозкових дисфункцій).

Наявність мінімальних мозкових дисфункцій різного ступеня складності не можна вважати універсальним пояснювальним фактором, відповідальним за зміст гіперактивності та її причини; необхідне розроблення психолого-педагогічного підходу до вивчення цього феномена поведінки, його структури та динаміки, конкретних умов виховання та навчання дитини.

У більшості досліджень гіперактивність розглядається у вигляді низки симптомів, серед яких найчастіше трапляються різні варіанти поєднання трьох із них: надлишку рухової активності, порушення емоційної поведінки та дефіцит уваги. Різне співвідношення цих (основних) симптомів і низки додаткових проявів дають змогу припустити різні варіанти гіперактивності, відповідно до яких і має будуватися диференційована робота [3].

Дитяча гіперактивність – відхилення від вікових норм розвитку, характерне неухважністю, відволіканням, імпульсивністю в соціальній поведінці та інтелектуальній діяльності, підвищеною активністю при нормальному рівні інтелектуального розвитку. Усе це призводить до слабкої успішності та низької самооцінки.

Гіперактивність як особливий варіант поведінки виражається в характерних особливостях рухового розвитку і тісно пов'язана з порушенням уваги та емоційної сфери.

Причинами гіперактивності виступають своєрідні природно зумовлені передумови розвитку дитини, вроджені особливості її розвитку.

Важливим є вплив зовнішніх, соціальних чинників і, перш за все, адекватних форм організації діяльності та спілкування дитини. У цьому контексті гіперактивність розглядається як сформований дорослими спосіб взаємодії дитини зі світом.

Треба зазначити, що в жодному іншому випадку порушення поведінки не викликають так багато нарікань і скарг з боку батьків, вихователів і вчителів, як у цьому.

Гіперактивній дитині найбільше загрожує нерозуміння з боку оточуючих. Їй постійно докоряють, соромлять, карають. Зрештою, дитину переконують, що вона ні на що не здатна.

У результаті дитина озлоблюється. У неї розвивається негативна, а часто агресивна реакція на оточуючих, вона стає некерованою, важковиховуваною дитиною. Така модель захисної поведінки часом вигідна для неї, а тому важко виправляється.

Недостатня сформованість почуття відповідальності та навичок роботи в колективі, нездатність організувати власну діяльність, соціальна незрілість (у школі вони продовжують поводитися, як у дитячому садочку, не можуть засвоїти нові обов'язки), відсутність низки інших умінь разом із навчальними труднощами часто сприяють виникненню шкільної дезадаптації в гіперактивних дітей [3].

Напрями в роботі практичного психолога та педагога з гіперактивними дітьми наступні:

- підвищення навчальної мотивації;
- організація освітнього процесу з урахуванням психофізіологічних особливостей учнів;
- розвиток дефіцитарних функцій у процесі виконання ігор і вправ;
- навчання учнів конструктивним формам взаємодії з учителями та однолітками на уроках.

Програма психологічної корекції включає: зміну оточення; створення позитивної мотивації, ситуацій успіху; корекція негативних форм поведінки, зокрема невмотивованої агресії; регулювання очікувань, оскільки позитивні зміни в поведінці дитини проявляються не так швидко, як би хотілося оточуючим [4].

Від педагога залежать не тільки успіхи дитини в навчанні, а й те, як будуватимуться її стосунки з батьками.

Розглянемо методи корекції гіперактивності [1; 2].

1) *Медикаментозна терапія.*

2) Поведінкова психотерапія.

Корекційні методики будуть ефективні лише за умови тісної співпраці сім'ї та школи, яка обов'язково має включати обмін інформацією між батьками та вчителями за допомогою спільних семінарів, курсів-тренінгів тощо. Успіх буде гарантований за умови підтримання єдиних принципів у ставленні до дитини вдома і в школі: система «винагороди», допомога і підтримка дорослих, участь у спільній діяльності.

Крім батьків і вчителів, велику допомогу в організації програми корекції повинні надавати лікарі, психологи, соціальні педагоги – ті, хто може надати професійну допомогу в індивідуальній роботі з такою дитиною. Корекційні програми мають бути орієнтовані на вік 5-8 років, коли компенсаторні можливості мозку великі і ще не встиг сформуватися патологічний стереотип.

Необхідно пам'ятати, що негативні методи виховання неефективні в цих дітей. Особливості їхньої нервової системи такі, що поріг чутливості до негативних стимулів дуже низький, тому вони не сприйнятливі до доган і покарання, але легко відповідають на найменшу похвалу. Хоча способи винагороди та заохочення дитини треба постійно змінювати.

У розмові з дитиною і, особливо, під час формулювання їй завдання, необхідно уникати директивних вказівок, бажано повернути ситуацію так, щоб дитина відчула: вона зробить корисну справу для всієї родини, їй цілком довіряють, на неї сподіваються. Під час розмови з дитиною необхідно уникати постійних типових фраз: «сиди спокійно» або «не балакай, коли я з тобою розмовляю» та інших неприємних для неї варіантів висловлювань.

Необхідне заохочення дитини до виконання поставлених цілей. Не має значення, в якому вигляді це буде представлено: матеріальна винагорода або просто підбадьорлива посмішка, ласкаве слово, підвищена увага до дитини, фізичний контакт (погладжування).

За умови незадовільної поведінки рекомендується легке покарання. Це може бути просто словесне несхвалення, тимчасова ізоляція від інших дітей, позбавлення розваг, покупок. Батькам рекомендується написати список того, чого вони очікують від дитини в плані поведінки. Цей список у доступній манері пояснюється дитині. Після цього неухильно дотримуватися та дитину заохочувати за успіх у його виконанні. Від фізичного покарання необхідно утримуватися.

3) Спеціальне навчання: за і проти.

Обов'язковою умовою навчання гіперактивних дітей у корекційних класах є створення сприятливих умов для розвитку: наповнюваність не більш як 10 осіб у класі, навчання за спеціальними програмами, наявність відповідних підручників і розвивальних матеріалів, індивідуальні заняття з психологом, логопедом та іншими фахівцями. Клас бажано ізолювати від зовнішніх подразників, у ньому має бути мінімальна кількість предметів, що не відволікають і стимулюють; учні мають сидіти окремо один від одного, учнів із більш вираженою руховою активністю слід саджати за столи ближче до вчителя, щоб унеможливити їхній вплив на інших дітей. Тривалість занять скорочується до 30-35 хвилин. Протягом дня обов'язково проводяться заняття з аутогенного тренування.

Однак організувати клас винятково для гіперактивних дітей недоцільно, оскільки у своєму розвитку вони мають спиратися на учнів, які встигають. Особливо це стосується першокласників, які розвиваються головним чином шляхом наслідування і слідування авторитетам. Треба пам'ятати, що відсутність узагалі будь-якої корекції може призвести до розвитку хронічної форми гіперактивності, а потім до проблем у житті цих дітей і оточуючих.

4) Рухова активність.

Це спеціальні вправи, спрямовані на відновлення поведінкових реакцій, вироблення координованих рухів із довільним розслабленням скелетної та дихальної мускулатури.

Позитивний ефект фізичних вправ, особливо на серцево-судинну та дихальну системи організму, добре відомий усім лікарям.

Однак, не всі види фізичної активності можуть бути корисними для гіперактивних дітей. Для них не показані ігри, де сильно виражений емоційний компонент (змагання, показові виступи). Рекомендуються фізичні вправи, що мають аеробний характер, у вигляді тривалого, рівномірного тренінгу легкої та середньої інтенсивності: тривалі прогулянки, повільний біг, плавання, лижі, їзда на велосипеді та інші.

Особливу перевагу слід віддавати рівномірному тривалому бігу, який сприятливо впливає на психічний стан, знімає напруженість, покращує самопочуття.

5) Психотерапія.

Існує безліч психотерапевтичних методик, які можуть принести користь як матері, так і дитині. Зупинимося на деяких із них.

Візуалізація – створює умови для відновлення розумової та фізичної рівноваги.

Медитація – знижує активність симпатичної системи, сприяє зниженню тривожності та розслабленню. При цьому сповільнюються серцевий ритм і дихання, знижується потреба в кисні, змінюється картина мозкової напруги, реакція на стресову ситуацію врівноважується.

Аутогенне тренування – сприяє зниженню рухової розгальмованості, емоційної збудливості, покращує координацію в просторі, руховий контроль, посилює концентрацію уваги.

б) Консультування батьків.

Робота проводиться у двох напрямках:

1. Просвітницькі бесіди.

2. Практичні заняття (ігрова терапія, тренінги). Спочатку практичні психологи і соціальні педагоги інформують батьків про синдром дефіциту уваги і гіперактивності.

У процесі роботи необхідно переконати батьків, що від їхнього розуміння та участі в житті дитини залежить те, чи виросте вона повноцінною людиною і яке місце посяде в дорослому житті.

На практичних заняттях батьків навчають, як правильно спілкуватися з гіперактивною дитиною, як організувати її життя, харчування, домашнє середовище, як контролювати її діяльність і спрямовувати активність у корисне русло, готувати домашні заняття, грати тощо.

Домашня програма корекції включає:

- зміну системи виховання: від покарання – до підтримки; від авторитарного контролю до співпраці;

- зміну поведінки самих батьків та їхнього ставлення до дитини (демонструвати спокійну поведінку, уникати слів «ні» і «не можна», взаємовідносини з дитиною будувати на довірі та взаєморозумінні);

- зміна психологічного мікроклімату в сім'ї (дорослі мають менше сваритися, більше часу приділяти дитині, проводити дозвілля всією сім'єю);

- спеціальну поведінкову програму, що передбачає переважність методів підтримки та винагороди;

- організацію режиму дня і місця для занять;

- поведінкову терапію, за допомогою якої відбувається тренування слабо розвинених психічних функцій.

Робота з батьками починається з аналізу системи виховання в родині. У процесі роботи відбувається переорієнтація поглядів і зміна пріоритетів авторитарного контролю на демократичну взаємодію та співпрацю.

Існують три «пастки», які чекають на батьків під час виховання гіперактивної дитини:

1. Нестача емоційної уваги, яку часто підміняють медичним доглядом.

2. Брак твердості у вихованні та відсутність належного контролю за поведінкою дитини.

3. Невміння виховувати в дітях навички управління агресією і гнівом.

Шляхи подолання.

1) Більше спілкуватися з дитиною, заглиблюватися в її проблеми, грати разом із нею в її дитячі ігри, розмовляти довірливо.

2. Скласти список заборон і чітко його дотримуватися.

3. Скласти список того, що мають проконтролювати батьки (сьогодні, завтра, через тиждень).

4 Здійснювати роботу з управління гнівом (можна використовувати методику «Сходи гніву»).

У душі гіперактивної дитини панує хаос. Обов'язково треба впорядкувати її життя. Тільки суворий режим дня дасть вам можливість контролювати дитину. Повісьте на стіну докладний розпорядок дня й апелюйте до нього як до закону.

Чітке дотримання режиму дня дасть змогу вашій дитині:

а) навчатися структурі діяльності, що допоможе більше концентруватися на своїх обов'язках, вчитися саморегулюванню;

б) не перевтомлюватися, вчасно їсти і вчасно відпочивати.

Розробляючи режим дня, врахуйте основні принципи:

– режим дня має бути розроблений на тривалий час;

– має бути зручний вам і вашій дитині;

– не повинен заважати відвідувати заклади освіти;

– має враховувати індивідуальні біоритми дитини та її інтереси.

Нервова система гіперактивних дітей, незважаючи на їхню рухливість, швидко втомлюється, тому тільки чіткий режим дня може звести ознаки гіперактивності до мінімуму.

Батьки мають дуже сильно любити таку дитину. Такі діти найбільше потребують постійної уваги, режимного контролю та турботи.

Для гіперактивних дітей велике значення мають щоденні тривалі прогулянки на свіжому повітрі.

1. На прогулянці відбувається збагачення киснем. Це поліпшує працездатність мозку, призводить до поліпшення уваги та пам'яті.

2. Задовольняється потреба в руховій рухливості. Вихлюпується зайва активність і відбувається зняття психічного напруження.

3. Відбувається соціалізація дитини в природних умовах — на дитячому майданчику.

Намагайтеся перемикаєти її з активних ігор на більш спокійні й назад із частотою 15 – 30 хвилин.

Користуйтеся будь-якою можливістю, щоб розвивати в дитини увагу та пам'ять. Запропонуйте, наприклад, їй іти в тому напрямку, який вона вибере сама. А потім, з будь-якого місця, під вашим керівництвом, нехай вона відшукає дорогу додому.

Дайте дитині максимум свободи. Нехай вона бігає, стрибає, ходить по калюжах. Якщо їй властивий агресивний стан, то найкраще розряджати агресію на вулиці.

Гіперактивна дитина має спати до 12 годин на добу.

Треба пам'ятати, що нервова система відпочиває з 21 до 24 години. Тому, якщо дитина лягає пізно, і навіть досить багато спить, нервова система не отримає повноцінного відпочинку. Це позначиться на навчанні, уважності, посиляться ознаки дратівливості та агресивності.

Режим дня формується у віці до двох років, тому якщо ви багато років мали звичку пізно лягати, приготуйтеся до протесту. Однак можливо поступово привести дитину до повноцінного відпочинку. Такі діти погано засинають, тому треба починати готуватися до сну за 1-1,5 години. Виключіть

вечірній перегляд телевізора та рухливі ігри, гучну музику. Створіть удома спокійну обстановку. Намагайтеся, щоб вечірня їжа теж була заспокійливою. Солодка каша, такі фрукти, як банани та груші, фініки підвищують вміст серотоніну, який з настанням темряви перетворюється на мелатонін – гормон сну.

Оскільки процеси збудження в головному мозку переважають, а процеси гальмування не спрацьовують, треба навчитися «повільно пригальмовувати». Цьому допоможе щовечірній ритуал. Викупайте дитину (розслабляюче діють хвойні ванни, ванни з морською сіллю, з материнкою та хмелем), одягніть у теплу піжаму й віднесіть на руках у ліжко. Розкажіть казку, зробіть розслаблювальний масаж, послухайте коли-білі пісні. Саме вечірні процедури ритуально, день за днем, в один і той самий час, допоможуть привчити нервову систему до того, що о 21-22 годині дитина спатиме солодким сном.

Навіть у молодшому шкільному віці гіперактивним дітям потрібен денний сон тривалістю 2-4 години.

Для гіперактивної дитини важливо організувати повноцінне збалансоване харчування.

7) Гра.

Через складнощі з концентрацією уваги така дитина рідко доводить розпочату гру до кінця. Вона може перескакувати з однієї гри на іншу, їй складно дочекатися черги в груповій грі, важко дотримуватися всіх правил.

Навчіть її за допомогою гри концентрувати увагу і доводити розпочату справу до кінця. Починайте з простих ігор із невеликою кількістю правил. Якщо дитина відволіклася – дозвольте їй це, а потім знову поверніться до попередньої гри.

Грайте з дитиною в рольові ігри. Запропонуйте дитині різні ігри, стежте, щоб вона побувала і в активній, і в пасивній позиції.

Самооцінка в гіперактивної дитини, як правило, знижена. Тому особливу увагу під час виховання такої дитини слід приділяти формуванню адекватної самооцінки. Для цього в спілкуванні з нею дотримуйтеся таких правил:

1. Не сваріть дитину при комусь. Усі спірні питання з'ясовуйте наодинці.

2. Не вдавайтеся до фізичного покарання. Під час спілкування з дитиною уникайте оцінювання її особистості. Якщо вона вчинила погано, не кажіть їй, що вона погана. Скажіть, що це був поганий вчинок. Не порівнюйте дитину з іншими дітьми.

3. Умійте визнавати свої помилки при дитині. Цим ви покажете, що кожна людина має право на помилку й ідеальних людей не буває, що благотворно вплине на формування адекватної самооцінки.

За допомогою ігрової терапії можливо сформувати в дитини концентрацію уваги, пам'ять, навчити її спілкуватися, розслаблятися та керувати своєю поведінкою.

8) Заняття.

1 завдання: навчити дитину завершувати розпочату справу.

Для цього під час будь-яких занять стежте за тим, щоб у кожному елементі гри було, по-перше, логічне завершення, а по-друге, стежте за її увагою. Ви маєте перемикатися слідом за інтересами дитини. Але обов'язково потім поверніться до попереднього заняття і закінчіть його. Коли дитина сама доведе до кінця якусь справу, влаштуйте невеличке свято і відзначте цей перший успіх.

2 завдання: навчити вчасно перемикатися з одного виду діяльності на інший. Через свою імпульсивність дитині важко це зробити самій. Якщо їй час закінчувати, не вимагайте цього негайно, краще попередьте заздалегідь. Краще буде, якщо після закінчення часу про кінець заняття їй нагадасте не ви, а таймер або будильник.

3 завдання: тренувати спочатку тільки одну функцію. Наприклад, якщо ви хочете, щоб дитина була уважною, під час виконання завдання постарайтеся не помічати, що вона схоплюється з місця.

Отримавши зауваження, дитина намагатиметься якийсь час поводитися «добре», але вже не зможе повністю зосередитися на завданні. Іншим разом, у відповідній ситуації, ви зможете тренувати навичку посидючості та заохочувати дитину тільки за спокійну поведінку, не вимагаючи від неї в той момент активної уваги.

4 завдання: розвивати вміння мислити. Не в сенсі навчання рахунку, письма або читання. Мається на увазі розвиток звички осмислювати те, що відбувається, замислюватися про причини, прогнозувати наслідки, правильно інтерпретувати свої почуття і почуття інших. Ідеальним способом є ляльковий театр і рольова гра з іграшками. Вона дає можливість дитині оцінити і свою поведінку, і поведінку оточуючих, відрепетирувати правильну модель поведінки.

5 завдання: правильно організувати робоче місце. Створіть необхідні умови для роботи [3; 4].

Висновки. Питання психокорекції гіперактивної поведінки дітей складне та багатогранне. Принципами психокорекційної роботи виступають: комплексність корекційних впливів – психокорекція як єдиний комплекс клініко-психолого-педагогічних впливів; єдність діагностики, профілактики та корекції – ґрунтується на дієвості психологічної допомоги та профілактики за умов ефективної психологічної діагностики; диференційований та індивідуальний підхід – полягає в розумінні дитини як цілісної особистості з урахуванням всіх її труднощів та індивідуальних особливостей; особистісно-діяльнісний підхід – ґрунтується на теорії формування особистості в процесі діяльності, що обумовлює необхідність реалізації психокорекційної роботи з

урахуванням провідного виду діяльності; ієрархічний принцип – психологічна корекція базується на актуальному рівні психічного розвитку дитини, орієнтується на зону найближчого розвитку, передбачає максимальну активність дитини, батьків та фахівців

Література

1. Войтко В.В. Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) у дітей: психолого-педагогічний супровід : навч.-метод. посіб. Кропивницький : КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2023. 76 с.

2. Годлевська В. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю у дітей молодшого шкільного віку: сутність, діагностика, корекція. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, 2021. Випуск 9. С.73-78.

3. Ілляшенко Т. Гіперактивна дитина. Психологічний супровід у навчальному закладі. Київ: Шкільний світ, 2017. 88 с.

4. Левченко В.В. Соціально-психологічні засади зниження проявів гіпердинамічного синдрому у дітей шкільного віку. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: збірник наук. праць СНУ ім. В.Даля*. Луганськ: Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2013. №1 (30). С. 172- 179.

5. Сухіна І.В. Гіперактивна дитина. Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. 40 с. (Інклюзивне навчання).

Копилова Тетяна Миколаївна

вчитель початкових класів

*Одеського приватного закладу освіти «Тіква–Ор Самеах»,
Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті схарактеризовано стан використання інтерактивних методів навчання як засобу стимулювання пізнавальної активності молодших учнів у практиці сучасної початкової школи; наведено зразки різноманітних ігрових інноваційних методів навчання з метою формування критичного мислення, розвитку пізнавальної активності школярів початкової ланки освіти.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, початкова школа, пізнавальна активність.

Вступ. Інтеграція України у світовий простір ставить перед суспільством завдання – створити таку систему освіти сучасного покоління, яка буде відповідати викликам нового тисячоліття, забезпечувати випереджувальний загально-цивілізаційний розвиток нової генерації – дітей інформаційної епохи, здатних мислити і діяти системно, у повазі до миру, з високим рівнем відповідальності.

Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасного закладу освіти, головне завдання якого – підготувати компетентну особистість, здатну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, у майбутньому професійних ситуаціях, готову обирати демократичні принципи співіснування [2].

Наш час потребує лідерів нової формації. Людей компетентних, відповідальних, здатних мислити неординарно. Проблема виховання молодих лідерів – це проблема підготовки людини майбутнього, людини, яка відповідає вимогам ХХІ століття.

Процес сучасних освітніх перетворень потребує критичного переосмислення цілей, змісту, організаційних форм, методів і засобів навчання, оновлення системи контролю навчальних досягнень учнів.

Це повноцінна реалізація компетентнісного, діяльнісного й особистісно-орієнтованого підходів, а їх запровадження спрямоване на те, щоб врешті перейти від: предмето- до дитиноцентризму; від вивчення предмета до особистісно-орієнтованого навчання учнів; від заучування фактів до розуміння принципів й усвідомлення цінностей; від навчання «для оцінки» до досягнення освіченості й освоєння культури «для себе» [2].

Впровадження нового змісту в шкільній освіті передбачає формування у вчителів, методистів готовності працювати в ситуації вибору нових програм, навчально-методичного забезпечення; посилення психологічної підготовки до використання нових способів навчальної взаємодії з учнями, використання ідеї партнерства [1].

Це системні зміни: нові управлінські рішення щодо організації і режиму навчання, модернізації змісту освіти, запровадження компетентнісного підходу і нових технологій, засобів оволодіння вчителями навчально-ігровою комунікацією з учнями та ін. [3].

В оновленні змісту, методик навчання слід враховувати не лише те, що зараз дітям цікаво і захоплює, а й професійно, відповідально спроєктувати їх подальший ріст, який передбачає здобуття обов'язкових і очікуваних освітніх результатів, адже саме за досягнутими результатами можна буде оцінити, чи відбулися суттєві якісні зміни в системі початкової освіти.

Найбільшою інновацією реформування шкільного змісту вважаємо феномен нових результатів освіти.

Сьогодні, зважаючи на новий зміст загальної середньої освіти (концепція «Нова українська школа»), початкова школа

знаходиться в епіцентрі уваги, адже саме перші роки суспільного виховання й навчання дітей мають надзвичайно важливий вплив на подальший розвиток інтелекту, творчості, формування характеру, саморозвиток особистості тощо.

Початкова школа стала об'єктом оновлення освітнього процесу на засадах дитиноцентризму, партнерства, врахування життєвих потреб дітей, розроблення нових Державних стандартів, освітніх програм, оцінювання навчальних результатів.

Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб; формування цінностей; розвиток самостійності, творчості та допитливості

Початок навчання у школі для багатьох молодших школярів пов'язаний зі значним навантаженням, до того ж характер і темпи оволодіння навчально-пізнавальною діяльністю не завжди відповідають загальній розумовій здатності дітей такого віку до засвоєння знань, умінь та навичок, визначених змістом програми це і обумовлює актуальність проблеми.

Успішність учнів початкової ланки освіти забезпечується шляхом цілеспрямованого формування й розвитку їхньої пізнавальної активності й самостійності (Н.Бібік, О.Савченко, Н.Скрипченко та інші вчені) [3]. Разом із тим для молодших школярів, поряд із провідною навчальною діяльністю, залишається актуальною й ігрова діяльність. Застосування різноманітних інтерактивних методів навчання сприяє формуванню в дітей вказаного віку пізнавальних процесів, оволодінню прийомами і методами навчально-пізнавальної діяльності. Інтерактивні технології допомагають учням долати пізнавальні труднощі, усувають страх, почуття дискомфорту, що позначається на успішності дітей та їхній пізнавальній активності.

Результати і обговорення. Ефективність застосування інтерактивних технологій (наприклад, дидактичних, сюжетно-рольових ігор, проблемних методів) у навчанні молодших школярів переконливо доведено в роботах Н.Бібік, М.Вашуленка, Б.Друзя, С.Короткова, Н.Підгорної, О.Савченко, Т.Шмакової та інших учених.

У зарубіжній педагогіці цій проблемі присвячено праці К.Гроса, М.Лацаруса, М.Монтессорі, Ф.Фребеля, С.Холла. Наприклад, загальнотеоретичні аспекти проблеми дидактичної гри були предметом досліджень Є.Анікєєвої, А.Деркача, С.Запаренка, А. Капської, Н.Кудикіної, І.Куліш, А.Лохвацької, П.Підкасистого, О.Савченко, В.Семенова, Л.Терлецької, Ж.Хайдарова, П.Щербаня, Г.Яворської.

Мета статті – проаналізувати стан використання інтерактивних методів навчання як засобу стимулювання пізнавальної активності молодших учнів у практиці сучасної початкової школи; навести зразки різноманітних ігрових інноваційних методів навчання із метою формування критичного мислення, розвитку пізнавальної активності школярів початкової ланки освіти.

Стимулювати в учнів інтерес до осмислення необхідності оволодіння знаннями при рішенні творчих дидактичних задач допомогли інтерактивні ігри, які були проведені на уроках з різних дисциплін (читання, письмо, українська мова тощо).

Ми пропонуємо методичні розробки та опис інтерактивних ігор під час проведення уроків з **літературного читання**. Для формування читацької компетентності учнів на уроках літературного читання ми використовували такі методи: розігрування діалогу, монологу, інсценування казок, усний опис картин, ляльковий театр, проведення інтегрованих уроків, сюжетно-рольових ігор; малювали сюжетні малюнки, відновлювали деформовані тексти, використовували інтерактивні технології «Мікрофон», «Мозковий штурм», роботу в групах.

Кожний урок читання розпочинали з мовних вправ. Учні тренували органи мовлення, вчилися регулювати дихання, розвивали та удосконалювали артикуляцію. Протягом уроку використовували різноманітні форми і методи роботи, які сприяли розвитку навички правильного, виразного й осмисленого читання.

Це були, наприклад, **індивідуальні форми роботи** (індивідуальне читання): наприклад, гра «Слідопити», «Знайти відповідь на запитання словами тексту» (вибіркове читання). Хід гри: вчитель або учень читав початок (або кінець) речення, решта учнів повинні були відшукати кінець (або початок) цього речення та прочитати.

Надаємо перелік ігор, які формували читацьку компетентність учнів, підвищували інтерес до читання, до спілкування.

Гра «Сніжинка» (залежно від пори року – гра «Квіточка», «Листочок»).

Хід гри: читав той учень, на парту якого падала сніжинка (квіточка, листочок).

Гра «Не перерви ланцюжок». Хід гри: діти один за одним читали по одному реченню (можна по одному слову, строфі) текст. Усі мали слідкувати, щоб ланцюжок не перервався.

Гра «Актори». Хід гри: за завданням вчителя треба було прочитати здивовано, байдуже, захоплено, роздратовано, злякано, зацікавлено, лагідно.

Гра «Диктор телебачення». Хід гри: читати треба було текст, періодично відриваючи погляд, щоб подивитися на глядачів.

Читання в парах (гра «Буксир» – спочатку вів вчитель, беручи на «буксир» весь клас або гра «Вовк і Заєць» – у грі брали участь двоє дітей: один учень виконував роль «вовка», другий – «зайця» (можна було одягнути маски). Заєць читав перший рядок і продовжував читати далі. Вовк починав читати тоді, коли Заєць прочитав перший рядок, і читав так, щоб

наздогнати у читанні Зайця. Діти сліdkували за ними. Якщо Вовк наздогнав Зайця, то діти плескали у долоні.

Гра **«Незнайко»**. Хід гри: учитель читав текст навмисне змінюючи деякі слова. Учні повинні були уважно сліdkувати та виправляти помилки та читати слова, надруковані у підручнику.

Гра **«Фотограф»**. Хід гри: учитель показував початок речення, який був написаний на смужці паперу. Учні повинні були швидко прочитати, «сфотографувати» очима, знайти кінець рядочка у підручнику та прочитати. Мовна гра **«Сплесни в долоні»**. Хід гри: коли діти чули слово із заданим звуком або слово, в якому на письмі треба поставити апостроф, то плескали в долоні.

Також використовували **літературні ігри** на уроках літературного читання.

Наприклад, гра **«Намалюємо мультфільм»**. Вчилися визначати головні події, які впливали на основний зміст твору, розрізняти головне та другорядне, розвивали вміння аналізувати й синтезувати. Учні об'єднувалися в групи, отримували завдання на картах, виконували його, обмінювалися думками.

Гра **«Створення «вінегрету» з казок»**. Суть цього методу полягала в тому, що події з різних казок перепліталися й розгалужувалися за новим сюжетом. Цей метод приніс задоволення дитині від фантазування засобами слова. Зміст гри: поєднати в одній казці героїв з різних казок та придумування їх спільних історій.

Гра **«Вкрадені слова»**. Гра розвивала здатність дитини домислювати відсутні у зв'язному тексті слова. На аркуші паперу писали невелике оповідання або казку, в якій деякі слова були пропущені. Пояснювали дітям: «В одного чарівника була дуже погана звичка. Він крав із цікавих віршів, оповідань і казок слова, які йому сподобалися. Інколи він

залишав в тексті перші букви від цих слів, щоб читач міг здогадатися, якого слова бракує».

Ці ігрові матеріали допомогли підвищити інтерес до читання, до спілкування. Діти успішно сприймали такі заняття, опанували уміння працювати з довідковим матеріалом, шукали необхідну інформацію, знаходили декілька варіантів розв'язання проблеми, дискутували, слухали співрозмовника, робили узагальнення та висновки.

На нашу думку, інтерактивні методи навчання сприяли читацькому розвитку дитини, адже він є головним інструментом, за допомогою якого особистість налагоджує контакт із довкіллям; завдяки якому відбувається соціалізація дитини, закладається фундамент культури мислення, мовлення і спілкування; розвиваються комунікативні здібності, пізнавальна активність, образне та творче мислення.

На уроках української мови для учнів 3-4-х класів ми використовували один із ефективних інтерактивних методів навчання учнів – **метод веб-квесту**, який визначався у літературі як «дослідницька діяльність, у якій велика частина або вся інформація, яка використовується учнями, береться з Інтернету» [10]. Веб-квести призначені були для того, щоб правильно використовувати час учнів, щоб зосередитися на використанні інформації, а не на її пошуку, для підтримки мислення школярів на рівнях аналізу, синтезу й оцінювання.

Веб-квести були як короткочасні (тобто розраховані на одне-три заняття) і довготривалі, які могли тривати протягом чотирьох і більше занять. Розглянемо основні вимоги, що висувалися до веб-квесту на прикладі підготовки й презентації проекту для учнів 4 класу (розвиток зв'язного мовлення) на задану тему, наприклад, «Відкриття нового супермаркету».

Обов'язковим елементом веб-квесту була інструкція, у якій надавалося описання суті проекту, розподілення ролей і завдань, які мали бути зрозумілими, цікавими та здійсненими, а також було визначення підсумкового результату спільної

роботи. Також в інструкції учням надавався список інформаційних ресурсів, необхідних для виконання завдання, опис критеріїв і параметрів оцінювання веб-квесту.

Крім того, необхідним елементом інструкції були рекомендації щодо узагальнення та форми презентації виконаної роботи. В інструкції надавалася мотивуюча інформація, у якій вказувалася корисність досвіду, який діти отримують під час роботи над веб-квестом.

Наприклад: «Наша компанія відкриває новий супермаркет. У цьому супермаркеті подаватимуть різні речі, які сподобаються дітям. Компанія найняла вашу команду для свого нового супермаркету. До команди входять кухар, щоб готувати здорову їжу та допомагати в плануванні меню (відкрито у супермаркеті міні-пекарня); інспектор з безпеки харчових продуктів; менеджер, який має організувати ефективну співпрацю фахівців, займатися рекламою супермаркету та сприяти продажу спеціальних буклетів.

– Вашим першим завданням є завершити книжку «Супермаркет: менеджерова відповідальність», щоб показати, що ви розумієте цей проєкт.

– Ваше друге завдання – придумати назву вашого супермаркету, виходячи з того, які речі там пропонується. Шеф-кухар має розробити меню й рецепти, які використовуватиме для приготування їжі тощо. Кожен член команди отримає індивідуальну оцінку за внесок у загальний проєкт згідно з його роллю. Завершивши цей веб-квест, ви дізнаєтеся багато нового про мережу супермаркетів».

Організація проведеної роботи забезпечила наступні результати: було створено комфортне освітнє середовище та умови для задоволення індивідуальних освітніх потреб суб'єктів освітньо-виховного процесу (вчителів, учнів); діти самостійно мали змогу обрати пріоритетні інтерактивні технології; підвищилася освітня мотивація школярів; були

сформовані навички цілепокладання, планування своєї діяльності, вміння здійснювати самоконтроль і самооцінку.

Цікавими були **парні та групові інтерактивні ігри** на уроках письма та читання (1 клас), коли учням ми пропонували розгадування кросвордів та ребусів, вправ на спостережливість та розвиток уваги (наприклад, «Порахуй іграшки», «Знайди спільне», «Знайди відмінне»), вправи «Лабіринт» або «Прочитай прислів'я (скоромовку) за стрілками», «Абеткові ігри» (на кожну букву алфавіту потрібно було назвати будь-які предмети).

Наприклад, вивчаючи написання літери Ж, ж проводили парну гру **«Утвори й прочитай слова», «Встав потрібну букву»**.

У + Р ... + Ж ... + Й = УРОЖАЙ

ЖУК — К + Р + НА + Л = ЖУРНАЛ

ЖУ + К = ЖУК

ЖО + Л... + ДЬ = ЖОЛУДЬ

Гра «Утвори нове слово з певних букв»

ОРОВА ...УК ...КО ...КОЛА ...РОК ...ЛІВЦІ

Наступне завдання (**робота з деформованим текстом**): правильно прочитати речення, слова. спробувати виключити зайве.

УБИКИК (кубики)

ЯЛАЛЬК (лялька)

ЕДЕМАЖВ (ведмежа)

УРЖАНЛ (журнал)

ніСгове зайча. неДь вуб петлий. ніСг вуб комрий. няЖе піливз нісгове чазай.

(Снігове зайча. День був теплий. Сніг був мокрий. Женя зліпив снігове зайча)

Необхідно також зазначити про впровадження в освітній простір початкової школи **інтегрованого підходу до освіти** ключового у Концепції Нової української школи. Саме тому інтегровані уроки з успіхом впроваджуються в освітньому

просторі загальноосвітніх навчально-виховних закладів. Наприклад, для 3 класу було проведено інтегрований урок – ярмарок, в якому було поєднано позакласне читання, математику, трудове навчання. Діти обговорювали давню традицію українського народу – ярмарок. Грали в гру-змагання «Хто швидше дістанеться на ярмарок», в якій влаштували перегони на «возі» з прикладами. Розказали про давні ремесла, якими займалися давні предки. Розв'язали «ярмаркові задачі для розумової вдачі». Діти власноруч виготовили кошики, в які скуповували овочі та фрукти. А наостанок – пригостили один одного щедрими дарами осені.

У 2-му класі проведено було інтегрований урок з літературного читання, української мови та природознавства. На уроці розвивалося зв'язне мовлення, збагачувався словниковий запас, при цьому учні знайомились з характерними ознаками тварин, мешканцями рідного краю. Урок розпочався з емоційної хвилини, гри «Телефон» та виступу синоптика. У гості до школярів завітала синичка, яка загадувала загадки, розповідала про своїх друзів. Подякувала тендітна гостя за злагоджену роботу другокласників у групах і за годівнички з кормом, які турботливі діти підготували для зимуючих птахів у шкільному садку. «Бурхливим океаном знань» за допомогою особових займенників учні відправилися у подорож до чарівного місця, де зосередилися всі крайні точки нашої планети – до Антарктиди. Інтегрований урок продовжувався з привітання в колі, учні працювали з інформаційною брошурою, відгадували загадки, писали каліграфічно слова. Діти дізналися багато цікавих фактів про Антарктиду, а також вчилися визначати особу та число особових займенників. У кінці уроку кожен об'єктивно оцінив свою роботу на уроці з допомогою таблиці оцінювання.

Настрій зимових свят панував на інтегрованому уроці літературного читання та української мови у 4-му класі. Учні згадали всі свята зимового циклу, вчилися виразно читати вірш

С. Жупанина «На білих конях віхола...», а також визначали рід іменників. На урок завітала в гості Зима, поставила дітям питання за допомогою «методу кубування», слухала їх виразне читання в «кріслі автора», задала кожному індивідуальне домашнє завдання. Такі інтегровані уроки об'єднують різноманітні галузі: природничу, математичну, гуманітарну, соціальну, технологічну.

Наприклад, для учнів 4-го класу було проведено інтегрований урок – аукціон знань, в якому було поєднано математику, природознавство, україньську мову.

Гра «Аукціон знань»

Мета гри — ознайомити дітей з економічними термінами та професіями, розвивати інтелект та швидкість мислення.

Гра відбувалася на «біржі цінних паперів», у даному випадку — «акцій». «Акції» — це папери із запитаннями з будь-якого предмета чи теми (на закріплення). Кожен навчальний предмет мав певну кількість «акцій». Запитання до «акцій» разом з учителем розробляла група дітей, так звані «брокери».

«Аукціон» проходив так: «брокер» зачитував запитання «акції». Кожен з бажаючих «акціонерів» демонстрував знання з цього питання. Хто навів більше доводів, сповістив більше інформації, той і ставав володарем «акцій». Виграв той, хто зібрав більше «акцій». Він ще й ставав володарем навчального предмета, з якого проводився «аукціон», тобто отримував право задавати запитання товаришам, ставити оцінки, проводити фрагменти уроку, а також мав право отримувати «девіденти» у вигляді додаткових балів на наступних уроках. Володар «акції» міг продати їх товаришеві за ці бали. Тоді володарем предмета або його частини ставав товариш, який «купив» «акції».

Таким чином можна було утворити групи учнів за інтересами, так звані «акціонерні товариства». Отже, гра допомагала надати дитині право вибору, здійснити

диференційований підхід за інтересами. Продовжувати гру можна було й в позакласній роботі. Кожне «акціонерне товариство» могло сплачувати податок або «комісійний збі»" у вигляді номерів художньої самодіяльності або створення газет пізнавального, святкового, гумористичного та іншого характеру.

Зразки акцій з української мови

- 1.Іменник як частина мови (так з кожної частини мови).
- 2.Особливості відмінювання іменників (прикметників).
- 3.Часи дієслів.
- 4.Мова і мовлення.
- 5.Значення слова. Різноманітність словників.
- 6.Будова слова.
- 7.Все про речення.
- 8.Розділові знаки в середині речення та в кінці.
- 9.Пряма мова та діалог.
10. Текст. Як правильно його скласти.

Акції з природознавства

- 1.Життя хижих звірів узимку (восени).
- 2.Життя трав'яїдних звірів узимку (восени).
- 3.Життя птахів, що залишаються зимувати.
- 4.Перелітні птахи восени.
- 5.Життя комах у різні пори року.
- 6.Мешканці солоних водойм у різні пори року.
- 7.Мешканці річок та озер у різні пори року.
- 8.Акція найспостережливішого (зима, весна, літо, осінь).
- 9.Земля — куля.
- 10.Значення руху Землі.
- 11.Материки та їх мешканці.
- 12.Водойми та їх утворення.
- 13.Значення водойм для людини.
14. Форми земної поверхні та їх утворення.
15. Значення гір для людини.

Акції з математики

1. Дія додавання (- х :), її закони та використання.
2. Лінії у геометрії. Побудова та використання.
3. Різноманітність геометричних фігур, їх спільні та відмінні властивості.
4. Різноманітність геометричних тіл.
5. Площа фігур та її вимірювання.
6. Задачі на взаємозв'язок величин.
7. Натуральний ряд чисел. Одноцифрові та багатоцифрові числа.
8. Число нуль та його значення.
9. Раціональність прийомів усних обчислень.
10. Логічні задачі.

Отже, зміст інтегрованого навчання був спрямований на реалізацію компетентнісного підходу, а також сприяв розвитку особистості учня; формуванню соціальних, громадянських, екологічних та здоров'язбережувальних моделей поведінки особистості. Він динамічний, оскільки вчитель вибудовує алгоритм навчальної діяльності таким чином, що враховує у роботі всі види навчальної діяльності: фронтальну, парну, групову, індивідуальну, самотійну.

Отже, Нова українська школа має готувати своїх вихованців до життя в демократичному громадянському суспільстві; розвивати у них креативність й ініціативність; здатність критично мислити, приймати адекватні рішення і нести за них відповідальність; мотивувати до навчання протягом життя; виховувати громадянина і патріота України, який діє відповідно до морально-етичних принципів, толерантну особистість, здатну спілкуватися і взаємодіяти з представниками різних культур [1].

Нові цілі української школи потребують модернізації змісту освіти. Впроваджується в освітній процес інтегроване навчання. Особливості інтегрованого навчання полягають у можливості формування системного знання, формування ключових та предметних компетентностей, критичного

мислення, оскільки задіяними виявляються елементи знань із різних галузей.

Зміст початкової освіти має задовольняти освітні потреби кожної дитини відповідно до її інтересів і здібностей. Сучасні процеси реформування системи шкільної освіти торкаються таких її складників – методів, форм і засобів, а саме, інтерактивних методів навчання, які враховують вікові й пізнавальні особливості дітей та їхні здібності, інтереси й освітні потреби [2].

Психологи (В.Семиченко, О.Огієвич) стверджують, що інтерактивні методи навчання можуть стати одночасно й засобом самооновлення, самовдосконалення дитини, стимулятором гарного настрою [8].

З іншого боку, позитивні можливості гри, як педагогічного засобу, збільшують інтелектуальну напруженість, активізують розумові процеси особистості, підвищують інтерес до знань, тренують пам'ять, вміння міркувати логічно тощо. Захопившись грою, діти навіть не помічають, що навчаються [8]. Особливістю запропонованих ігор є їхня універсальність, тобто будь-який вчитель, незалежно від навчального предмету, та вікових особливостей учнів, зможе використовувати всі ці ігри, наповнивши їх своїм навчальним змістом. Зрозуміло, що підготовка уроку – гри потребує значно більше часу, ніж підготовка до звичайного уроку. Але педагогічний результат від такого заняття буде значно більшим.

Висновки. Широке використання ігрового інтерактивного методу в навчанні учнів початкової ланки освіти має багато переваг:

- гра залучає до активної пізнавальної діяльності кожного учня окремо й всіх разом, є ефективним засобом управління освітнім процесом;
- навчання у грі здійснюється за допомогою власної діяльності учня, в процесі якої засвоюється до 90% інформації;

- гра – вільна діяльність, що дає можливість вибору, самовираження, саморозвитку для її учасників;
- гра має певний результат і стимулює учня до досягнення мети (перемоги) й усвідомлення шляху досягнення мети;
- у грі команди або окремі учні спочатку рівні (немає поганих і гарних учнів, а тільки гравці); результат залежить від самого гравця, рівня його підготовленості, здібностей, витримки, умінь і характеру;
- безосібний процес навчання у грі набуває особистого значення;
- змагальність – невід’ємна складова гри – приваблива для учнів; задоволення, отримане від гри, створює комфортний стан на уроках і підсилює бажання вивчати предмет [7].

Література

1. Про освіту: Закон України: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Концепція НУШ: Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
3. Савченко О. Я, Бібік Н. М., Мартиненко В. О. Концепція початкової освіти // *Початкова школа*. 2016. № 6. С. 1–4.
4. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
5. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти. 1–2 класи. Київ : Т.Д. «Освіта-Центр+», 2018. 240 с.
6. Кондратенко Л.О. Психологія первинної шкільної неуспішності: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 488 с.

7. Кондратюк І.Г. Активізація навчальної діяльності учнів на уроці. Київ: Либідь, 2016. С.66-67.

8. Огієвич О. Дидактична гра – шлях до підвищення якості навчання і виховання учнів. Київ: Шкільний світ, 2015. С.12-15.

9. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник. Київ: Вища школа, 2004. 335 с.

10. Шелестова Л., Чиренко Н. Класному керівнику: колективні творчі справи. Київ: Шкільний світ, 2010. 128 с.

СЕКЦІЯ: РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Княжева Ірина Анатоліївна

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри
педагогіки,*

*Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*

Доріч Марина Сергіївна

*студентка магістратури Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ЗАВДАННЯ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті проаналізовано особливості становлення гендерної ідентичності у дітей дошкільного віку. Доведено, що статева ідентичність являє собою важливий компонент особистості, формування якого безпосередньо пов'язане з розвитком самосвідомості дитини; усвідомлення відповідальності за своє статеve здоров'я та благополуччя.

Ключові слова: гендерна ідентичність, старший дошкільний вік, завдання статевого виховання.

Вступ. З переосмисленням пріоритетів, цілей та завдань навчання і виховання дітей дошкільного віку, проблема становлення дитини як особистості, а також забезпечення її різнобічного і гармонійного розвитку набуває особливої актуальності. У Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні (2021 р.) й інших документах відзначається пріоритетна роль дошкільної освіти у формуванні особистості дитини, важливим аспектом якого є статеve виховання. Цій проблематиці присвятили свої дослідження вітчизняні (І. Бех, М. Єфіменко, О. Кононко, С. Максименко, Л. Олійник, Т. Титаренко, М. Ткалич та ін.) і зарубіжні (Дж. Батлер, Р.Брайдоті, Дж. Гаравей, В. Ешфорт, К. Зукер, Ф. Мейл, Н. Ньюкомб, А. Стерлінг, Р. Столлер та ін.) науковці.

Ученими доведено, що статеve виховання – це процес передання підростаючому поколінню знань, цінностей, настанов, що забезпечують розуміння і усвідомлення культурної, психологічної і фізичної різниці між гендерами й адекватне ставлення до питань статі. Його важливими завданням є формування гендерної ідентичності, статевої рівності, сприяння усвідомлення відповідальності за своє статеve здоров'я та благополуччя тощо [4; 3].

Зауважимо, що в педагогічних дослідженнях, і це є цілком природним і зрозумілим, у статевому вихованні дітей дошкільного віку акцент робиться не на фізіологічні, а на духовно моральні його аспекти.

Результати та обговорення. Особистість – це складна система ставлення людини до оточуючих людей, предметів і явищ довкілля, у тому числі і крізь призму статевої приналежності, як здатності виконувати в суспільстві самою природою задану чоловічу або жіночу функцію. Стать включає в себе складний набір репродуктивних, психологічних, поведінкових і соціальних аспектів, що сприяють формуванню

індивідуальності дитини відповідно до одного з двох основних гендерів – чоловічого або жіночого [8]. Гендер розглядається як предмет культури, що «...співвідноситься із соціальною класифікацією на «маскулінне» та «фемінне...» [14, с. 77].

Одним із основних компонентів особистості є усвідомлення «Я»-ідентичності, тобто відчуття своєї цілісності і безперервності в часі. Саме тому важливим завданням статевого виховання дітей дошкільного віку є формування їхньої гендерної ідентичності.

Основу дитячої ідентичності складають її зовні зумовлені компоненти, такі як стать або гендер і вік дитини. Гендер має багатокомпонентну структуру і визначається чотирма групами характеристик: біологічна стать, гендерні стереотипи, гендерні норми і гендерна ідентичність [9].

У дослідженнях В. Ashforth, Mael F. [10] та інших учених доведено, що ідентичність виявляється в афективній і смисловій сферах особистості, у поведінці, стратегіях життєвого вибору людини. Вона функційно надає цілісності, безперервності та визначеності особистості, забезпечує схожість з певними людьми й відмінність від інших. Усвідомлення «Я» як ідентичності є одним із основних компонентів особистості, що дає їй відчуття своєї цілісності і безперервності в часі. Ідентичність характеризує саме те, що залишається постійним, незважаючи на всі зміни і розвиток даної людини протягом її життя [6].

Е. Еріксон [12] виділяв три форми ідентичності:

1. Зовні зумовлена, яка створюється під впливом умов, що виключають для окремої людини вибору. Це приналежність людини до чоловічої або жіночої статі, до віковій групі, до певної раси, місця народження, національності і соціо-економічному прошарку. Ці чинники, протистояти яким дуже важко, визначають істотні компоненти ідентичності.

2. Придбана. Ця форма ідентичності включає самостійні

досягнення людини: його професійний статус, вільно обраним зв'язку, прихильності і орієнтації. Вона пов'язана зі ступенем незалежності людини, його стійкості до фрустрації і відповідальності.

3. Запозичена. Сюди входять засвоєні ролі, задані зовнішніми зразками. Часто вони приймаються під впливом очікувань оточуючих. Прикладами можуть слугувати ролі «лідера» й «підлеглого», «учня» і «вчителя», «батька» і «дитини», «дитини» і «дорослого» і т.п.

Проблема гендерної ідентичності привертає увагу великої кількості дослідників з різних дисциплін, включаючи психологію, медицину, соціологію, антропологію, гендерні студії та інші. Зокрема Дж. Бутлер з позиції сучасної філософії на засадах теорії перформативності студіює поняття гендеру та статевої ідентичності як соціально конструйовані [13]. Біологічні аспекти статевої різноманітності та статевої ідентичності розглянуто в дослідженнях Р. Брайдоті, К. Зукера, Дж. Моні, А. Стерлінг, Р. Столлера, Е. Оуклі та інших учених.

Доведено, що гендерна ідентичність – це базове, фундаментальне почуття приналежності до певної статі / гендеру, усвідомлення себе чоловіком, жінкою або істотою «проміжної» або «третьої» статі [3]. Її формування – це складний і багатогранний процес, що включає в себе взаємодію біологічних, психологічних, соціокультурних та інших чинників.

Н. Ньюкомб [1] вказує на те, що усвідомлення постійності статі пов'язано з розумінням дитиною того, що стать не змінюється, і проходить це в три етапи. Спочатку діти набувають гендерну ідентичність. Потім (у віці чотирьох років) вони дізнаються, що стать не змінюється з часом. До 5-6 річного віку більшість дітей вже знають, що стать залишається незмінним, незважаючи на зміну зовнішнього вигляду, одягу або поведінки. До цього віку дошкільник може заявити, що хлопчик, який надів плаття або грає з лялькою – це

дівчинка.

У віці близько п'яти років діти починають засвоювати стереотипи особистісних якостей і соціальної поведінки, тобто до 5-6 років у дитини формується гендерна ідентичність вже не на номінативному рівні, а як єдність переживань і рольової поведінки. До цього часу хлопчик розуміє, що коли він виросте, він буде чоловіком, дядьком, татом, а дівчинка – жінкою, тіткою, мамою. До 6-и років і у хлопчиків і у дівчат основні ознаки будь-якої статі – одяг, волосся, голос, обличчя. З'являються також опис відносин і психологічних особливостей [2].

Нестабільність гендерної ідентичності й помилки в питаннях сталості статі відображають нездатність дитини дізнатися про надійні підстави для віднесення себе до певної статі. Часто це відбувається у зв'язку з небажанням батьків говорити на цю тему. Тобто дорослі не схильні обговорювати з дітьми біологічні ознаки статі, і на практиці, пояснюючи дитині різницю між статями, використовують такі параметри, як одяг або зачіска, що веде до відомої двозначності, вказує Л. Вовк [1].

До 5-річного віку, діти починають демонструвати відповідну їхній статі поведінку. Наприклад, в закладі дошкільної освіти дівчат найчастіше можна бачити, коли вони граються з ляльками, допомагають накривати на стіл; вони виявляють більший, ніж хлопчики, інтерес до малювання і музики. Хлопчики цього ж віку будують різні споруди з конструктора, грають з машинами, і вважають за краще активні, рухливі ігри.

Діти старшого дошкільного віку можуть проявляти дуже жорсткі та стереотипні уявлення про те «що роблять хлопчики» і «що роблять дівчинки». При цьому хлопчики цього віку мають більш міцні стереотипи. Інформацію про такі стереотипи діти отримують, спостерігаючи за дорослими, сприймаючи їхні зауваження (наприклад, «хлопчики не

плачуть» або «дівчатка не б'ються»), а також роблячи висновки з телевізійних передач, доводить Л. Олійник [5].

Для дітей 5–6 років характерно засвоєння не тільки стереотипів соціальної поведінки, а й особистісних якостей, тобто старші дошкільнята починають пов'язувати певні особистісні риси з жіночою чи чоловічою поведінкою. Таким чином, у цьому віковому періоді у дитини формується гендерна ідентичність вже не на номінативному рівні, а як єдність переживань і рольової поведінки.

Між п'ятьма і сімома роками, діти досягають розуміння сталості статі. Або іншими словами настає усвідомлення так званої гендерної константності, тобто розуміння того, що біологічна стать людини залишається незмінною і не залежить від одягу або довжини волосся. Наприклад, діти цього віку розуміють, що хлопчик не стає дівчинкою, надягаючи плаття або граючи з ляльками [3].

Усвідомлення незворотності статевої приналежності супроводжується посиленням статевої диференціації поведінки й настанов. У дітей старшого дошкільного спостерігається розширення основних ознак будь-якої статі, крім одягу, волосся, голоси, особи, з'являється опис відносин і психологічних особливостей.

Аналіз особливостей становлення гендерної ідентичності у дітей [1; 2; 5; 7] свідчить про безумовне значення цього аспекту «Я – концепції» дитини для гармонійного і повноцінного розвитку особистості. Крім того, необхідність формування гендерної ідентичності саме в дошкільні роки, своєчасне виявлення порушень гендерної ідентичності і їх корекція зумовлена тим, що змінити гендерні установки після 6–7 років важко і навряд чи цілком імовірно.

У дітей старшого дошкільного віку в нормі сформованість гендерної ідентичності може бути представлена такими показниками: розвиток стереотипних уявлень про відповідну їхній статі поведінку; усвідомлення постійності статі;

розширення основних ознак розвитку статі; поява елементів статевого суб'єктивізму; первинна самооцінка себе як представника певної статі; формування гендерної ідентичності як єдність переживань і рольової поведінки [1].

З урахуванням зазначених показників, нами були виділені такі критерії оцінки сформованості у старших дошкільників гендерної ідентичності: стійкість ідентифікування себе як представника певної статі; емоційне ставлення до своєї статевої приналежності; адекватне ототожнення статі людини з відповідними соціальними ролями.

Після 6-7 років змінити гендерну ідентичність важко і навряд чи цілком імовірно. Тому дошкільний вік розглядається як найбільш сприйнятливий до формування ставлення до світу і до себе як представника певної статі.

Висновки. Отже, гендерна або статева ідентичність являє собою важливий компонент особистості, формування якого безпосередньо пов'язане з розвитком самосвідомості дитини і присвоєння нею соціального досвіду, а її формування є суттєвим й актуальним завданням статевого виховання дітей старшого дошкільного віку.

Література

1. Вовк Л. Специфіка становлення гендерної ідентичності дошкільників. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2018. Том 18, № 18. С. 58–66
2. Кононко О. Л. Розвиток статевої свідомості хлопчиків і дівчаток у дошкільний період. *Вихователю про психологію та педагогіку сексуального розвитку дитини*: Наук.-метод. зб. Київ, 1996. С. 91–119.
3. Мезеря І. В. Актуальні проблеми статевого виховання на сучасному етапі. Луганськ: Знання, 2003. 64 с.

4. Нежура Т. В., Собчук А. А. Статеве виховання дітей дошкільного віку через призму наступності систем дошкільної та початкової освіти. *Дошкільна педагогіка*. Випуск 31. Т. 2. 2021. С. 159–162.
5. Олійник Л. М. Статеве виховання у дошкільних закладах та початковій школі: навчально-методичний посібник. Миколаїв, 2011. 128 с.
6. Попович Н. В. Статеве виховання як педагогічна проблема. *Медсестринство*. 2019. № 7. С. 27–29.
7. Савченко Ю. Статеве виховання та статева просвіта дітей дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. № 5. С. 33–39.
8. Титаренко Т. М. Хлопчики і дівчатка: Психологічне становлення індивідуальності. Київ, 2003. 48 с.
9. Ткалич М. Гендерна психологія: навч. посіб. 2-ге вид., випр., доповн. Київ: Академвидав, 2016. 245 с.
10. Ashforth B. E., Mael F. Social Identity Theory and the Organization. *Academy of Management Review*. 1989. Vol. 14. Is. 1. P. 20–39.
11. Brunec I. K., Nantais M. M., Sutton J. E., Epstein R. A., Newcombe N. S. (in press). Exploration patterns shape cognitive map learning. *Cognition*. 2022. <https://doi.org/10.1016/j.cognition.2022.105360>
12. Erikson E. H. Identity, youth and crisis. New York: W. W. Norton Company, 1968. 336 p.
13. Oakley A. Sex, Gender and Society. Oxford, 1972. 276 p
Tuana N.. Re-fusing Nature/Nurture. *Essays in Feminist Philosophy*. Ed. By Azizan Y. Al-Hibri and Margaret Simons. Indiana University Press. Bloomington and Indianapolis, 199

Ноздрова Оксана Павлівна

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
педагогіки*

*Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса,
Україна*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО - ПЕДАГОГІЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. У статті висвітлено поняття «професійно-педагогічні цінності»; визначено зміст професійних ціннісних орієнтацій майбутніх учителів під час вивчення педагогічних дисциплін; зазначено позитивний вплив проведених студентами фрагментів лекцій, нестандартних педагогічних ситуацій на практичних заняттях з педагогічних дисциплін, на формування у майбутніх педагогів професійно-педагогічних цінностей.

Ключові слова: педагогічні цінності, професійні ціннісні орієнтації, педагогічні дисципліни, майбутні вчителі.

Вступ. В останні десятиліття поширився інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо цінностей освіти та ціннісних орієнтацій учителя. Вивчення цього феномену у межах психолого-педагогічної науки передбачає, перш за все, визначення сутності педагогічних цінностей та професійних ціннісних орієнтацій учителів. Вітчизняними та зарубіжними вченими розглядаються проблеми цінностей освіти (І. Зязюн), педагогічних цінностей та їх класифікації (С. Гончаренко), формування професійних ціннісних орієнтацій учителя (З. Курлянд) [3].

У психолого-педагогічних дослідженнях педагогічні цінності визначаються як норми, що регламентують професійно-педагогічну діяльність [2]; стійкі орієнтири, за якими вчитель співвідносить свою педагогічну діяльність і життєдіяльність [1]; особливості, які дозволяють учителеві задовольняти свої потреби і слугують орієнтирами його

соціальної і професійної активності, направленими на досягнення суспільно значущих цілей [2]; категорія духовних цінностей, у яких утілено найвищі досягнення педагогічної думки у вигляді ідей, концепцій, теорій [1].

Педагогічні цінності, на думку І.Зязюна, виступають як установка (готовність) здійснювати педагогами професійну діяльність певним чином. Готовність до діяльності, як відомо, є особливим психічним станом, що припускає наявність у суб'єкта образу певної дії і постійної спрямованості свідомості на її виконання. Професійна готовність учителя є багатофункціональним утворенням, ядром якого виступає світоглядна позиція особистості [4].

Результати та обговорення. Відповідно, професійні педагогічні цінності – це орієнтири, на основі яких людина обирає, опановує і виконує свою професійну діяльність. Професійні цінності – це віддзеркалення вимоги професії та суспільства до аксіосфери особистості фахівця [2]. На нашу думку, професійні цінності педагогічних фахівців визначаються сучасними цінностями освіти, її цілями, принципами, нормами, стають професійними ціннісними орієнтаціями.

Актуалізація системи цінностей, у тому числі й професійних, відбувається у внутрішньому світі студента, який є учасником освітнього процесу, пізнавальної діяльності. Навчальний матеріал з педагогічних дисциплін сприяє трансформації отриманих знань в особистісну систему професійно - педагогічних цінностей.

У процесі навчальної діяльності в студента відпрацьовується індивідуальна система цінностей на основі соціально-духовних і професійно - педагогічних цінностей, закладених у зміст педагогічних дисциплін, які вивчаються. Ця система суб'єктивна для особистості студента, але в той же час об'єктивно відображає її спрямованість, розкриває мотиви й інтереси, за якими можливо судити про характер професійних

цінностей і ціннісних орієнтацій. Особистість постійно співвідносить свої цінності з суспільними цінностями, які служать еталоном її поведінки.

Педагогічні дисципліни в системі підготовки студентів до професійної діяльності посідають важливе місце.

Сенс вивчення педагогічних дисциплін полягає у формуванні вміння студентів використовувати педагогічні знання для оптимізації результатів педагогічної діяльності, розвитку здатності розглядати педагогічні явища, процеси й факти з певної позиції, що містить у своїй основі професійні цінності.

Наприклад, підготовка та проведення студентами фрагментів різних типів лекцій з дисципліни «Педагогіка вищої освіти» сприяла формуванню критичного та аналітичного мислення в студентів-магістрантів, педагогічної культури, професійно - педагогічних цінностей.

Сьогодні викликає інтерес розгляд особливостей проведення нових типів лекцій. Це **проблемна лекція, лекція-візуалізація, лекція - провокація, «лекція вдвох», лекція «прес-конференція»**. Розглянемо різновиди лекцій, які презентували студенти-магістранти під час викладання дисципліни «Педагогіка вищої освіти».

Впровадження лекцій **проблемного характеру** забезпечувало досягнення трьох основних цілей: засвоєння студентами теоретичних знань; розвиток мислення; формування пізнавального інтересу до змісту навчального предмета та професійної мотивації майбутнього фахівця.

Підготовка **лекції-візуалізації** студентом полягала у перекодуванні, переконструюванні навчальної інформації з теми лекційного заняття у візуальну форму для пред'явлення її слухачам через технічні засоби навчання або вручну (схеми, малюнки, креслення тощо). До цієї роботи залучалися також слухачі, у них формувалися відповідні вміння, розвивався

високий рівень активності, виховувалося особистісне ставлення до змісту навчання.

Зміст навчального матеріалу в живому діалогічному спілкуванні двох «викладачів-студентів» між собою ми здійснювали в новому типі лекції – «**лекції вдвох**». Тут моделювалися реальні професійні ситуації обговорення теоретичних питань із різних позицій двома фахівцями, наприклад, представниками двох наукових шкіл; теоретиком і практиком; прихильником і супротивником того чи іншого педагогічного рішення тощо. У процесі проведення «лекції вдвох» здійснювалася актуалізація наявних у слухачів знань, необхідних для розуміння навчальної проблеми й участі в спільній роботі, створювалася проблемна ситуація, висувалися гіпотези її вирішення, обґрунтовувався кінцевий варіант спільного рішення. Наявність двох джерел персоніфікованої інформації змушував їх порівнювати різні точки зору, робити вибір, приєднуватися до тієї або іншої з них або виробляти свою.

Необхідність розвитку в студентів або слухачів умінь оперативно аналізувати професійні ситуації, виступати в ролі опонентів, рецензентів, вирізняти неправильну або неточну інформацію призвела до розробки **лекції-провокації**.

Досвід участі в **лекціях «прес-конференціях»** дозволяв викладачеві та студентам відпрацьовувати вміння задавати питання й відповідати на них, варіювати форми спілкування, виходити з важких комунікативних ситуацій, виховувати в собі якості полеміста, формувати навички доказу та спростування, урахування позиції людини, яка задала питання.

Описані типи лекцій дозволили реалізувати діалогічні відносини між викладачами та студентами. Розробка й «читання» таких лекцій майбутніми вчителями вимагала додаткових творчих зусиль щодо підготовки занять, емоційної інтелектуальної й навіть фізичної напруги, педагогічної майстерності, психолого-педагогічної підготовки.

Висновки. Отже, результативність перетворення педагогічних знань на професійні цінності студентів багато в чому визначається структуруванням змісту педагогічних дисциплін як процесу розв'язання логічних задач, що сприяє не тільки усвідомленню смислу та сутності матеріалу, а й стимулює перехід знань у смислові установки, ціннісні орієнтації та особистісні смисли.

До змісту педагогічної навчальної інформації важливо включати матеріал, що стимулює розвиток емоцій, почуттів, умінь спиратись на них під час сприймання педагогічного знання й здатності до співпереживання в спільній пізнавальній діяльності. Недооцінка емоційного змісту наукового знання значною мірою збіднює емоційну сферу майбутнього педагога, а відтак збіднює процес перетворення педагогічних знань у професійні цінності.

Проведені студентами фрагменти лекцій, нестандартні педагогічні ситуації на практичних заняттях з педагогічних дисциплін формують у майбутніх педагогів професійно-педагогічні цінності. Педагогічними цінностями є норми, які регламентують педагогічну діяльність і виступають у якості пізнавально-дієвої системи; слугують сполучною ланкою між суспільним світоглядом у сфері освіти та діяльністю педагога.

Література

1. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 396 с.

2. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: Методичні поради молодим науковцям. Київ, 1993. С.57-59.

3. Педагогічна майстерність: підручник /За ред. І.А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.

4. Теслюк В.М. Формування педагогічної майстерності майбутнього викладача: теоретико-методичний аспект: монографія. Ліра-К, 2020. 26 с.

Бартенєва Ірина Олександрівна

*кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
педагогіки*

*Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Одеса,
Україна*

ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано ефективність застосування системи національних цінностей в процесі виховання толерантної поведінки у дітей під час підготовки педагогів та доведено її педагогічну доцільність.

Ключові слова: толерантна поведінка, підготовка вчителя, виховання, особистість, національні цінності.

Вступ. Актуальність дослідження – це наростання в суспільстві соціальної тривожності, агресивності та жорстокості зумовили ідеологічна та соціальна нестабільність у країні та низький рівень моральних цінностей. Ці реалії життя забезпечили передумови для кризи духовно-ціннісних орієнтацій суспільства. Для вирішення цих проблем суспільству потрібно створювати умови для гуманізації освітнього процесу, а також демократизації стосунків між його учасниками, де в центрі уваги: людина як найвища соціальна цінність, а пріоритетом стануть загальнолюдські цінності та гармонічні стосунки з навколишнім світом.

Втілення в життя гуманістичних ідей пов'язано із розвитком та вихованням толерантної особистості. А це передбачає духовно-моральне виховання дітей, підготовку до активної та соціально значущої життєдіяльності. Ці аспекти відображені у Національній доктрині розвитку освіти України XXI столітті, Законах України «Про освіту» та інших документах, що зазначають дитину як найвищу цінність. А

один з основних напрямів освітянської діяльності виділяють стратегію на забезпечення життєдіяльності дитини.

Результати і обговорення. Для вирішення проблем, які пов'язані з нашими новими соціальними реаліями, необхідна зміна самої людини, її моралі, свідомості, освіти. Пріоритетне значення має впровадження в суспільну свідомість і практику соціальних стосунків ідей толерантності; виховання основ толерантної поведінки

У науковому доробку багатьох учених (І.Бех, А.Богуш, В.Маралов, А.Маслоу, О.Коберник, Т.Кравченко, В.Кремень, Н.Побірченко, О.Пометун, О.Сухомлинська та ін.) увага звертається на необхідності якомога раніше знайомити дітей з гуманістичними поняттями, навчати доброті, моральними уявленнями, виховувати у них відповідні особисті властивості [6].

Дитина повинна мати моральні норми, цінності, у неї повинні формуватися погляди на важливість людської гідності, розуміння цінності своєї постаті, а також і інших людей, виховуватися толерантність, почуття солідарності й бажання до співпраці. Але, нажаль, проблема виховання толерантності хоч і є актуальною, але мало вивчена. У зв'язку з цим існує протиріччя між необхідністю виховання толерантності у дітей і недоостатньою кількістю науково-обґрунтованих технологій цього процесу.

Національне виховання є одним із головних пріоритетів, органічною складовою освіти. Його основна мета – виховання свідомого громадянина, патріота, набуття дітьми соціального досвіду, формування у дітей потреби та уміння жити в громадському суспільстві. Однією з найважливіших педагогічних задач, визначених Законом України «Про освіту», є виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до Батьківщини, поваги до народних традицій, звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів,

свідомого ціннісного ставлення до себе, оточення та довкілля» [2].

Кожен народ протягом своєї історії виробляє свою систему цінностей, що віддзеркалює його характер, соціально-економічний стан, політичний устрій тощо. Радикальні зміни в житті народу завжди супроводжуються переоцінкою цінностей, що веде до зміни світогляду.

Становлення системи цінностей людини розглядалися багатьма вченими (Д.Антонович, С.Божович, Д.Джола, І.Зязюн, В.Винниченко, С.Герасимов, О.Воропай, М.Грушевський, М.Гончаренко, Є.Маланюк тощо) [6].

Метою виховання на засадах національних цінностей є надання допомоги дітям у пізнанні та засвоєнні моральних та духовних цінностей, які відповідають стратегічній меті розвитку суспільства, забезпечують гармонію взаємин людини з соціальним і природним середовищем.

Цінностями є моральні основи для поведінки. Кожній особистості притаманна своя специфічна ієрархія цих цінностей, які виступають зв'язуючою ланкою індивідуального і суспільного життя. Особистісні цінності відображаються у свідомості у формі ціннісних орієнтацій – найважливіших елементів внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань і відмежовують значущі від неістотних, не значущих.

На нашу думку, для виховання у дітей толерантної поведінки, слід виділити наступні угруповання цінностей:

- національні: патріотизм, історична пам'ять, готовність до захисту Батьківщини, любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій;

- громадянські: прагнення до соціальної гармонії, відстоювання соціальної і міжетнічної справедливості, пошана до національно-культурних вартостей інших народів,

толерантне ставлення до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним вартостям;

– сімейні: піклування про дітей, піклування про батьків і старших у сім'ї; пошана до предків, догляд за їхніми могилами; взаємна любов батьків; злагода та довір'я між членами сім'ї; гармонія стосунків поколінь у сім'ї; демократизм стосунків, повага до прав дитини і старших; відповідальність за інших членів сім'ї; дотримання народних звичаїв, охорона традицій, гостинність;

– особистісні: внутрішня свобода, самоповага; воля (самоконтроль, самодисципліна, наполегливість тощо); гармонія душі та зовнішньої поведінки; терпеливість; вміння мовчати і слухати інших; культ доброго імені, почуття честі, надійність у праці, партнерстві, у збереженні чужої таємниці тощо;

– валео-екологічні: дотримання правил гігієни в приватному, родинному, громадському житті, на виробництві, тощо; самоусвідомлення і переживання своєї єдності з природою, любов і дбайливе ставлення до всього живого на Землі [3].

Провідними вартостями українського народу О.Вишенський вважає: утвердження добра і засудження зла; шанобливе ставлення до української моралі; любов до Батьківщини, рідної землі; високий демократизм і увагу до особистості; гуманістичну спрямованість та орієнтацію виховання на розвиток душі дитини; єдність з природою, любов до праці; прагнення до соціальної гармонії [1].

В свою чергу Г.Лозко переконана, що правильно організована система вивчення національних ідеалів, традицій, звичаїв, що базується на національному світогляді та ідеології народу, сприятиме формуванню цілісної, національно-свідомої особистості з почуттям власної гідності та високими моральними якостями, що слугують складовими толерантності [5].

На нашу думку, очевидним є те, що педагогічне вчення про виховання толерантності на засадах національних цінностей тісно пов'язане з етнокультурологією та етнопедагогікою.

Засвоюючи національні цінності, сформовані народом і людством, дитина набуває відповідні риси характеру та вдачі, громадянські, патріотичні та інтернаціональні якості. Ефективність цього процесу значно зростає за умови використання низки етнокультурних засобів. Це, зокрема, рідна мова; рідна історія; побутова культура; родинно-побутова культура; народні традиції, звичаї, обряди; усна народна творчість; літературні твори; дитячі ігри та забави. Вважаємо необхідним детальніше зупинитися на кожному з них та довести їх актуальність в процесі виховання толерантної поведінки у дітей на засадах національних цінностей.

Науковцями толерантність інтерпретується як етико-філософська категорія, найважливіший принцип взаємовідносин між людьми, ціннісна орієнтація особистості, невід'ємна риса професіоналізму та зрілості людини, гуманістична парадигма сучасної освіти тощо [3].

У сучасних філософських, психолого-педагогічних дослідженнях толерантність розглядається як цілісний прояв особистості, що виражається в позитивній міжособистісній взаємодії членів суспільства на основі збереження індивідуальності кожного, взаємної поваги і рівноправності сторін [2].

Основними характеристиками толерантності є: підтримка особистості в процесі спілкування; здатність бачити одне одного; відкритість взаємне співробітництво на основі рівних прав кожного.

На виховання культури толерантності впливає сукупність впливів усіх громадських інститутів, які забезпечують передачу з покоління до покоління акумульованого соціально-культурного досвіду, моральних норм и цінностей. Серед них

на першому місці, звісно, родина, тобто приклад сімейних пріоритетів: відносин дорослих, їх думок, суджень, дій.

Істотно впливає освітнє середовище дитини, що несе свої цінності, особливу систему відносин, виду діяльності. Формування толерантності базується на знаннях педагога особливостей дітей, відносин між ними.

При організації роботи по вихованню культури толерантного спілкування педагогам необхідно знати і враховувати:

- індивідуальні особливості кожної дитини, особливості виховання в сім'ї, сімейної культури;
- національний склад колективу учнів;
- проблеми у відносинах між дітьми, їх причини;
- культурні особливості навколишнього середовища;
- етнопедагогічні і етнопсихологічні риси культури, під впливом якої складаються відносини серед учнів і в сім'ях [1].

Висновки. Формування толерантності та толерантної поведінки – тривалий і багатогранний процес, який пов'язаний з формуванням культури міжособистісних відносин. На побутовому рівні діти постійно вбирають, освоюють традиції та звичаї своїх сусідів, в школі вивчають історію інших народів, осягають спільність нашого соціально історичного розвитку. Діти накопичують досвід міжнаціонального спілкування в спільній діяльності, в повсякденних контактах. Подальшого дослідження потребують аспекти щодо впливу статевих та вікових особливостей на характер толерантної поведінки вихованців, які можуть бути відображені в методичних рекомендаціях, практикумах для вихователів, «школи молодих батьків».

Під час професійної підготовки майбутніх педагогів щодо формування толерантної поведінки, необхідно розвивати ціннісне ставлення дітей до принципів толерантної поведінки між людьми, що забезпечує порозуміння в різноманітному

оточуючому світі; стимулювати їх осмислювати потреби в толерантній поведінці; заохочувати їх бути толерантними.

Література

1. Анілова А.П., Малиношевський Р.В. Виховання особистості у добродійній діяльності: метод. посібник. Київ, Ніжин: Лисенко, 2015. 191 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості: сходження до духовності. Київ : Либідь, 2006. 272 с.

3. Жук Т. Становлення Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.pedrada.com.ua/article/301-stanovlennya-novo-ukransko-sh>

4. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Дошкільне виховання*. 2003. С.5-15.

5. Крицька Л. Громадянські ціннісні орієнтації учнівської молоді. *Педагогіка і психологія*. 1997. С.166-179.

6. Лозко Г. Українське народознавство. 3-тє видав. Харків. 2005.С.155-157.

7. Омельченко Ж. Формування загальнолюдських цінностей як мети виховання в працях видатних мислителів. *Педагогіка і психологія*. 1996. С.199-200.

8. Чупрій Л. Моральні цінності як основа відродження української нації. *Рідна школа*. 2003. С.34-36.

Галіцян Ольга Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Штреблєв Михайло Юрійович

*здобувач наукового ступеня доктора філософії
аспірант кафедри педагогіки Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського», Одеса, Україна*

САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

Анотація. Стаття розкриває результати аналізу наукових джерел з проблеми самоосвітньої діяльності та самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Висвітлено параметри універсалізації поняття та його розширену інтерпретацію в контексті сучасних наукових розвідок.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, самоосвітня компетентність.

Вступ. Інноваційна за змістом і характером динаміка світових тенденцій розвитку суспільства вимагає формування випереджувальної освітньої політики. Стратегії самостійного пізнання стають механізмом, який забезпечує можливість вільної реалізації суб'єктів педагогічного процесу, право вибору особистістю індивідуальної траєкторії професійного розвитку.

Сучасні вимоги до професійних якостей майбутніх фахівців різних галузей передбачають запровадження такої освітньої моделі їхньої підготовки, яка б забезпечувала їх становлення як конкурентоспроможних фахівців із високим рівнем творчого потенціалу, суб'єктів саморозвитку і професійного самовдосконалення, здатних діяти, відповідально вирішувати освітні завдання у безперервно змінних умовах педагогічної реальності.

Мета статті полягає в уточненні сутності поняття «самоосвітня компетентність» та екстраполяції його змісту на конкретизацію феномена «самоосвітня компетентність фахівця з фізичної культури і спорту».

Результати та обговорення. Особливістю самоосвітньої компетентності, на думку В. Цісарук, І. Цісарук, є формування її на основі набуття досвіду самостійних спроб і досягнень у самоосвітній діяльності, вироблення власної індивідуальної системи навчання, переходу від копіювання зразків самоосвіти до створення власної моделі, долучення самоосвіти до способу життя студента. Вчені визначають самоосвітню компетентність як якість особистості, що характеризує її здатність до систематичної самостійної пізнавальної діяльності, спрямованої на продовження власної освіти в загальнокультурному та професійному аспектах [5].

Отже, можна розглядати самоосвітню компетентність як одну з важливих складових життєвої компетентності, яка являє собою систему здібностей, що забезпечують особистості можливість успішно вирішувати життєві завдання, успішно здійснювати свою життєдіяльність у всіх її проявах .

Самоосвітню компетентність С. Рой визначає як інтегративну якість особистості, що проявляється у здатності до цілеспрямованої, самостійно організованої освітньої діяльності, а також у наявності певного комплексу знань, умінь, навичок та особистісно-професійного досвіду, що дозволяють здійснювати таку діяльність [4].

Говорячи про професійну компетентність, варто зробити наголос на важливості прагнення і здатності молодій людині реалізувати свій потенціал, збагачувати життєвий і професійний досвід, досягати успіхів у сфері педагогіки. Оскільки компетентність включає в себе когнітивний, мотиваційно-ціннісний та вольовий компоненти, важливо надавати увагу здатності випускника свідомо визначити життєву стратегію, формулювати плани, докладати зусиль для

їх реалізації.

Таким чином, самостійна робота студентів як вид їх навчально-пізнавальної діяльності сприяє виробленню установки на самостійне та систематичне поповнення своїх знань, умінь орієнтуватися в потоці інформації при вирішенні навчально-професійних задач, відповідному просуванню від нижчих до вищих рівнів розумової діяльності, тобто до формування самоосвітньої компетентності. Специфіку формування самоосвітньої компетентності в процесі професійної підготовки, можна представити, наступним чином: самоосвіта є результатом професійної освіти й обов'язковою умовою її ефективності. Взаємозв'язок процесів освіти та самоосвіти зумовлений тим, що самоосвіта сприяє накопиченню знань, формуванню інтелекту, розвитку, розумових сил і здібностей; самоосвіта є інформативним процесом, складником розумового самовиховання, завдяки якому виробляються якості, потрібні для успішного оволодіння знаннями та фаховими компетентностями.

Вивчаючи особливості формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців, Т. Потапчук, Н. Кравець термін «формування самоосвітньої компетентності» розуміють як єдність, взаємопроникнення двох процесів: зовнішнього педагогічного впливу викладача на студента з метою засвоєння ним самоосвітніх знань, умінь і навичок та внутрішнього процесу самовдосконалення особистості майбутнього фахівця. Процес формування самоосвітньої компетентності включає систему ситуацій здобуття самоосвітнього досвіду: поява інтересу до самоосвіти як нового ресурсу розвитку та конкурентоспроможності; пошук і вибудовування власної системи; перетворення творчої самоосвітньої роботи в необхідний елемент професійної діяльності та вільного часу фахівця [3].

О. Підгірним обгрунтовано, що самоосвіта – це спеціально організована, самостійна, систематична

пізнавальна саморегулювальна діяльність, спрямована на досягнення суспільно значущих освітніх цілей, задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів і підвищення професійної кваліфікації. Спираючись на це, О. Підгірний стверджує, що поняття «самоосвітня діяльність» можна розтлумачити як керовану особистістю діяльність у закладі вищої освіти та за його межами, що передбачає наявність суспільної та професійної самосвідомості, готовності і здатності самостійно та відповідально набувати знання, вміння, навички та професійні компетентності у професійній галузі зокрема, й набуття досвіду побудови індивідуальної освітньої траєкторії[1].

У дослідженнях О. Підгірного розкрито та схарактеризовано зміст феномена «самоосвітня компетентність майбутнього вчителя фізичної культури» як інтегративного особистісно-професійного конструкту що репрезентує внутрішню спрямованість особистості на самоідентифікацію, самореалізацію та самовдосконалення як суб'єкта професійної (освітньої-виховної, фізкультурно-спортивної) діяльності та концентрує прагнення особистості реалізовувати освітній, професійний та творчий потенціал на аксіологічно-світоглядному рівні з опорою на сформовану професійну позицію [2].

Самоосвітня компетентність розглядається також як необхідна складова професійної компетентності та виявляється як інтегрована якість особистості, яка характеризується наявністю певним чином структурованих та організованих знань, умінь і навичок, самоосвітніх мотивів, прагнень та інтересу до самовдосконалення, наявність досвіду самостійної діяльності, направленістю на здобуття освіти впродовж життя, ціннісних орієнтацій, що сприяють успішному вирішенню питань власної самореалізації, саморозвитку та самовиховання .

Висновки. На підставі аналізу наукових джерел доходимо

певних висновків. Самоосвітня компетентність – це інтегративна властивість особистості, що характеризується емоційно-ціннісним ставленням до саморозвитку й самоосвіти, комплексом знань щодо планування та реалізації самоосвітньої діяльності, знаннями про способи самовиховання; наявністю досвіду ефективного вирішення проблем саморозвитку, розробки й реалізації моделей підготовки студентів до самоосвітньої діяльності; спрямованістю на безперервний саморозвиток, розвиток якостей професіонала, самовдосконалення та самоосвіту в галузі фізичної культури і спорту.

Література

1. Підгірний О. В. Формування самоосвітньої компетентності сучасного вчителя фізичної культури: теоретичний аналіз проблеми. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції *«Проблеми якості дошкільної освіти і професійної підготовки майбутніх педагогів у вищій школі»*. м. Львів (26–27 жовтня 2017 р.). 2017. С.80–82.

2. Підгірний О. В. Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх учителів фізичної культури. *«Світоглядні горизонти місії вчителя нової української школи»*. м. Одеса (19–20 вересня 2019 р.). 2019. С.85–87.

3. Потапчук Т., Кравець Н. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Освітологічний дискурс*. Том 32 №1. 2021. С. 121-127.

4. Рой С. Самоосвітня компетентність майбутніх учителів гуманітарного профілю: сутність і структура. *Наука і освіта*. №8. 2015. С.125-130.

5. Цісарук В., Цісарук І. Самоосвітня компетентність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій. *Молодь і ринок*. № 7(162) (2018). С. 32-37.

Ноздрова Оксана Павлівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

Бойко Варвара Петрівна

здобувач вищої освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ АРТ-ТЕРАПІЇ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. У дослідженні розкрито особливості та переваги арт-терапевтичних підходів; показано результативність і безсумнівну користь застосування арт-терапії в школі. Доведено, що арт-терапія в початкових класах може стати ефективною здоров'язберігаючою технологією, яку можуть використовувати не тільки психологи, а й вчителі.

Ключові слова: арт-терапія, початкова школа, мистецтво, здоров'язбережувальне середовище.

Вступ. У Державному стандарті початкової освіти вказано, що метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб. Це формування цінностей та розвиток самостійності, творчості, допитливості, що забезпечують її готовність до життя в демократичному й інформаційному суспільстві, продовження навчання в основній школі [3].

У типовій освітній програмі для закладів загальної середньої освіти під керівництвом О. Я. Савченко висвітлено, що метою навчання мистецтва у школі є всебічний художньо-естетичний розвиток особистості дитини, освоєння нею культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва; плекання пошани до вітчизняної та зарубіжної спадщини; формування ключових, мистецьких предметних та міжпредметних

компетентностей, необхідних для художньо-творчого самовираження в особистому та суспільному житті [2].

Одне з основних завдань сучасних уроків мистецтва - знімати нервово-психічні перевантаження, відновлювати позитивний емоційно - енергетичний тонус учнів. Разом з основними формами роботи з дітьми на уроках варто використовувати елементи арт-терапії. Вона створює позитивний психофізіологічний вплив на дитину, а крім цього впливає й на його духовне здоров'я [3].

Результати та обговорення. Арт-терапія — це вид психологічної корекції та психотерапії, заснований на мистецтві та творчості. Арт-терапія допомагає зняти психічну напругу та стрес, подолати тривожність і страхи, агресію та імпульсивність, а також гармонізувати внутрішній стан людини в різних вікових періодах [5].

Арт-терапія дослівно означає - лікування творчістю. Цей метод дозволяє висловлювати накопичені почуття, емоції та переживання безпечним чином. Вивчаючи твір мистецтва, школяр проводить певний самоаналіз внутрішнього стану, що допомагає розібратися в собі [2].

Засновники методу арт-терапії (А. Хілл, Л. Чампернон, М. Наумбург) зосереджували увагу на створенні необхідних умов для творчості, не втручаючись у процес створення образів [1].

М. Власюк виділяв такі види арт-терапії: музикотерапію, танцювальну терапію, драмотерапію, казкотерапію, бібліотерапію, маскотерапію, етнотерапію, ігротерапію, кольоротерапію, фототерапію, лялькотерапію, оригамі тощо [2]. Це було зроблено для того, щоб довести освітянській спільноті, що уроки з елементами арт-терапії у початковій школі допомагають доторкнутися до внутрішнього світу дітей; безсловесно зрозуміти переживання учнів, оцінити психологічний стан школярів. Адже, ще у далекому минулому філософи Піфагор та Платон вважали музику кращим лікувальним засобом; розглядали позитивний вплив музики на

людину, надаючи їй роль ефективного засобу виховання гармонії в людині [2].

Наприклад, музикотерапію доцільно використовувати на таких етапах уроку мистецтва: слухання музики, розучування пісні, рух під музику. Також можна проводити рефлексію під ненав'язливий музичний супровід, що буде активізовувати пам'ять та уяву учнів.

Музична терапія широко використовується з метою надання соціально-психологічної допомоги та підтримки тим, хто відчуває самотність, невпевненість в собі, закомплексованість. Це профілактика ряду соматичних захворювань, а також засіб полегшення страждань, реабілітації після перенесених захворювань чи травм [5].

Ч. Кохлер визначав музикотерапію як процес, у якому застосовується музика та всі сторони її впливу — фізична, емоційна, інтелектуальна, соціальна, естетична та духовна з метою покращення чи збереження здоров'я людини. Музикотерапія може бути засобом профілактики, реабілітації, лікування [4].

Сприйняття музики - це складний психічний процес. З одного боку, це елементарне акустичне сприймання звукових сигналів як щось таке, що ми чуємо та що діє на органи слуху. З іншого — це процес пізнання уявленого художнього змісту в музичній матерії. Сприймаючи музику, людина виражає своє емоційне "я". В свідомості відтворюються переживання, образи та думки, втілені композитором у музичному творі [1].

У дослідженні ми визначили, що програми музичних творів будуються на основі поступової зміни настрою, динаміки та темпу з урахуванням їх різного емоційного навантаження.

- Перший твір має формувати певну атмосферу для всього заняття, проявляти настрій учасників групи. Це спокійний твір, який відрізняється розслаблюючою дією.

- Другий твір – динамічний, драматичний, напружений, несе основне навантаження. Його функція полягає в стимулюванні інтенсивних емоцій, спогадів, асоціацій проєктивного характеру з особистого життя людини.

- Третій твір має зняти напруження та створити атмосферу спокою. Він може бути спокійним або навпаки, енергійним, який дає заряд бадьорості, оптимізму, енергії [2].

Дослідник Джеймс Л. Корнінг виділяв такі види музикотерапії:

- **Рецептивна музикотерапія** відрізняється тим, що учень у процесі музикотерапевтичного сеансу не бере в ньому активної участі, займаючи позицію простого слухача.

- **Активні методи музичної терапії** засновані на активній роботі з музичним матеріалом: інструментальна гра, спів.

- **Інтегративна музикотерапія** поряд з музикою задіює можливості інших видів мистецтва: малювання під музику, музично-рухливі ігри, пантоміма, пластична драматизація під музику, створення віршів, малюнків, оповідань після прослуховування музики [4].

Професор К. Brassia виділяв такі відмінності між навчанням музики та музикотерапією:

- Навчання музики є закритим однонапрямленим навчальним процесом, натомість музикотерапія є процесом відкритим, який передбачає експериментування, взаємодію і розвиток.

- Зміст музичної освіти поділено на теми, наперед визначені навчальною програмою; зміст музикотерапії є динамічним і може витворюватися у процесі.

- Діяльність при навчанні музики планується таким чином, щоб удосконалити виконання та вивчення музичного твору; у музикотерапії якість виконання розглядається через призму досягнення терапевтичного ефекту [3].

Наприклад, для розвитку ритмічного відчуття на уроках музичного мистецтва в початковій школі діти придумували слова з заданому ритмі (тема: «Музика навколо нас», 1 клас). Вони створювали ритмічну відповідь на ритмічне запитання.

Ми запропонували учням дидактичну гру «Відгадай пісню за ритмом», де вчитель демонстрував ритмічний малюнок пісні «Ой у лісі калина». Учні з задоволенням під цю ж пісню імпровізували ритмічний акомпанімент.

На цьому ж уроці учні під час читання вірша з паузами «Україна, мій рідний край», старанно демонстрували завдання вчителя – простукати придуманий ритм до вірша. За активної форми арт-терапії школярі самі створювали продукти творчості: малюнки, оповідання, колажі, брали активну участь у театральних та музичних виставках тощо. Надзвичайно важливо було навчити дитину пізнавати саму себе, бачити прекрасне, сприймати навколишній світ, правильно висловлювати свої думки.

Прикладом театральних-драматичних завдань була інсценізація пісень «Два півники», «Ходить гарбуз по городу» (1 клас, тема «Народний фольклор»). Під час театралізованих перевтілень учні ставали учасниками гри.

Хочемо зазначити, що на уроці музичного мистецтва у початковій школі (2 клас, тема «Музичний світ навколо тебе») для розвитку звуковисотного й інтонаційного слуху учні виконували наступні завдання вчителя :

- 1) необхідно створити мелодію вашого імені;
- 2) створити «Музичну казку», де герої, з якими діти зустрінуться в музичному мандруванні, будуть передавати почуття радості, суму, спокою, упевненості тощо. Діти для цього використовували інструменти для шумового оркестру.

У дослідженні ми визначили, що арт-терапія – це здоров'язберезувальне середовище на уроках в початковій школі. Її складові: це музикотерапія, фольклорна арт-терапія,

вокалотерапія, драматерапія, кольоротерапія тощо. За допомогою методів арт-терапії створюється психологічний клімат на уроках в початковій школі; приємні емоції тонізують центральну нервову систему, стимулюють дихання та кровообіг. Наведемо приклад використання арт-терапії на уроках образотворчого мистецтва у початковій школі.

Ми у дослідженні довели, що на уроці з образотворчого мистецтва (1 клас, тема «Дивовижний світ природи») арт-терапевтична вправа «Каракулі» сприяла оптимізації міжособистісного та внутрішньо-групового спілкування, групової згуртованості, розвитку й вдосконаленню комунікативних навичок. Ця вправа налаштовувала на прояв взаємної емоційної підтримки.

У дослідженні ми зазначили, що техніка «каракулі» мала діагностичну спрямованість і сприяла дослідженню людиною власних почуттів, переживань, а також зняттю м'язових, емоційних напружень, розслабленню.

Техніка «каракулі» розвивала сферу творчого потенціалу особистості, сприяла особистісному зростанню людини, підвищенню її впевненості у власних можливостях. Дана образотворча техніка в поєднанні з музикою спонукала особистість дитини до саморозкриття, дослідженню власного емоційного стану, розвитку творчої уяви.

Пропонуємо у дослідженні опис вправи «каракулі»: учасникам пропонувалося вибрати папір і образотворчі матеріали за бажанням. Необхідно було послухати ритм і настрої музичного твору; уявити собі образ, про який розповідала музика; потім зобразити його експресивно (за допомогою каракулів, ляпок, ліній, крапок, плям, відбитків тощо).

На етапі обговорення учні розповідали про свій малюнок; відзначали, чи вийшло передати задуманий образ, чи вийшло у них що-небудь несподіване; на що малюнок міг бути схожим; що позначав обраний для малюнка колір. Інші учасники

терапевтичної групи теж підключалися для обговорення й інтерпретації робіт, розповідали про свої враження від творчого процесу, відзначали емоційний клімат у класі.

Або ж наведемо приклад арт-терапевтичної вправи «Дозволяю собі грати» на уроках образотворчого мистецтва в початковій школі (2 клас, тема «У казки в гостях»). Для роботи ми використовували аркуші паперу й образотворчі матеріали: акварель, гуаш, крейду, ручки, олівці. При малюванні «не тією рукою» (лівою рукою) розкривалися нові почуття, з'являлися нові уміння, учні ставали більш спонтанними.

Ми у дослідженні могли спостерігати за допомогою арт-терапії прояв прихованих дитячих страхів і переживань, або, навпаки, прояв світлих і безтурботних образів. Образотворче мистецтво дозволила дітям відчувати й зрозуміти себе; навчило вільно висловлювати свої думки й відчуття, звільняючись від негативних емоцій і переживань.

Висновки. Арт-терапія є формою корекції емоційного стану, якою можна користуватись для зняття накопиченої психічної напруги та для того, щоб заспокоїтись чи просто зосередитись. Творчість дитини реалізована у процесі арт-терапії дає можливість висловити та відтворити внутрішні почуття, переживання, сумніви, конфлікти та сподівання шляхом вираження враження про музичний твір і здатна виражати неусвідомлюваний зміст психічного життя.

Урок мистецтва у початковій школі має не тільки дидактичну та виховну функції, а ще й профілактичну, демонструючи внутрішній світ учнів.

Література

1. Гельбак А. М. Музикотерапія як освітня інновація // Психологія: від теорії до практики : інноваційні технології в роботі практичного психолога. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (7 червня 2018 року). Тернопіль, 2019. С.44.

2.Замелюк М. І., Магдисюк Л. І., Ольхова Н. В. Арт-терапія як засіб творчої самореалізації особистості.//Психологія: реальність і перспективи. № 10. 2019. С. 51-58.

3.Мішеченко В., Пішун С. Музичне мистецтво в структурі інтегрованих занять в початковій школі // Молодь і ринок.№6. 2018. С.89-90.

4.Музикотерапія в Україні : збірник статей / Заг. ред. О.Львова, О.Вознесенської. Випуск 1. Львів : ПП «Видавництво «БОНА», 2018. 76 с.

5.Сидоренко Т. Арт-терапія як необхідна складова педагогічної діяльності в інклюзивній мистецькій освіті // Перспективи та інновації науки. № 14 (32). 2023. С.45-46.

Тягнирядно Євгенія Василівна

*кандидат педагогічних наук, доцентка, професорка кафедри
мовної підготовки*

*Одеського державного університету внутрішніх справ, Одеса,
Україна*

Ноздрова Катерина Віталіївна

*здобувач вищої освіти, спеціальності «Право» інституту права
та безпеки*

*Одеського державного університету внутрішніх справ, Одеса,
Україна*

**ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДІВ ПРАВОВОЇ
ІНФОРМОВАНOSTІ СУСПІЛЬСТВА У СИСТЕМІ
ГРОМАДЯНСЬОГО ВИХОВАННЯ - ВИМОГА
СЬОГОДЕННЯ**

Анотація. У дослідженні зазначено про запровадження методів практичної юридичної освіти для підвищення ефективності правового виховання майбутніх фахівців юридичної галузі; формування у них навичок самостійної роботи, що підвищило рівень їхньої кваліфікації; виховання належного рівня правової культури, що забезпечило

належний правовий захист громадян. Доведено, що методика правового виховання, яка здійснюється різними методами та засобами, сприяє отриманню знань і навичок, необхідних у професійній діяльності.

Ключові слова: правове виховання, методи правового виховання, засоби масової інформації.

Вступ. Правове виховання як складний соціально-педагогічний процес, що посідає особливе місце у системі громадянського виховання, потребує філософського осмислення та обґрунтування задля адекватного вибору його шляхів, методів та форм.

У сучасний період категорія «правове виховання» вживається в педагогічній, правовій, філософській, соціологічній літературі, а також у повсякденному вжитку у спілкуванні між людьми та засобах масової інформації (ЗМІ).

Питання правового виховання досліджувалися багатьма науковцями, а саме такими як: В. Гойман, С. Гусарев, Д. Керімов, М. Козюбра, В. Копейчиков, П. Недбайло, Є. Назаренко, П. Рабінович, Т. Радько, О.Слюсаренко, О. Тихомиров, О. Шмоткін, І. Яковюк тощо.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної юридичної науки проблемами правового виховання займаються такі вчені-юристи, як В. Андрейцев, Д. Бочаров, С. Демський, В. Колісник, О. Петришин, С. Погребняк, Ю. Смігцук, В. Тацій тощо.

Незважаючи на розмаїття поглядів щодо різних аспектів правового виховання, його зміст, методи, моделі практичної реалізації, напрями впливу на суспільні відносини та на розвиток самої правової системи потребують подальшого дослідження й вдосконалення.

Існує необхідність наукового обґрунтування методики використання інформаційно-комунікаційних технологій як ефективного засобу виховання та створення правового виховного середовища

Результати та обговорення. У дослідженні ми

визначаємо, що не випадково на стику педагогіки та правознавства виникає формування у неї правової культури й активної правомірної поведінки. Слід зазначити, що поняття «правове виховання» є словосполученням, яке складається з двох термінів: «право» і «виховання», а тому й сам феномен правового виховання входить до предметної сфери як педагогічної, так і правової науки (тобто особлива дисципліна - правова педагогіка, головним предметом якої (проте не єдиним) є загально педагогічні та загально правові основи правового виховання [6]).

Проте існує й більш загальний рівень дослідження правового виховання - це рівень комплексного багатогранного осмислення природи правового виховання як соціального феномену, його світоглядно-методологічних основ та граничних підстав.

У демократичному суспільстві, де взаємини між людьми ґрунтуються передусім на засадах гуманізму, повноцінна діяльність кожної особистості може бути ефективною, якщо вона спирається на свідомість і переконання. Тому група методів, спрямована на формування цих якостей, є визначальною.

Вирішальними цілями правового виховання є запровадження методів практичної юридичної освіти, формування навиків самостійної роботи, що підвищить рівень їхньої кваліфікації, виховання належного рівня правової культури, забезпечення належного правового захисту громадян.

До методів правового виховання належать конкретні й багатоманітні прийоми педагогічної, емоційної, логіко-гносеологічної дії. На сучасному етапі існує необхідність у розробці психолого-педагогічного супроводу, орієнтованого на формування унікального правового простору, що забезпечить набуття майбутніми фахівцями досвіду дій у різних життєвих та професійних ситуаціях, які регулюються

правом.

У подальшому важливим є визначення напрямів підвищення ефективності правового виховання майбутніх фахівців юридичної галузі. Методика правового виховання здійснюється різними методами та засобами, що сприяють отриманню знань і навичок, необхідних у професійній діяльності. Серед методів доцільно виокремити інтерактивні, навчання один одного.

Метод мозкового штурму. Цей метод варто застосовувати на початкових стадіях вирішення питань. Головне завдання - запропонувати найбільше варіантів, не вдаючись до їх аналізу та критики. А вже під час роботи віднайти найоптимальніші варіанти.

Дебати. Вони можливі за наявності двох різних чи протилежних позицій щодо одного і того ж питання. У ході дебатів кожна зі сторін намагається довести правильність своєї позиції. У дебатах також бере участь незалежна група, котра є арбітром і приймає рішення з окресленого питання. Часто вирішальне слово належить викладачу права, який є куратором юридичної клініки.

Використання слайдів і відеоматеріалів. Використання наочних матеріалів - один із ефективних методів навчання. Слайди містять різноманітні схеми, таблиці, а також відеозаписи роботи з клієнтами. Корисним є перегляд і обговорення художніх фільмів на правову тематику. Зустрічі з юристами-практиками, суддями, працівниками практичних підрозділів правоохоронних органів. Актуальними і корисними є зустрічі з працівниками практичних підрозділів, під час яких можна отримати відповіді на питання, що виникають у роботі. Це водночас можуть бути короткі лекції, круглі столи, бесіди тощо [8].

Сутність всіх методик правового виховання зводиться до наступного: пропонується досліджувати не підготовлені задачі, а реальні життєві правові ситуації. Відтак здобувачі

вищої освіти під керівництвом досвідчених викладачів безпосередньо працюють із учасниками правовідносин, надаючи безкоштовні юридичні послуги представникам тих верств населення, отримання платної юридичної допомоги для яких є практично неможливим.

Робота молодих юристів дає змогу з'ясувати цінність і значення отриманих теоретичних знань і оволодіти технікою вживання цих знань на практиці. Така форма навчання набагато цінніша, оскільки дає змогу спілкуватися з людьми, які дійсно потребують допомоги [5].

Наприклад, робота в юридичній клініці дає змогу, зокрема, навчитися: спілкуватися з громадянами, які потребують консультації, а саме правильно ставити запитання, щоб одразу отримати необхідну для вирішення проблеми інформацію; ввічливо, тактовно вести розмову, обґрунтовано, чітко і просто викладати своє бачення вирішення справи людям різного рівня освіти, віку, способу життя, характеру тощо; практично застосовувати знання професійної етики юриста у взаєминах із клієнтами та колегами; будувати стратегію вирішення поставленої проблеми, аналізувати обставини справи, визначати засоби, складати план дій для отримання бажаного результату в складних справах; аналізувати законодавство, навчальну літературу, віднаходити нормативно-правові акти та статті, які безпосередньо регулюють відносини, покладені в основу справи; готувати юридичні документи [9].

Загалом участь у роботі юридичної клініки не тільки дає змогу курсантам отримати навички практичної роботи, які будуть необхідні їм для подальшої діяльності, але й полегшує засвоєння основних дисциплін під час навчання. Перефразовуючи відому приказку, можна сказати: ліпше раз побачити реалізацію правової норми, аніж сім раз її прочитати. Більше того, вона змінює стиль життя, оскільки отримані успіхи на практиці дають змогу йому подолати психологічний

комплекс «молодого фахівця» та панічний страх перед отриманням нового завдання навчитися організовувати свій час, відповідально й цілеспрямовано ставитися до професійного становлення.

Під час проходження практики в юридичній клініці студента, який вислухав клієнта, проконсультувавши його, склав позовну заяву чи інший правовий документ і представив інтереси клієнта в суді, готують як спеціаліста не лише викладачі, але й багато високопрофесійних юристів-практиків. Адже у цих випадках студент наочно перевіряє якість власноручно складеного документа, бачить застосування права на практиці, спілкується з колегами по справі, іншими учасниками процесу, вступає з ними в дискусії і завдяки цьому професійно зростає. Зіткнувшись із конкретною життєвою ситуацією, він починає по-іншому сприймати право, закон.

На відміну від академічної освіти, тут процес пізнання відбувається від практики до теорії. Студент починає замислюватися над тим, яких знань йому бракує. У нього, за правило, виникає потреба вкотре вдаватися до теорії, яку він свого часу, ймовірно, неналежно осмислив. Саме це і дає підстави стверджувати, що «клінічна» освіта забезпечить можливість готувати саме юристів, а не просто випускників юридичних вузів із дипломами, але без навичок юридичної діяльності [3].

Правове виховання - один зі шляхів активної соціалізації особи, причому такої соціалізації, якої вимагає суспільство на даний час [5]. За формування правової держави в Україні постала потреба щодо нових правових знань, понять, концепцій, адекватних зміненим історичним умовам. За сучасних умов динамічно розвиваються і інтелектуальні, раціональні, і психологічні (емоційні, вольові та ін.) компоненти правосвідомості. На тлі динамізму змістовних компонентів правового виховання відповідно розвиваються також форми правового виховання.

Відтак затребуваною постає модернізація форм правового виховання. Традиційні форми правового виховання повинні бути адаптовані до нових умов життя суспільства. Так, лекції, бесіди як традиційні форми правового виховання повинні поєднуватися з інформаційними технологіями, більш сучасними інформаційними формами поширення правових знань. Необхідні також нові форми правового виховання, які можуть здійснюватися за допомогою комп'ютерних і телекомунікаційних технологій. Доцільно використовувати можливості цифрового телемовлення. Завдяки інформаційним технологіям суттєво зросла швидкість поширення правової інформації.

За інформаційної глобалізації, формування світового інформаційного суспільства можливості інформаційних технологій у сфері поширення інформації у глобальному масштабі все більше зростають. У юридичній літературі методи правового виховання визначаються як способи цілеспрямованого впливу на правосвідомість людини. Розрізняють методи формування правосвідомості (переконання, доказ, бесіди, лекції, розповіді, диспути на правові теми, обговорення друкованих матеріалів, творів літератури і мистецтва на правову тематику, навіювання), методи формування мотивів, навичок, звичок правомірної поведінки (вимоги, привчання, приклад, змагання), методи стимулювання і стягнення [3].

Л.М. Герасіна зазначає, що під час виховання почуття відповідальності необхідно зважати на вибір правильного методу, зокрема правового виховання. Адже, через помилку під час вибору методу правова пропаганда, наприклад, може виявитися неефективною, якщо не матиме негативний ефект [6].

Методи, способи, форми, прийоми та засоби діяльності суб'єктів системи правового виховання визначаються передусім системою суб'єкт-об'єктних відносин та

закономірностями функціонування конкретного суспільства на певному історичному етапі.

Метод правового виховання - це сукупність способів і прийомів правовиховного впливу, які забезпечують реалізацію та досягнення мети правового виховання. Багатолітня практика виховання людей у суспільстві і наука про методи його виховання - методологія - розробили і випробували чимало прийомів і способів дії на свідомість і поведінку людини для нормального активного життя в людському суспільстві. У цьому процесі використовуються насамперед методи правового переконання, правового заохочення, позитивного правового прикладу, правового навіювання, правового примусу тощо [6].

Метод переконання передбачає гуманний («м'який») вплив суб'єкта на свідомість, почуття і волю об'єкта невербальними і вербальними засобами з метою формування у нього активної позиції та позитивних якостей законослухняної особистості. Особливість цього методу полягає в тому, що, впливаючи на свідомість, психіку, почуття, ідеї, досвід, логіку особистості, вона добровільно перевтілює їх у очікувані суспільством позитивні мотиви поведінки, які надалі керують її діями.

Метод заохочення - це комплекс прийомів і засобів морального і матеріального стимулювання кращих результатів різнобічної діяльності особистості, її успіху у вихованні. Суть заохочення полягає передусім у тому, що воно дає змогу зберегти у свідомості приємні спогади, пов'язані з цим типом поведінки, а отже, це сприятиме формуванню позитивної установки.

Метод примусу - це система прийомів і способів, за допомогою яких суб'єкт примушує об'єкта розвивати й удосконалювати свої кращі якості та відмовлятися від поганих, шкідливих звичок. Примус у правовиховній роботі - це використання таких заходів, які впливають на свідомість та

поведінку не достатньо вихованих представників населення і примушують їх виконувати покладені на них обов'язки, норми та висунуті перед ними завдання всупереч їх волі [1]. Примус спрямований на те, щоб об'єкт правовиховного впливу спочатку під зовнішнім тиском дотримувався належних правил поведінки, що згодом повинно перейти у стійкі стереотипи законослухняної поведінки. Основними прийомами примусу, що використовуються у правовиховній роботі є: нагадування, попередження, вимога усунути недоліки, заборона, створення відповідної громадської думки, попередження про притягнення до дисциплінарної відповідальності, застосування дисциплінарного стягнення.

Метод прикладу — це цілеспрямований, планомірний, систематичний та системний вплив на свідомість і поведінку особистості сукупністю позитивних особистих прикладів із боку керівників, педагогів, вихователів, представників старшого покоління, авторитетних особистостей. Практика правовиховної діяльності свідчить, що саме авторитетним людям тут належить провідна роль, особливо якщо мова йде про правовиховну роботу з молодим поколінням. Вивіреним і особистісно спрямованим виховним впливом на неформального лідера молодіжної групи обов'язково дасть суттєві результати в плані правового виховання молоді, і зазвичай такі результати є набагато більш плідними, аніж ті, які отримані від застосування методів примусу, заохочення, переконання тощо [7].

Метод змагання у правовиховній роботі дає змогу створити атмосферу здорового суперництва, рівняння на лідерів, стимулювання співпраці між усіма учасниками правовиховного процесу, а також, що є однією з найголовніших умов, забезпечує згуртованість, взаємоповагу та взаєморозуміння у колективі.

Метод спостереження передбачає цілеспрямовану, систематичну та системну діяльність відповідно до

попередньо розроблених планів чи програм, фіксацію тих явищ, феноменів, які цікавлять педагогів, керівників, інших учасників правовиховного процесу, з метою їх обробки, дослідження, аналізу й подальшого використання у практичній правовиховній діяльності.

Застосування методів правового виховання залежить від цілей, завдань, видів правовиховної діяльності, вікових груп вихованців, їх особистісних, педагогічних, психологічних якостей, умов і місця організації правового виховання. Слід констатувати, що правовому вихованню завадять такі чинники, як низький рівень правосвідомості більшості населення, правовий нігілізм, високий рівень корупції та інших правопорушень, деформація професійної правосвідомості, неефективна правовиховна робота відповідних державних органів та юридичних служб, самоусунення низки інститутів громадянського суспільства від правового виховання, неефективні форми залучення інститутів громадянського суспільства до правовиховної діяльності, недосконалість форм, методів, засобів правовиховної діяльності тощо. На ефективність правового виховання впливають соціальні витрати перехідного періоду, а також наслідки ринкових перетворень, зокрема, прагнення до збагачення, наживи, матеріального достатку, що призводить до духовного зубожіння, кризи духовного життя. Як зазначається в літературі, нині «спостерігається невисокий рівень правової свідомості, на який впливає ідеологію ринку» [5].

Як зазначає С.І. Максимов: «коли суспільство відмовилося від тоталітарних методів неправового державного управління і спробувало стати на шлях правової держави, а обмежені раніше в політичному і економічному плані люди отримали більш-менш реальну можливість користуватися правами і свободами, одразу стали відчутними низький рівень правової культури суспільства, десятиліттями пануюча у ньому зневага до права, її недооцінка» [9].

Сучасне суспільство стикається з багатьма протиріччями у сфері правового виховання, зокрема між зростанням духовних запитів громадян і реальними можливостями для їх задоволення, які пояснюються глибиною і тяжкістю деформацій минулих років, занедбаністю справ у різних сферах економіки та соціального життя, у тому числі і в правовій сфері [13]. Внаслідок цього у правовому вихованні відсутні незаперечні норми і цінності, а в свідомості багатьох людей змішалися такі поняття, як «добро» і «зло», «правомірне» і «неправомірне», «законне» і «незаконне», «справедливе» і «несправедливе»; істотно знецінені такі поняття, як «милосердя», «порядність», «правда» [9].

Удосконалення традиційних форм і методів правового виховання, їх адаптація до змін, вироблення більш ефективних форм, засобів, методів правової інформованості суспільства - вимога сьогодення. Необхідно підкреслити, що на початку ХХІ століття для нашого суспільства ЗМІ стали грати більш суттєву роль, всебічну і всеосяжну. Тенденція зростання впливу мас-медіа на життя суспільства з року в рік прогресує, починає формуватися інформаційне суспільство, яке на сьогоднішній день є найважливішою складовою суспільної системи в цілому. Якщо говорити про інформаційну функцію суспільства, то засоби масової інформації стають не «провідником» інформації, а займаються її формуванням.

Для того щоб керувати правовиховним впливом засобів масової інформації на свідомість аудиторії, необхідно, перш за все, таким чином, її орієнтувати, щоб вона могла активно засвоювати моральну і правову інформацію. Всі соціальні осередки суспільства, а також література, мистецтво і вся система ідейно-політичного виховання повинні бути фундаментом у розвитку позитивного відношення людини до правових цінностей, систематично прищеплювати йому інтерес до інформації правовиховного характеру. Це дозволить підключити індивіда до системи складних соціальних зв'язків

в суспільстві, утворити перешкоду на шляху проникнення в його свідомість негативних поглядів і уявлень [5].

Висновки. Засоби масової інформації відіграють все більш значущу роль в питаннях формування цінностей і виразу оцінок різних соціальних утворень, виступають одним із значущих чинників формування ціннісних орієнтацій молоді. Це, перш за все електронні ЗМІ та Інтернет, які заповнюють значну частину дозвілля молоді, а отже, виступають як найважливіший інструмент формування духовного світу, культурних цінностей, соціальних установок, норм поведінки нових поколінь [4].

На сучасному етапі розвитку країни необхідно удосконалювати діяльність ЗМІ з правової освіти населення з метою підвищення її ефективності, а саме: потрібно звести дану завдання в ранг національних пріоритетів, збільшити кількість і поліпшити якість публікацій з правової тематики в друкованих ЗМІ, організувати цю роботу системно. Важливими заходами представляються закріплення правової тематики за вузьким колом журналістів всередині редакції і створення при редакціях юридичних порад, що складаються з юристів і журналістів.

Погоджуючись з таким підходом, хочеться також додати: вимагають змін і концептуальні підходи ЗМІ до вибору правової тематики. Необхідна зміна вектору інтересів ЗМІ, від кримінальних тим, в яких укладена тільки інформаційна або рекреативна функція, до серйозної розмови про діяльність правоохоронних органів, суду, до матеріалів, орієнтованих на аналіз проблем в правовій сфері, в тому числі проблем правосуддя, стану і причин злочинності, до інших питань, які допомогли б усвідомити роль права в громадянському суспільстві. Безсумнівно це буде сприяти підвищенню правової культури населення [2].

Слід зазначити, що електронні ЗМІ і соціальні мережі, які стали новим інститутом соціалізації особистості,

відрізняються оперативністю і можливістю зворотного зв'язку, і ці якості активно використовують в пошуках інформації і спілкування різні соціальні групи, перш за все молодь. Медіатизація правового життя за допомогою Інтернету має свою специфіку: індивіди і групи, які використовують соціальні мережі, не тільки стають об'єктом інформаційно-правового впливу, але здатні стати суб'єктом формування масової правосвідомості [9]. Тому інформація правового характеру, що розміщується в Інтернеті має великий вплив на правову соціалізацію особистості та розвиток правової культури суспільства в цілому

Література

1.Болоніна С. В. Правосвідомість молоді в умовах системної кризи // *Юрист*. №10. 2004. С. 66 - 70.

2. Обговорено стан та перспективи інформатизації в Україні // *Прес-служба державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації*, 14.09.2012.[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article>

3. Питання концепції реформування інформаційного законодавства України / За ред. Р. Калюжного, В. Цимбалюк, М. Гуцалюк // *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні*. Київ : НТУУ«КПІ», Міністерства освіти і науки України, СБУ. 2000. 164 с.

4. Філософія права : підручник / За ред. О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2009. 320 с.

5.Плескач В.Л. Формування ринку інформаційних послуг в Україні : дис... доктора екон. наук : 08.02.03 / Плескач Валентина Леонідівна. Київ, 2007. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://dissert.com.ua/content/348922.html>

6.Романова І. А. Роль активних методів навчання у формуванні правової свідомості студентів // *Проблеми розробки і впровадження модульної системи професійного*

навчання : зб. наук, пр. Київ : Науковий світ, 2001. С. 309 - 316.

7. Дзундза А. І. Структура правового виховання як складної соціальної системи // *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2013. № 1 (54). С. 70-75.

8. Попадич О. Педагогічні умови правового виховання майбутніх фахівців комп'ютерної галузі // *Педагогіка і психологія проф. освіти*. 2013. № 1. С. 175-183.

9. Правове виховання в сучасній Україні : монографія. 2-ге вид., переробл. і допов. / За ред. В. Я. Тація, А. П. Гетьмана, О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2013. 440 с.

10. Лялько В. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі // *Інформатика та інформаційні технології в навчальному закладі*. 2007. №6. С. 44-49.

11. Костенко О. Юридична освіта і правове виховання як засоби забезпечення правопорядку (щодо юридичної освіти і правового виховання «соціально-натуралістського» типу) // *Право України*. 2011. № 8. С. 187- 196.

12. Фігель Ю. О. Роль юридичних клінік у формуванні вмінь реалізації права студентами юридичних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук : 12.00.01. Львів, 2011. 18 с.

13. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні : монографія / За ред. Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків: Право, 2009. 352 с.

Брянський Гліб Єгорович
*здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри педагогіки Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»,
Одеса, Україна*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЯК ВНУТРІШНЬОЇ ПЕРЕДУМОВИ ЙОГО ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті доведено необхідність формування творчого потенціалу особистості, зокрема майбутнього вчителя, як внутрішньої передумови творчої діяльності. Визначено сутність понять «творчий потенціал», «творча особистість», «обдарованість», види творчого потенціалу. З'ясовано структуру творчого потенціалу людини. Доведено роль мистецтва у формуванні творчої особистості майбутнього вчителя.

Ключові слова: особистість, майбутні вчителі, творчий потенціал, формування творчого потенціалу, творча діяльність, внутрішні передумови творчої діяльності.

Вступ. Сучасний учитель систематично має здобувати й узагальнювати нові знання, володіти новітніми технологіями та вміти їх застосовувати так, щоб в учнів формувалися вміння співставляти, систематизувати, використовувати їх у житті. Перед вищою педагогічною освітою стоїть завдання, окрім надання певних знань, умінь і навичок здобувачам освіти, розвивати у майбутніх учителів творчі здібності, формувати їх творчий потенціал.

Розвиток творчих здібностей неможливий без реалізації творчого потенціалу як направляючої сили пізнання.

Внутрішньою передумовою творчої діяльності, ядром творчої обдарованості є творчий потенціал, що являє собою сукупність можливостей, засобів, які можуть бути приведені в дію, використані для розв'язання певних задач, досягнення поставлених цілей [2].

Творчий потенціал розглядається як можливі творчі прояви особистості; творчі можливості, які закладені в кожній людині з народження, розкриваються в різних сферах творчої діяльності. Сучасні дослідження виокремлюють такі види потенціалу як «особистісний», «особистісно-професійний», «естетичний потенціал», «духовний потенціал», «комунікативний потенціал», «лідерський потенціал», «творчий потенціал» та ін. Творчий потенціал, що реалізується у творчих зусиллях, пов'язує можливості людини і її реальне життя в єдиний процес життєтворчості, в якому кожна мить може бути народженням нових можливостей та їх реалізацією.

Творчий потенціал людини може розглядатися у вузькому і широкому сенсах. У вузькому сенсі це творчі здібності, і, насамперед, здатність до уяви і креативного мислення, в широкому сенсі – це ще й особливості особистості, що сприяють реалізації творчих здібностей: мотиви, емоційні та вольові якості, рівень компетентності.

По суті творчий потенціал в широкому сенсі – це структура характеристик, притаманних творчим особистостям. При цьому якщо творчий потенціал у вузькому сенсі вимірюється, то в широкому сенсі – тільки прогнозується з урахуванням ступеня вираженості особистісних особливостей. Творчий потенціал, як ядро сутнісних сил особистості, виражає міру її активності у процесі засвоєння і переробки енергії, інформації і реалізується у діяльності, спілкуванні [1].

Зустрічаються різні конкретні підходи до структури творчого потенціалу. Так, наприклад, В.Моляко, досліджуючи проблему творчості та обдарованості, виділяє такі основні складові творчого потенціалу людини як: прагнення до розвитку, духовного зростання; здатність дивуватися, здібність повністю орієнтуватися в проблемі; спонтанність, безпосередність; адаптивна гнучкість; оригінальність, дивергентність мислення; здібність до швидкого засвоєння нових знань, «відкритість» новому досвіду; здібність до

синтезу, аналізу, комбінування, диференціації явищ; ентузіазм; здібність до самовираження, внутрішня зрілість, скептицизм, сміливість, мужність та ін. [1].

Автор називає такі наступні складові в системі творчого потенціалу: задатки, схильності, які проявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, уподобаннях, а також в динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість, частота і систематичність прояву, домінування пізнавальних інтересів; допитливість, прагнення до створення нового, схильність до розв'язку і пошуку проблем; швидкість засвоєння нової інформації, створення асоціативних масивів, схильність до постійних порівнянь, вироблення еталонів до наступного відбору інформації; прояви загального інтелекту – розуміння, швидкість оцінок і вибору шляхів розв'язку, адекватність дій; емоційна забарвленість процесів пізнання, емоційне ставлення, вплив почуттів на процес суб'єктивного оцінювання; наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, працьовитість, систематичність у роботі, сміливість прийняття рішень; креативність – вміння комбінувати, знаходити аналогії, реконструювати; схильність до зміни варіантів, економічність розв'язків, раціональне використання засобів, часу тощо; інтуїтивізм – здібність до швидких оцінок, рішень, прогнозів; порівняно більш швидке оволодіння вміннями, навичками, прийомами, оволодіння технікою праці, ремісничою майстерністю; здібність до побудови особистісних стратегій і тактик при розв'язанні загальних і спеціальних нових проблем, задач, пошуку виходу із складних нестандартних ситуацій тощо [3].

Всі ці якості займають важливе місце в особистісному аспекті творчої діяльності. О. Лук теж визначає творчу особистість через її характерні риси: готовність до ризику, імпульсивність, незалежність, нерівномірність успіхів при вивченні різних навчальних предметів, почуття гумору,

самобутність, пізнавальна скрупульозність, несприймання на віру, критичний погляд, сміливість уявлення та мислення [2].

Творчий потенціал особистості, на думку І. Волкової, має визначатися, розкриватися й розвиватися у процесі спеціально організованого її навчання та виховання, коли вона набуває та використовує власний досвід творчої роботи, залучається до реальних творчих справ. Завдяки цьому людина навчається правильно орієнтуватися у довкіллі, нарощує свої творчі здібності в різних видах діяльності.

Психологічна структура творчого потенціалу особистості, згідно досліджень творчості, співпадає з основними структурними елементами, які характеризують інші близькі поняття, такі як «творчість», «творча особистість», «обдарованість». Так, наприклад, творчу обдарованість розглядають як загальну психологічну передумову творчого розвитку, становлення творчої особистості і виділяє основні структурні компоненти обдарованості, такі як: домінуюча роль пізнавальної мотивації; дослідницька творча активність, яка проявляється в знаходженні нового, в постановці та розв'язанні проблем; можливість досягнення оригінальних, нестандартних рішень; можливість прогнозування і передбачення; здібність до створення ідеальних еталонів, які забезпечують високі естетичні, моральні, інтелектуальні оцінки. Концепція творчої обдарованості передбачає розробку і реалізацію спеціальних творчих програм та учбових матеріалів і являється теоретичною основою практичної допомоги талановитій людині в створенні умов для розвитку її творчого потенціалу. Все вище сказане зосереджує нас на думці про те, що творчий потенціал можна характеризувати різними рівнями прояву загальної обдарованості, творчих можливостей та здатностей, а його розвиток нерозривно пов'язаний з проблемою розвитку здібностей особистості, зокрема майбутнього вчителя.

Основою становлення світогляду, формування творчої особистості майбутнього вчителя є здатність бачити та розуміти інформацію, зокрема інформацію естетичного плану, яка є змістом культурного творчого середовища. Передумовою розвитку цієї здібності до естетичного сприйняття виступає інтерес та підвищена емоційна чутливість, тобто естетична сприйнятливність особистості. Естетичне сприйняття, що спирається на знання, накопичені попередніми поколіннями і в результаті власного досвіду, стає важливим фактором розвитку естетичного почуття та здібності до художньої творчості. На основі осмислення законів естетичного сприйняття людина не тільки відтворює об'єкт, але й творить новий [3].

У пробудженні естетичної чутливості, розвитку кращих людських почуттів, формуванні морального обличчя особистості велику роль відіграє краса та мистецтво. Щодо значення мистецтва для різностороннього розвитку людини, ми вважаємо, що воно дуже широко та глибоко охоплює різноманітні сторони психіки людини – не тільки уяву та почуття, але й думки та волю. Звідси – величезне значення мистецтва у розвитку свідомості та самосвідомості, виховання моральних почуттів та формуванні світогляду. Безумовно, велике значення мистецтва і в розумовому розвитку людини, звертаючись до образного мислення, мистецтво показує світ у всьому його різноманітті, збагачує новими уявленнями, вчить пов'язувати факти, робити нескладні умовиводи, розвиває пам'ять, уяву, фантазію. Мистецтво є також засобом спілкування і взаєморозуміння, воно зближує і об'єднує у спільних переживаннях та діях.

Тобто мистецтво є потужним прийомом формування творчої особистості майбутнього вчителя. Нажаль сьогодні мистецтво несправедливо витісняється з освітнього процесу, тому важливим є пошук шляхів залучення здобувачів освіти до

мистецтва, з'ясування ефективних умов розвитку творчого сприйняття, художньо-естетичного виховання.

У цілому до мистецтва, творів мистецтва висувається ряд вимог:

1. Мистецтво має бути високої художньої якості та мати ідейно-виховну цінність. «Смак не може розвиватися на посередніх речах, але тільки на найкращих», – казав І.Гете.

2. Мистецтво для людини має бути доступне її сприйманню. Занадто складне мистецтво викликає напруження свідомості, призводить до неправильного розуміння образу й нервового стомлення.

3. Мистецтво має бути багате і різноманітне за емоційним, смисловим змістом, а також за своїми виразними прийомами.

5. Твори мистецтва повинні бути позитивними, життєрадісними. У них не повинно бути місця песимізму, містиці, сентиментальності, а також грубості та жорстокості.

6. Мистецтво має вирізнятися простотою, ясністю, яскравістю образотворчих засобів. Воно має бути правдивим, позбавленим фальші, яка псує смак і характер.

7. Мистецтво має бути носієм високих моральних якостей, але цей моральний зміст не повинен перетворюватися на моралізування, яке знижує його моральний вплив на людину.

Зазначимо, що є ефективні психолого-педагогічні умови розвитку творчого мислення учнів як способи реалізації процесу розвитку творчої особистості, до яких відносимо: 1) формування у вчителів мотивації до розвитку творчого мислення учнів, оскільки надзвичайно важливою є поява у вчителів внутрішніх стимулів щодо усвідомлення важливості процесу виховання особистості з нестандартним типом мислення; 2) планомірне й систематичне створення на уроках проблемних ситуацій, які породжують пошукову потребу, намагання знайти необхідні та достатні для вирішення проблеми знання та способи діяльності; 3) удосконалення змісту позаурочної роботи, спрямованої на розвиток творчого

мислення дітей як урізноманітнення форм, методів, прийомів організації пошуково-творчої діяльності учнів; добір цікавого, емоційно-значущого матеріалу для засвоєння; опора на наочність [3].

Висновки. Формування творчої особистості майбутнього вчителя, підготовка його до педагогічної творчості – це проблема, вирішення якої на сьогоднішній день не завершене. Процес формування педагогічної творчості у майбутніх учителів не приведе до ефективних наслідків, якщо не буде передбачена його органічна єдність із розвитком становлення їх творчої особистості, творчого потенціалу, формуванням уміння сприйняти педагогічну діяльність як творчий процес. Щоб виховати справжню творчу особистість, розвинути потенційні творчі можливості, учителю необхідно оволодіти методами і засобами, які розвивають креативні риси особистості. Для реалізації такої мети педагог і сам повинен уміти творити, адже творчість розвивається через творчість. Творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Розвиток педагогічної творчості вчителів і підвищення результативності освітнього процесу залежить від психолого-педагогічних умов, правильно визначених шляхів розвитку та реалізації творчої педагогічної діяльності та особистісних якостей учителя.

Отже, педагогічна діяльність — це передусім діяльність творча. Бо подібно до того, як скульптор ліпить свої скульптури, художник пише картини, а ювелір обробляє коштовне каміння, учитель творить нову особистість, яка житиме в цьому суспільстві, стане його невід'ємною часткою.

Література

1. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод посібник //Ред. рада: В.М.Даній (голова), Г.М.Несен, Л.В.Сохань, І.Г.Єрмаков та ін. Київ, 1996. 792 с.

2. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя // *Рідна школа*. 2001. №5. С.55-57.

3. Сисоєва С.О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня. Київ, 1998. С. 365-370.

Тягнирядно Є.В.

*к. пед.н., доцентка, професорка кафедри мовної підготовки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ВИМОГИ ДО ТЕКСТІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Анотація. У статті схарактеризовано мовностилістичні вимоги до текстів нормативно-правових документів. Зазначено їх ознаки, логічні вимоги до змісту документів, які повинні відповідати сучасному рівню правових знань.

Ключові слова: нормативно-правові документи, зміст юридичного мовлення, мовностилістичні вимоги.

Вступ. Мова нормативних документів є частиною письмової юридичної мови. Це соціально та історично зумовлена система засобів, способів і правил словесного вираження понять, категорій, нормативних положень.

При створенні нових норм, положень особлива увага має приділятися окремим мовним засобам (реченням, словам, аббревіатурам, юридичним фразеологізмам тощо).

Мова та текст нормативних документів мають характеризуватися такими найважливішими ознаками: правильністю, тобто відповідати літературним нормам, що діють у мовній системі (орфоепічним, орфографічним, лексичним, морфологічним, синтаксичним, стилістичним, пунктуаційним);

- змістовністю, яка передбачає глибоке осмислення проблеми, теми й головної думки висловлювання, докладне ознайомлення з наявною інформацією з цієї теми, різнобічне

та повне розкриття теми, проблеми й уникнення зайвого; послідовністю, тобто логічністю та лаконічністю думок;

- багатством, що передбачає використання різноманітних засобів вираження думок у межах офіційно-ділового та наукового стилів, уникнення невиправданого повторення слів, однотипних конструкцій речень;

- точністю, яка залежить від глибини знань та поінформованості упорядника нормативного документа, а також від його активного словникового запасу. Виражаючи власні думки, слід добирати слова, які найбільш відповідають висловлюваному змісту;

- виразністю, для досягнення якої слід виділяти найважливіші місця висловлювання і виражати ставлення до предмета;

- доречністю та доцільністю, яка залежить від того, наскільки повно й глибоко оцінюється проблема, ситуація, інтереси, стан тощо.

Результати та обговорення. Зміст юридичних документів повинен викладатися грамотно. Писемна мова вимагає чітких синтаксичних конструкцій, суворого дотримання стилістичних норм і правил граматики. Власне мовна грамотність означає дотримання норм орфографії, пунктуації та граматики. Фактично ж вимога грамотності набагато ширша: крім власне мовного, існує професійно-мовний і комунікативний рівень грамотності. Всі терміни, спеціальні поняття, конструкції, що сформувалися під впливом особливостей професійного мислення, повинні відповідати сучасному рівню правових знань, вживатися лише тоді, коли вони справді необхідні. Комунікативно грамотний текст повинен унеможливити різне осмислення одного й того самого тексту. Тільки тоді текст буде однозначним. Між іншим, однозначність самі юристи нерідко називають однією з першорядних і важливих ознак юридичного мовлення [6].

Текст документа повинен бути зрозумілим. Зрозумілість письмового тексту також залежить від виразності шрифту (розбірливості почерку, розмірів абзацних відступів, кількості різних графічних виділень). Текст важко читається, якщо в ньому багато помилок, помарок, підкреслень, неоднакових інтервалів між словами, різних шрифтів [4].

При складанні юридичних документів необхідно постійно пам'ятати, що неправильне написання слів, словосполучень, неузгодженість відмінків речень і відмінкових закінчень, відсутність необхідних розділових знаків чи їх неправильне застосування, орфографічні, синтаксичні, пунктуаційні помилки ускладнюють зрозумілість тексту юридичного документа, створюють погане враження.

Мова офіційних документів абстрагується від індивідуальних мовних особливостей людей, що вимагає певної формальності мови, застосування стандартних термінів, усталених мовних конструкцій із суворо встановленими правилами їх тлумачення [2].

Формальність мови юридичних документів досягається використанням стандартних мовних зворотів. Стандартність офіційного мовлення виявляється по-різному: у повторенні одних і тих самих фраз і слів, синтаксичних конструкцій, у застосуванні лексичних і граматичних штамів.

Стандартні звороти, що вживаються при викладі норм права, слід розглядати як достоїнство офіційно-ділового стилю, адже незмінність викладу (тотожність, ідентичність) у викладі норм права сприяє однаково розумінню та застосуванню юридичного документа, єдності законності. Зокрема, розрізняють загальнодокументальні (сімейний стан, грошові засоби, письмова форма документа) та власне юридичні (укласти договір, юридичні сторони, погодження сторін) стійкі звороти [3].

У правовій сфері спілкування необхідно вживати юридичні кліше, які обумовлюють точність найменування

понять, і уникати штампів, які порушують такі вимоги юридичної техніки, як точність, чіткість, стислість, стандартність.

Важливим правилом юридичної техніки є необхідність використання у тексті правового акту простих і зрозумілих термінів, які повинні відповідати тому змістові, який вони мають у літературній мові, законодавстві України, у спеціальних науках. Термінологія актів нижчого порядку не повинна відходити від термінології, яка вживається в актах вищого порядку, з якими вони пов'язані. Саме терміни, що позначають певні поняття, здатні найбільш точно формулювати правові приписи, виражати волю укладача документа.

Недоліком юридичного документа є вживання в ньому полісемії, синонімії й омонімії термінів.

У межах юриспруденції термін не повинен мати синонімів, які необхідні для додаткової експресії, не може бути багатозначним, оскільки точне висловлювання має величезне значення. Проте синонімія використовується у мові законодавчих та інших нормативно-правових актів (напр., у Кримінальному кодексі України вжито підробка (ст. 158), підроблення (ст. 160), фальсифікація (ст. 226). Хоча інколи вживання синонімів дозволяє уникнути повторів у тексті юридичного документа (напр., підозрюваний має право, підозрюваний вправі). Використання синонімів повинно бути продуманим, виваженим, обережним, щоб їх наявність не викривила зміст юридичного документа [3].

Якщо одне поняття називається різними термінами, вони переважно є абсолютними синонімами, тобто тотожними за значенням і стилістичним забарвленням (наприклад, асиміляція — уподібнення). Якщо ж одне й те саме слово вживається у різних термінологічних системах, то ці слова виступають як омоніми: напр., корінь (математичний термін), корінь (філологічний), корінь (ботанічний), корінь

(стоматологічний). Правило щодо однозначності термінів має універсальний характер і повинно поширюватись на мову юридичних документів.

У правовому тексті важливо забезпечити однозначне використання юридичних термінів, цілком неприпустимо вживати різноманітні слова для позначення одного й того самого поняття. Зрозуміло, що в одному юридичному документі один і той самий термін не може мати різний зміст, тому що це неминуче викликає суперечності, різноманітне тлумачення цього терміна на практиці [6].

Не слід замінювати спеціальні юридичні терміни (напр., преюдиціальність) їх словесними визначеннями (напр., «один із наслідків вступу в законну силу вироку, рішення суду»). Це значно ускладнювало б зрозумілість тексту.

Отже, термін повинен: а) бути моносемічним, тобто мати одне значення; б) співвідноситися з певною логіко-понятійною сферою; в) бути сталим і зберігати свій особливий зміст у кожному новому юридичному документі; г) значення одного терміна не повинно визначатися за допомогою іншого спільнокореневого, який сам визначається через перший (громадянин України — це громадянин, який має громадянство України); г) бути стилістично нейтральним, не мати експресії та конотативних значень (з відтінками урочистості, фамільярності) [7].

Своєрідним елементом мови права є терміни-аббревіатури. Необхідно відмовлятися від надмірного вживання термінів-аббревіатур, а також скорочень, утворених з двох і більше слів (капбудівництво, промбудтрест, УкрНДПСВД і т. п.). Не слід вживати скорочень слів, окрім загальноновживаних (ЦРЛ — Центральна районна лікарня; міжрайпрокурор; ЧОБТІ — Черкаське обласне бюро технічної інвентаризації — не провело інвентаризації). Необхідно писати не МЮ чи Мін'юст, а Міністерство юстиції, не МФ або Мінфін, а Міністерство фінансів.

Висновки. Зрозуміло, що доступність змісту документа досягається передусім простотою словникового запасу; вживана термінологія повинна бути також якомога простішою з огляду на складність предмета, що трактується. Останнім часом іншомовна лексика все активніше застосовується у праві. Використовувати іншомовні слова можна лише тоді, коли вони не мають відповідного слова в українській мові або отримали міжнародне визнання (напр.: бланк, кредит, диспозиція, делікт, патент, кодифікація, інструкція тощо). Проте бажано в юридичних документах не зловживати іншомовною термінологією.

Загальним принципом викладу нормативно-правових та індивідуальних правових текстів є відсутність у них жаргонної й іншої просторічної лексики. Правові положення та основні думки слід розташовувати у головних реченнях. У юридичних документах рекомендується дотримуватись такого порядку: спочатку описувати умови, за яких починає діяти норма права, далі — ознаки діяння, що відбулося за даних умов, а вже потім — можливі заходи державного впливу у випадку невиконання вимог цієї норми [5].

Література

1. Бибик С. П. Ділові документи та правові папери. Харків : Прапор, 2012. 493 с.
2. Гиляка О. Юридичний документ: особливості та законодавче виконання. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 3. С. 165-171.
3. Головач А. С. Зразки оформлення документів: для підприємств та громадян. Донецьк : Сталкер, 1997. 352 с.
4. Зразки основних кримінально-процесуальних документів досудового провадження: практ. посібник / В.В. Рожнова, Ю.І. Азаров, В.Г. Фатхутдінов. За заг. ред. В.Г. Фатхутдінова. 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2009. 188 с.

5. Красницька А. В. Правозастосовні помилки у текстах процесуальних актів кримінального судочинства. Судова апеляція. 2013. № 1. С. 28-33.

6. Логічні вимоги до змісту документа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1874011151492/dokumentoznavstvo/logichni_vimogi_zmistu_dokumentu.

7. Рішення Конституційного Суду України від 22 квітня 2008 року (про мову судочинства) // *Офіційний вісник України*. 2008. № 33. Ст. 1102.

Кібіч Денис Олександрович,
*здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри педагогіки,
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», м. Одеса,
Україна.*

*Заступник директора з навчально-виховної роботи,
учитель образотворчого мистецтва,
Одеський приватний заклад освіти “Тіква Ор - Sameax”,
м. Одеса, Україна.*

ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК УЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ УСПІШНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті розглянуто ключові аспекти творчого розвитку учителя образотворчого мистецтва в контексті Нової української школи. Досліджено педагогічну практику, що сприяє успішному впровадженню творчих методик та прийомів у навчальний процес.

Дослідження спрямоване на вивчення ключових аспектів творчого розвитку учителя образотворчого мистецтва у контексті Нової української школи. Робота аналізує важливі аспекти педагогічної практики, що сприяють успішному професійному

зростанню учителів образотворчого мистецтва. Висвітлюються стратегії та методи, які сприяють розвитку творчого потенціалу педагога, а також вплив інноваційних підходів у навчанні на формування креативності учителя та учнів. Результати дослідження допоможуть визначити оптимальні шляхи підвищення якості образотворчої освіти в умовах сучасної школи.

Ключові слова: творчий розвиток; учитель образотворчого мистецтва; Нова українська школа; вдосконалення система освіти; ключові аспекти успішної практики.

Вступ. У зв'язку зі стрімкими змінами у сучасному освітньому середовищі учителі образотворчого мистецтва стикаються з викликами та можливостями для розвитку своєї професійної майстерності. Ця стаття присвячена вивченню ключових аспектів, які сприяють успішному творчому розвитку учителя у Новій українській школі.

Творчість та мистецтво відіграють важливу роль у розвитку особистості та формуванні креативного мислення учнів. У контексті Нової української школи, яка спрямована на впровадження сучасних педагогічних підходів та створення стимулюючого середовища для навчання, важливе значення набуває творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва. Педагог, який самостійно розвиває свою творчість та вдосконалює педагогічну практику, здатний стати відмінним наставником для учнів, сприяти їхньому творчому виявленню та розвитку. У цьому контексті вирішення ключових аспектів успішної педагогічної практики в образотворчому мистецтві набуває великого значення для підвищення якості навчання та виховання в українських школах.

Результати і обговорення. У сучасному світі, де вимагається постійний розвиток та адаптація до змін, учителі образотворчого мистецтва відіграють ключову роль у формуванні творчих та креативних компетенцій учнів. Такий учитель повинен поєднувати знання професійної основи мистецтва зі здатністю стимулювати учнів до самовираження та самореалізації через творчість. У зв'язку з цим, дослідження

ключових аспектів успішної педагогічної практики в контексті Нової української школи є актуальним та важливим завданням, спрямованим на підвищення ефективності навчання та розвитку учнів. У даному контексті важливо розглянути стратегії та методи, які сприяють творчому розвитку учителя образотворчого мистецтва, а також виявити можливості впровадження інноваційних підходів у навчальний процес для підтримки та розвитку творчості вчителя та учнів. Одним з ключових аспектів успішної педагогічної практики в області образотворчого мистецтва є розвиток творчого мислення учнів. Учителі повинні створювати стимулююче середовище, де учні мають можливість експериментувати, виражати свої ідеї та бачення через мистецтво. Важливо також підтримувати учнів у їх творчому процесі, надихаючи на нові ідеї та розвиток їхнього мистецького потенціалу.

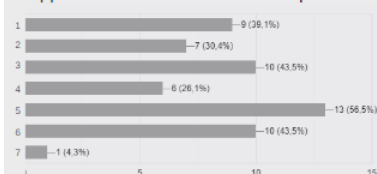
Крім того, важливою складовою успішної педагогічної практики є використання різноманітних методів навчання, які сприяють активній участі учнів у процесі навчання. Це може включати роботу в групах, колаборативні проєкти, використання інтерактивних технологій та інше. Такі методи допомагають залучити учнів до навчання, розвивають їхні творчі здібності та сприяють формуванню критичного мислення [2, с. 22]. Діти повинні вчитися самотійно мислити, мати власну думку, відчувати відповідальність за справу [1, с. 73].

Серед учителів ОПЗО “Тіква - Ор Sameax” та Нерубайського академічного ліцею №1 Нерубайської сільської ради Одеського району Одеської області, які викладають у 1-6 класах у 2023/2024 навчальному році, і вчителів, які беруть участь у семінарах та тренінгах з НУШ, було проведено анонімне опитування. В анонімному опитуванні взяли участь 23 учителі, які навчають за різними предметами.

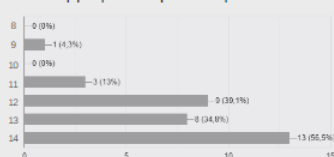

QR-код на анонімне опитування.

Які конкретні ініціативи або програми модернізації освітнього процесу були введені в вашій школі в останні роки?

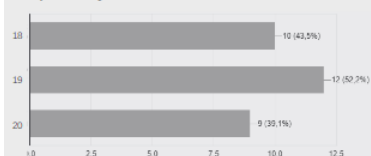
Як часто ви використовуєте інтерактивні технології в своїй викладацькій практиці?

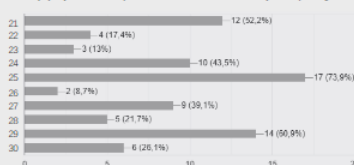
Як ви оцінюєте ефективність використання сучасних технологій у навчальному процесі?

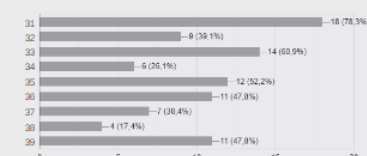
Які виклики виникають у процесі модернізації та як вони впливають на роботу вчителя?

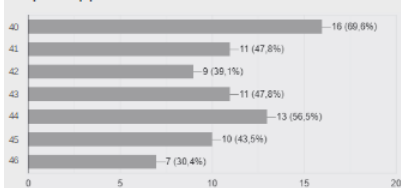
Як ви взаємодієте з іншими вчителями та фахівцями для обміну ідеями та кращих практик у сфері модернізації освітнього процесу?

Які конкретні навчальні цілі та результати були досягнуті завдяки модернізації освітнього процесу в вашій школі?

Як ви бачите майбутнє модернізації освітнього процесу у вашій школі та які покращення ви б хотіли впровадити?

За результатами опитування виявлено, що 100% учителів вважають використання сучасних технологій дуже ефективним, оскільки вони значно підвищують зацікавленість учнів та роблять навчання більш доступним; 73,9% опитаних вважають, що завдяки модернізації освітнього процесу в їх школах були досягнуті конкретні навчальні цілі та результати, а саме - забезпечення широкого доступу до сучасних технологій та платформ для вчителів і учнів; 78,3% опитаних учителів регулярно беруть участь у семінарах та тренінгах, де

можливо вивчати та обмінюватися кращими практиками. Модернізація шкіл дозволила створити більш захоплюючі та інтерактивні уроки, що призвело до підвищення інтересу учнів до навчання - 82,6%.

Не вважають інтерактивні технології необхідними для ефективного викладання 0% опитуваних. Практично не використовують інтерактивні технології 0% опитуваних. Також з певним сумнівом ставляться до ефективності сучасних технологій, оскільки вони не завжди враховують індивідуальні потреби учнів 0% опитуваних.

Запропоновану анкету можна подивитися за посиланням: <https://drive.google.com/drive/u/0/folders/1C6urCfS-YxH5F7rebZR3Gmx3n-O77LTY>.

Проведений аналіз анкетування показав, що успішний творчий розвиток учителя базується на поєднанні традиційних педагогічних методик і новаторських підходів. Важливою складовою є постійне самовдосконалення, використання інноваційних технологій та співпраця з колегами для обміну досвідом. Учитель із застарілими знаннями, байдужий до пізнання й використання у своїй діяльності нового, формуватиме подібні комплекси й у своїх учнів, з яких мало хто може стати успішною особистістю [3, с.21]. У Новій українській школі запропонована Форма самооцінки для учителя – це адаптована версія форми, розробленою фахівцями Міжнародної асоціації «Крок за кроком» (International Step by Step Association, www.issa.nl), для професійного розвитку учителів початкової школи. Форма організована навколо таких основних принципів якісної практики педагогів як:

- ✓ Взаємовідносини.
- ✓ Залучення родин.
- ✓ Планування.
- ✓ Оцінювання.
- ✓ Методи викладання.

✓ Навчальне середовище.

✓ Соціальна інклюзія.

Сім зазначених вище принципів якісної практики містять показники, які учитель/вчителька має оцінити у власній практиці і побачити сфери, що потребують удосконалення чи подальшого розвитку [4, с.163].

Також результати опитування показали, що творчий розвиток учителя в Новій українській школі є ключовим аспектом успішної педагогічної практики. Учителі, які активно розвивають свою творчість і професійні навички, мають більшу впевненість у собі та здатність надихати учнів на творчі досягнення.

Результати опитування підтверджують важливість творчого розвитку учителя образотворчого мистецтва в контексті Нової української школи. Такий підхід сприяє не лише підвищенню якості навчання, а й формуванню глибокого і стійкого інтересу учнів до мистецтва.

Серед ключових висновків можна виділити, що творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва в Новій українській школі є важливим фактором, який впливає на успішність навчання та розвиток учнів. Учителі, які самі є творчими та відкритими до новацій, здатні більш ефективно стимулювати творчий потенціал учнів та сприяти їхньому гармонійному розвитку.

Таким чином, враховуючи результати дослідження, можна зробити висновок, що акцент на творчому розвитку учителя образотворчого мистецтва є важливим напрямком удосконалення педагогічної практики в Новій українській школі.

Висновки. Збагачення педагогічної практики учителя образотворчого мистецтва через творчий розвиток сприяє підвищенню якості навчання та розвитку учнів. Наукові дослідження та практичний досвід підтверджують, що учителі, які активно розвивають свою творчість, стають не лише

ефективними педагогами, але й натхненням для учнів у процесі навчання та виховання.

Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва є важливим елементом успішної педагогічної практики в Новій українській школі. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

- Активний творчий розвиток вчителя сприяє підвищенню якості навчання та стимулює учнів до творчої самореалізації.
- Створення сприятливого середовища для творчості учителя та учнів є важливим аспектом, який сприяє розвитку творчих здібностей.
- Використання інноваційних методів навчання дозволяє активізувати творче мислення як учителя, так і учнів, що сприяє більш успішному навчанню та розвитку.
- Творчий підхід до навчання стимулює учнів до самовираження та саморозвитку, сприяючи їхньому власному творчому потенціалу.

Отже, важливо підтримувати та розвивати творчість вчителя образотворчого мистецтва в Новій українській школі, оскільки це сприяє підвищенню якості навчання, розвитку учнів та формуванню їхньої творчої особистості. Врахування ключових аспектів творчого розвитку вчителя є важливим кроком у модернізації педагогічної практики та вдосконаленні системи освіти в Україні.

Література

1. Каньоса Н. Г. Творчий розвиток дітей засобами образотворчого мистецтва у початковій школі. *Сучасні технології початкової освіти: реалії та перспективи* : зб. матеріалів Регіональної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної і початкової освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської

міської ради ; [відпов. секр. Н. Г. Каньоса]. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 73–77.

2. Короткий тлумачний словник психолого-педагогічних термінів (для аспірантів і магістрів) / Козубовська І.В., Повідайчик О.С. Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». 22 с.

3. Науково-методичний підхід до вдосконалення педагогічної майстерності педагогічних працівників у системі підвищення кваліфікації : навчально-методичний посібник. Полтава, 2021. [упоряд. : І. О. Калініченко, Н. І. Білик]. Полтава : ПОШПО, 2021. 180 с.

4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja. Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

Прокопенко Г.С.

здобувачка вищої освіти факультету іноземних мов

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Одеса,

Україна

НАОЧНІСТЬ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ У НАВЧАННІ ГРАМАТИКИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ШКОЛЯРІВ

Анотація. У дослідженні зазначено, що наочність на заняттях з англійської мови виконує одну з найважливіших функцій – дидактичну, стимулююча та креативну функції, які підсилюють інтерес учнів до вивчення іноземної мови.

Ключові слова: засоби наочності, іноземна мова, середня школа.

Вступ. Англійська мова в середній школі повинна добре підготувати учнів до подальшого життя та навчання у вищих навчальних закладах; надати їм можливість успішно

соціалізуватись у суспільстві та стати більш кваліфікованими фахівцями у своїй галузі.

Методика викладання англійської мови у середній школі має свою особливість - форма дозованої подачі нового матеріалу. Матеріал розбивають на логічно завершені невеликі частини. При виборі педагогічних методів враховують індивідуальні можливості кожної дитини, доступність навчального матеріалу, наявність технічних і наочних засобів навчання. Пояснюючи новий матеріал, вчителю потрібно пов'язувати його з раніше пройденими темами. Для цього педагог залучає учнів в спільну роботу, спонукаючи їх відтворювати наявні знання, спиратися на свій минулий навчальний досвід.

При цьому широко використовуються ілюстративні таблиці, предметні посібники, дидактичний роздатковий матеріал, креслення, схеми та інші елементи наочності, що сприяє досягненню кращих результатів під час навчання.

Результати та обговорення. З огляду на це було здійснено дослідження засобів наочності, виокремлено їх перелік та висвітлено їх роль під час навчання граматики англійської мови.

У сучасному світі учні часто стикаються з проблемами у навчанні. Багато в чому це залежить від недосконалості системи освіти. Традиції викладання вимагають оновлення, так як сучасний школяр стає менш зацікавлений в освітній діяльності, а вчителю, в свою чергу, стає складніше проводити навчання. Сучасному учню потрібен вчитель в ролі наставника, який допоможе розібратися в складній темі та відповість на всі питання, що цікавлять. Для вирішення нових проблем необхідно розробити новий підхід – використовувати різноманітні засоби наочності на уроках.

Метою роботи є розкриття ефективної ролі наочності для формування вмінь вчитися в учнів середньої школи на уроках англійської мови.

Результати та обговорення. В рамках традиційного уроку у вчителя практично немає часу для того, щоб приділити увагу окремим учням, здійснити індивідуальний підхід, тому що для цього потрібно провести опитування, а потім значну частину часу присвятити поясненню нового матеріалу. А використання наочності - це інноваційний сценарій навчання, який отримав широку популярність завдяки можливостям цифрових інструментів. Його відмінність від традиційного сценарію полягає в тому, що теоретичний матеріал вивчається на візуальних прикладах самостійно та підсвідомо, що сприяє кращому запам'ятовуванню.

Головна проблема традиційного підходу до уроку полягає в тому, що учні часто бувають неуважні в класі та вдома при вивченні нового матеріалу чи повторення вивченого. З'являється тривожний стан школярів на уроці, небажання відповідати на питання домашнього завдання. У разі використання наочності на уроці - проблема поступово зникає.

За «Українським педагогічним словником» С.У. Гончаренка [1, с. 224], наочність у навчанні представляє собою один з ключових дидактичних принципів, за яким освітній процес базується на конкретних образах, що прямо сприймаються студентами. Цей принцип був першим визначений Я.А. Коменським, і сучасна дидактика розглядає наочність як ілюстрацію до навчального матеріалу, яка служить опорою для абстрактного мислення та джерелом знань, на основі якого формуються чуттєві уявлення та поняття. Засоби наочності використовуються як перед вивченням нового матеріалу, так і під час засвоєння, повторення та перевірки знань [2].

Сучасний етап розвитку техніки характеризується переходом до створення багатофункціональних навчальних комплексів та автоматизованих навчальних систем на базі ЕОМ. Такі комплекси та системи мають універсальні дидактичні можливості: вони дозволяють вести навчання в

діалоговому режимі з урахуванням індивідуальних можливостей учнів, забезпечувати дистанційне навчання з використанням сучасних технологій. У процесі навчання іноземних мов у сучасній середній школі використовуються світлотехнічні та звукотехнічні засоби.

Світлотехнічні засоби – це відеомагнітофони, телевізори, графопроектори (кодоскопи), мультимедійні проектори, комп'ютери. Вони забезпечують зорову інформацію, яка в ході навчання може виконувати різні функції.

Звукотехнічні засоби (магнітофони, програвачі, аудіопасивні та аудіоактивні пристрої лінгафонних кабінетів) дозволяють здійснювати всі види звукової наочності під час вимови.

Поряд із вищезазначеними засобами наочності в сучасній методиці навчання англійської мови в школі все більше уваги приділяється і ілюстрованим наочним засобам навчання за допомогою комп'ютерного забезпечення [2].

Найчастіше фахівці класифікують наочні засоби навчання за змістом, характером зображуваного та формою уявлення, при цьому виділяються три групи [3]:

1. Образотворча наочність:

- фоторепродукції картин;
- фоторепродукції пам'яток архітектури та скульптури;
- фотопортрети;
- фотозображення навколишнього світу (природи та суспільства);
- навчальні малюнки - спеціально створені художниками або
- ілюстраторами для навчальних текстів; - фоторісунки та аплікації;
- відео-фрагменти (сюжетні відеоролики);
- відеофільми (художні та документальні).

2. Умовно-графічна наочність (логіко-структурні схеми чи моделі):

- таблиці;
- схеми;
- блок-схеми
- діаграми;
- гістограми;
- графіки;
- макети;
- карти;
- картосхеми;
- планшети.

3. Мультимедійна наочність (з урахуванням як образотворчих, і умовно-графічних ілюстрацій):

- Всі фотозображення;
- анімація та 3D моделювання (без звуку);
- анімація та 3D моделювання (з музичним або мовним супроводом);
- аудіофрагменти (аудіофрагменти тексту, аудіолекції, звукові коментарі до малюнків, мовні фрагменти персоналій та ін.);
- відеофрагменти, або відеоролики;
- аудіовідеофрагменти (лекцій, конференцій, відеозвернень, політичних подій, явищ та ін.);
- відеофільми (художні та документальні).

Крім представленої вище, існують інші класифікації, такі як, наприклад, класифікація наочних засобів за ознакою сприйняття навчального матеріалу. Під поняттям сприйняття інформації мається на увазі включення у процес засвоєння інформації органів чуття: слухових, зорових, рухових та інших [4].

Чим більше органів чуття беруть участь у сприйнятті навчальної інформації, тим легше вона засвоюється. Звичайно, крім наявності ілюстративного матеріалу, для активізації

процесу осмислення навчального тексту важливо, щоб він був доступним, цікавим, логічно взаємопов'язаним, актуалізованим. З цією метою краще використовувати яскраві та точні формулювання, таблиці, схеми, репродукції картин, малюнки, анімацію, аудіо-відеофрагменти.

Цілі застосування наочності під час повідомлення знань, відповідно до Гуржій А. М. [5, с. 155] є такими:

1) семантизації (розкриття понятійної семантико-сислової сторони мовних одиниць і мовних правил);

2) організації запам'ятовування через встановлення міцного зв'язку міжвербальним (словесним) і наочно-чуттєвим образом

Висновки. Отже, наочність на заняттях з англійської мови виконує одну з найважливіших функцій – дидактичну, складовими якої є ілюстративна, стимулююча та креативна функції, які, як відомо, підсилюють інтерес учнів до вивчення іноземної мови. Крім того, наочність значно полегшує навчальний процес, скорочуючи час на пояснення понять, об'єктів, явищ, тощо; надаючи можливість представити їх за допомогою схем, зображень, таблиць, а також на відео; стає незамінною складовою заняття з англійської мови у навчальному закладі.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : [довідкове вид.]. Київ : Либідь, 1997. 374 с.

2. Bishop J. L. The flipped classroom: A survey of the research June 23-26, 2013; Atlanta. Washington/DC: American Society for Engineering Education; 2013.

URL:

<https://www.asee.org/public/conferences/20/papers/6219/view>

3. Морзе Н.В. Основні тенденції використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті URL: <http://leader.ciit.zp.ua/files/plan/2013/prez30.11.13.pdf> .

4. Триллінг Б. Навички XXI століття. Навчання для життя у наш час: нерекл. з англ. С. Христофорової. URL: <http://edu.rucamp.org 'posts/14425029>

5. Гуржій А. М. Візуальні та аудіовізуальні засоби навчання: навч. посіб.для студ. вищ. навч. закл.. Ін-т педагогіки АПН України. Наук.-метод. центр орг. розробки та вир-ва засобів навчання. Київ., 2003. 173 с.

Саєнко Лілія Володимирівна

*заступник начальника навчально-методичного відділу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри філософії, Одеса, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНО - ЛОГІЧНИХ СХЕМ У ВИКЛАДАННІ ФІЛОСОФІЇ

Анотація. У статті зазначено, що структурно-логічні схеми під час викладання філософських дисциплін у закладах вищої освіти, дають можливість студентам наочно та зорово сприймати зміст і суть основних теоретичних питань, тем з філософії; надають процесу викладання конкретизацію й організованість; розвивають критичне мислення та пізнавальну активність здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: структурно-логічні схеми, філософія, заклади вищої освіти, види схем.

Вступ. Філософія являє собою систематичне дослідження фундаментальних питань про природу реальності, пізнання, цінності, сенс життя і суспільство, спрямоване на пошук відповідей та обґрунтування фундаментальних принципів. Філософія в освіті направлена на розвиток критичного мислення, здібності до аналізу, узагальнення та абстрагуванню, що є основою для ефективного навчального процесу та підготовки до самостійного мислення. Навчання філософії сприяє формуванню ціннісних орієнтацій, розвитку моральної свідомості та етичного мислення студентів.

Філософія допомагає студентам осмислювати свою освітню мету, орієнтуватися в світі знань, розвивати здатність до самоосвіти та постійному інтелектуальному росту.

Сама філософія - це живе знання. Вона не зводиться до суми теоретичних положень, котрі можливо перенести з однієї голови в другу, можна вивчити і запам'ятати. Для всіх вивчаючих філософію відомо, що вона - це життя в суворому і точному значенні слова - життя, в якому немає готових зразків, стереотипів, шаблонів, на які можна оглядатися і використовувати їх. З іншого боку, вивчення філософії часто пов'язується з абстрактними концепціями та глибокими думками, що може ускладнити її сприйняття для здобувачів освіти.

Для цього викладач повинен іти від пасивних, по своїй сутності, занять, коли викладаються лише «готові» знання й переходити до активних методів навчання, що викликають інтерес до навчального матеріалу, що розвивають розумові й пізнавальні здібності. Одним зі шляхів рішення даної проблеми у викладанні філософії може бути використання наочних засобів навчання. Наочність, як один із провідних принципів навчання, активізує увагу, мислення й пам'ять (психологами доведено, що людина запам'ятовує 50% побаченого, у той час як почуте відтворюється тільки на 20%), змушує перемикає увагу з одного елемента лекції на інший, не стомлюючи слухача. Наочні методи використовуються у взаємозв'язку зі словесними й практичними методами навчання й призначаються для наочно-почуттєвого ознайомлення студентів з явищами, процесами, об'єктами в тому числі й у символічному зображенні за допомогою всіляких малюнків, схем тощо.

Результати та обговорення. Для полегшення процесу навчання всім, хто вивчає філософію (або цікавиться філософською проблемою) та для покращення засвоєння матеріалу, для закріплення набутих у цій галузі знань та

навичок використовуються структурно-логічні схеми і таблиці, які можуть стати ефективним інструментом. Структурно-логічні схеми дають можливість наочно та зорово сприймати зміст і суть основних теоретичних питань тем з філософії.

Структурно-логічні схеми надають процесу викладання більшу конкретизацію й організованість. У курсі філософії це особливо важливо, тому що дозволяє відтворити логіку філософської думки, виявити істотні зв'язки між різними філософськими проблемами, категоріями.

Розглянемо, як схеми допомагають у викладанні філософії, роблячи її більш доступною та зрозумілою для студентів.

Використання схем не повинне знижувати рівень теоретичного матеріалу лекції, вимагати додаткового навчального часу, воно повинне бути органічним елементом питання, що викладається. Неодмінною умовою застосування схем є їхня побудова в міру викладу теоретичних положень. Підготовка й використання структурно-логічних схем пов'язано з дотриманням певних умов:

- застосовувана наочність повинна відповідати темі лекції;
- зміст схеми повинен відповідати тим завданням, які ставить перед собою й студентами викладач;
- зміст схеми не повинен бути всеохоплюючим (це всього лише ілюстрація);
- необхідно чітко виділяти головне, істотне при підготовці ілюстрацій;
- наочність повинна використатися в міру, показувати її треба поступово й тільки у відповідний момент лекції;
- демонстрація повинна бути організована таким чином, щоб всі студенти могли добре бачити об'єкт;
- детально продумувати пояснення, що дають у ході демонстрації;

- залучати самих студентів до пояснення бажаної інформації в наочному приладді. [1]

По кількості та якості інформації, що представляється в схемах, можна виділити наступні види:

1. інформаційні схеми;
2. структурні схеми;
3. схеми взаємозв'язків;
4. схеми характеристики;
5. схеми-графіки;
6. ілюстративні;
7. персоналії.

Короткий опис та приклади окремих видів структурно-логічних схем.

Інформаційні схеми - мають подібність із таблицями, дають мінімум інформації. Звичайно це перерахування складових частин чого-небудь, наприклад: «Розділи філософії» [2],

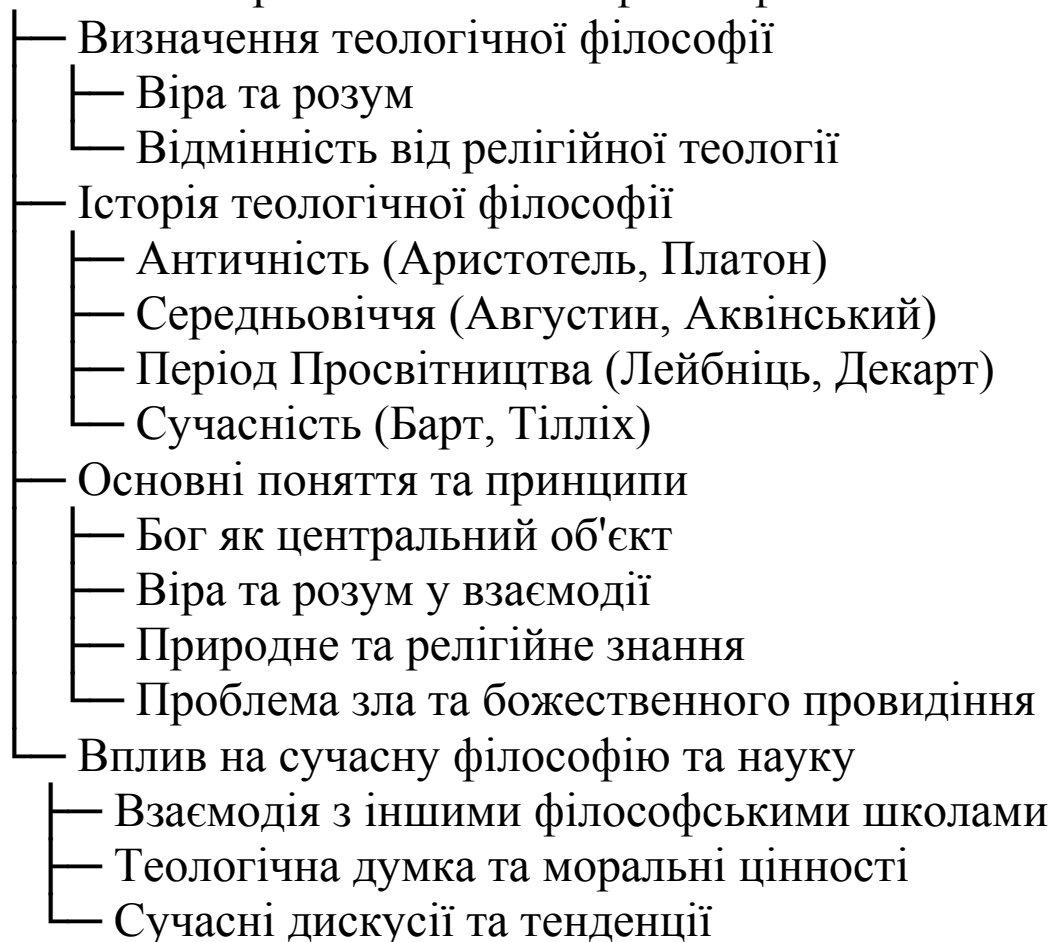
Структурні схеми - відбивають структуру якого-небудь явища, предмета (у т.ч. і класифікація): «Класифікація методів» тощо.

Періоди розвитку античної філософії

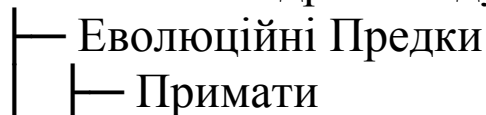
Схеми характеристики - це інформаційні схеми, які доповнені описом характеристик складових їхніх елементів. Наприклад, "Загальні риси теологічної філософії".

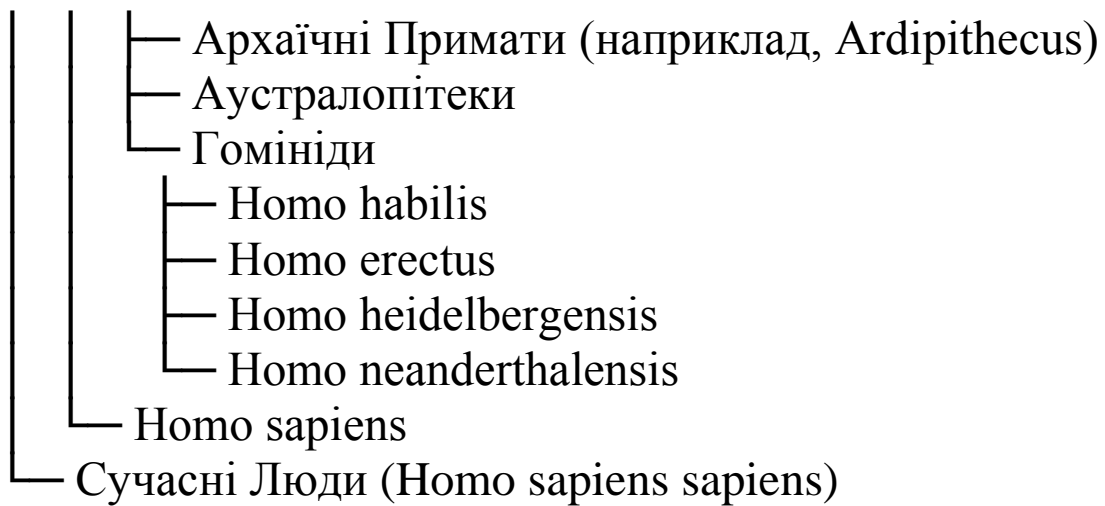
Загальні риси теологічної філософії

Схеми-графіки - у цьому випадку схема доповнюється яким-небудь графіком: наприклад, «Генеалогічне древо виду *Homo sapiens*» (зображена «стрічка» часу).

Генеалогічне древо виду *Homo sapiens*

Персоналії - це схеми присвячені персоналіям, звичайно дають коротку характеристику філософським поглядам досліджуваного мислителя і його основні біографічні дані [2].

Класичний період античної філософії

<p>Сократ змінив філософську проблематику і поставив у центр роздумів людину. Його заклик "Людино, пізнай себе!" уможливив погляд на людину як моральну істоту, яка самостійно визначається у пізнанні, відносинах добра і зла.</p>	<p>Платон створив коло філософських проблем і ввів до нього онтологію, гносеологію, аксіологію і т. ін. Відомий як автор теорії ідей, ідеї безсмертя душі, вчення про державу. Його погляди називають об'єктивно ідеалістичними.</p>	<p>Арістотель здійснив класифікацію всього існуючого знання, продовжив вивчення буття, започаткував розуміння категорій матерії, простору, часу, значну увагу приділив людині, вперше звернув увагу на її біосоціальну сутність.</p>
---	--	--

Як показує практика, застосування структурно-логічних схем під час проведення лекцій і семінарських занять, значно поліпшує засвоєння матеріалу.

Висновки. Використання структурно-логічних схем у викладанні філософії виявляється важливим інструментом для полегшення процесу навчання та розуміння складних

концепцій. Ці схеми допомагають візуалізувати абстрактні ідеї, структурувати аргументи, контекстуалізувати історичні періоди та філософські школи, а також сприяють запам'ятовуванню термінів та концепцій. Крім того, вони активізують студентську участь під час занять, стимулюючи критичне мислення та сприяючи більш глибокому розумінню матеріалу. Використання таких схем сприяє не лише підвищенню якості навчання філософії, але й зацікавленості студентів у цій науці, роблячи її більш доступною та захопливою. Таким чином, структурно-логічні схеми є важливим інструментом для досягнення ефективності та успішності у викладанні філософії.

Література

1. Нікітін С.В., Мельник О.В. Використання структурно-логічних схем у процесі викладання філософії. [*//Інформаційні технології і засоби навчання*](#). 2017. Т. 57, Вип.1. С. 38-49.
2. Філософія: навчально-методичний посібник (у схемах і таблицях) / за наук. ред. проф. В. С. Бліхара. Львів: ПП «Арал», 2018. 184 с.
3. Католик Г., Калька Н. Психологія особистості (в схемах, презентаціях і таблицях): навчальний посібник. Львів: Львів ДУВС, 2022. 158 с.

Наукове видання

**МОДЕРНІЗАЦІЯ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ**

Збірник матеріалів
I Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Одеса, 26-27 лютого 2024 року

Редколегія: І.А.Княжева, Т.І.Койчева, Т.Ю. Осипова,
О. А. Галіцян, І. О. Бартенєва, І.С.Артемьєва, О.П.Ноздрова,
П.П.Кинєва.

Віддруковано з оригінал-макету
Підп. до друку 09.03.2024. Формат 60 \90\16
Папір офсетний. Друк різнографічний. Обсяг вид. арк. 1,5
Тираж 100 прим. Зак. №194
Віддруковано в копіривальному центрі «Магістр»
м.Одеса, вул.Мечнікова,36, тел. +38(063)890-82-36
Свідоцтво про реєстрацію №2670316784 від 30.12.2022 р.